

הלכות תעניות פרק א' (תורגם אוטומטית)

Hebrew

תורגם אוטומטית

סיכום השיעור

סיכום הלכות תעניות — רמב"ם, פרק א'

הקדמה — מקום הלכות תעניות בספר זמנים

ספר זמנים כולל עשר הלכות:

- **ארבע ראשונות:** שביתת שבת, עירובין, שביתת עשור (יום כיפור), שביתת יום טוב — הלכות שביתת כלליות.
- **שלוש הלכות** של מצוות פרטיות של ימים טובים: חמץ ומצה (פסח), שופר סוכה וקולב (תשרי), שקלים (אדר).
- **קידוש החודש** — הלכה כללית, תלויה בזמן.
- **חנוכה ופורים** — מועדים דרבנן, באים אחרונים.

- **תעניות** — יש תעניות שבאות כל שנה (תשעה באב, ארבעה צומות) ותעניות אחרות (כמו תענית גשמים). הטעם העיקרי מדוע הלכות תענית נמצאות בספר זמנים הוא משום שזה זמן בלוח — כשעושים לוח צריך גם לכתוב מתי מתענים. תענית גשמים אולי הטעם העיקרי — כי היא קבועה יותר (כל שנה יש סדר מתי מתחילים להתענות על הגשמים).

מבנה הלכות תעניות

- **פרק א'** — מצוות לזעוק ולהריע, ואחר כך מצוה מדרבנן של תענית, עם ההלכות הכלליות של תענית.
- **פרק ב'** — מהן הצרות שמתענים עליהן, דיני צרה גדולה.
- **פרק ג' ו-ד'** — הלכות תענית גשמים, שיש לה סדר שלם.
- **פרק ה'** — התעניות דרבנן (ארבעה צומות פלוס תענית אסתר שהוא מנהג).

כותרת / הקדמה — מצוות תענית

דברי הרמב"ם: "מצות עשה אחת, והיא להתענות ולזעוק לפני ה' בכל עת צרה גדולה שתבוא על הצבור."

פשט

כשבאה צרה גדולה על הציבור, יש מצות עשה לעשות שני דברים: (1) להתענות, (2) לזעוק לפני הקב"ה.

חידושים והסברות

(1) חידושו הגדול של הרמב"ם — מצוה דאורייתא לתענית:

כל התעניות (חוץ מיום כיפור שהוא שביתה מאכילה) אינן מפורשות בתורה. תשעה באב תוקן על ידי נביאים, תענית גשמים תלויה במציאות. בגמרא ובמשנה לא מפורש בבירור שזו מצוה. הרמב"ם, שאצלו הכל צריך להיות במבנה של מצוה, חידש שיש **מצוה כללית מן התורה** — כשבאה צרה גדולה על הציבור, יש חיוב להתענות ולזעוק. התעניות הספציפיות (תענית גשמים, ד' צומות) הן קיום של המצוה הכללית.

(2) להתענות מדרבנן, לזעוק מדאורייתא:

בתוך ההלכות אומר הרמב"ם **שלהתענות מדרבנן** (מדברי סופרים), והחלק דאורייתא הוא **לזעוק ולהריע בחצוצרות**. לכאורה זו סתירה לכותרת שכותבת "להתענות ולזעוק" כמצוה אחת. צריך לדעת כמה אפשר לדייק מהכותרת.

(3) צרה גדולה על הציבור — לא יחיד, לא צרה קטנה:

המצוה היא רק **בצרה גדולה על הציבור** — לא על יחיד (צרת יחיד אינה מצוה דאורייתא), ולא צרה קטנה. "צרה קטנה" היא מה שמתפללים עליו כל יום בשמונה עשרה (רפאנו, ברכ עלינו). **צרה גדולה** פירושה משהו יוצא דופן, לא סדר העולם הרגיל.

(4) חילוק בין רמב"ם ורמב"ן בתפילה בעת צרה:

אנשים אומרים שיש מחלוקת רמב"ם-רמב"ן, אבל זה **לא מדויק**. לרמב"ם יש **מצוה נוספת** — לא התפילה הרגילה, אלא סוג אחר של מעמד שבית הדין צריך לקבוע. הרמב"ן מתכוון שכאשר אדם מרגיש בצרה ישוב אל ה' — זה יותר אינדיבידואלי. אצל הרמב"ם החיוב מתחיל רק לאחר שיש כללים (למשל בגשמים — כשכבר היה צריך לרדת גשם).

(5) האופי הציבורי של המצוה:

תקיעת חצוצרות היא תמיד ענין ציבורי חזק — בית הדין תוקע, הכהן, המלך. תענית ציבור היא דבר שהציבור עושה. הרמב"ם אומר "בכל עת צרה על הציבור" — בוודאי כל יחיד צריך לעשות זאת, אבל הגדר הוא ציבורי.

(6) שאלה: מהו הקיום דאורייתא בתעניות ספציפיות?

כשבית הדין גוזר תענית (למשל י"ז בחשון), האם האדם שמתענה מקיים את מצות התורה? אולי **המצוה דאורייתא היא על בית הדין לגזור** (מצוה על בית הדין לגזור), לא על התענית של היחיד עצמה. אבל הלשון "להתענות ולזעוק לפני ה'" משמע שמדובר על התענית עצמה, לא רק על הגזירה. זו נשארת שאלה פתוחה.

(7) תשעה באב — לא דאורייתא:

תשעה באב בוודאי אינו דאורייתא, והרמב"ם לא אומר אותו כחיוב דאורייתא.

(8) השוואה לחנוכה/פורים — הודאה:

בחנוכה ופורים הרמב"ם לא אומר שזה מדאורייתא, אבל להודות לה' על דברים טובים הוא כנראה כן חלק מתפילה/עבודת ה' מדאורייתא. הרמב"ם רוצה שהמצוה תהיה עם גדרים ברורים, לא סתם התנהגות כללית.

(9) הרמב"ם לא אומר שהרבנן "מפתחים" את התורה:

הרמב"ם **אף פעם לא אומר** שתקנות הרבנן הן פירוש על מצוה דאורייתא (בניגוד למשל לפרי עץ הדר שאתרוג הוא פירוש). הלכות התענית של חז"ל אינן "פירוש" על להתענות ולזעוק — הן תקנה נפרדת, אף על פי שהן עומדות בקשר עם המצוה הכללית.

הלכה א — מצות עשה מן התורה לזעוק ולהריע בחצוצרות

דברי הרמב"ם: "מצות עשה מן התורה לזעוק ולהריע בחצוצרות על כל צרה שתבא על הציבור, שנאמר על הצר הצורר אתכם והרעותם בחצוצרות... כלומר כל דבר שיצר לכם כגון בצורת ודבר וארבה וכיוצא בהם."

פשט

יש מצות עשה מן התורה לזעוק ולהריע בחצוצרות על כל צרה שבאה על הציבור. המקור הוא הפסוק במדבר (י, ט).

חידושים והסברות

(1) משמעות "להריע":

הרמב"ם משתמש דווקא ב"דרכי התשובה" — כמו בהלכות תשובה — שפירושו דרך לתשובה, לא תשובה עצמה. תענית אינה תשובה (כמו שיואל אומר "קרעו לבבכם ואל בגדיכם"), אלא אמצעי המעורר לתשובה. תשובה עצמה — ה"מתג" — יכולה להיות ברגע אחד, אבל דרכי תשובה (התהליך של להיות אדם טוב יותר) לוקח זמן.

(2) יסוד הרמב"ם: הנקודה אינה תפילה לה', אלא תשובת האנשים:

הרמב"ם חולק על הפשט הפשוט שכולם מבינים — שמתפללים כדי שה' יעזור. ה' לא צריך "לשנות את דעתו" — הוא כבר רוצה לעזור. השאלה אינה על ה', אלא על האדם. האדם צריך להשתנות. לכן המצוה אינה "תפילה" אלא "זעקה ותרועה" — לעורר את העם לתשובה.

(3) קושיה: מה קשר יש לתפילה עם תשובה?

אם הענין הוא תשובה, למה מתפללים? הרמב"ם לא הזכיר "תפילה" אלא "זעקה ותרועה" — זה לא לבקש מה', אלא לעורר את העם. מי שמנסה את העם (הצדיק, בית דין) כבר יודע; אבל תשובה תלויה בלב ובמעשים של כולם, לכן צריך לכנס את כל העם.

(4) הזעקה לה' אינה התכלית, אלא אמצעי לתשובה:

הזעקה לה' היא אמצעי לעורר את התבוננות האדם שדברים אינם במקרה, אלא ה' מנהיג את העולם בדרך שכן ועונש. אם זועקים לה' אבל לא מתבוננים ולא באים לידי תשובה, לא עשו כלום — כמו שהרמב"ם אומר לגבי שופר (בהלכות תשובה).

(5) "הכל מן השמים" הוא גם בחינת קרי:

אם אומרים "הכל מן השמים" במובן שהאדם לא יכול לעשות כלום, זו גם צורה של "קרי" (מקרה/פטליון), כי אז האדם לא יכול לעשות כלום. האמת היא שה' מעורב (לא מקרה), אבל לאדם יש תפקיד למלא דרך תשובה ומעשים טובים.

(6) השופר כ"הזמנה" — ממקרה להשגחה:

כמו ששופר מזמין אנשים "למסע המחנות" (להזיז את המחנה), כך השופר בצרות מזמין שיפסיקו לחיות ב"עולם המקרה" ויתחילו לחיות במודעות שה' מעורב.

(7) ראיית ר' אברהם בן הרמב"ם מהמשנה:

ר' אברהם בן הרמב"ם מביא את המשנה (שהרמב"ם עצמו מביא מאוחר יותר) שהזקן אומר "הכל תלוי במעשים" — "קרעו לבבכם ואל בגדיכם". מה שהרמב"ם אומר שזה לא עוסק בתפילה עצמה אלא במעשים טובים, נובע מהמשנה.

(8) למה בכל זאת תפילה? — כי היא מוציאה אנשים מה"אינרציה" שלהם:

אם העיקר הוא מעשים, למה עושים תפילה? כי תפילה מוציאה אנשים מהרגלים (אינרציה). היא מעוררת אותם לחשוב אחרת.

הלכה א (המשך) — "אבל אם לא יזעקו... הרי זו דרך אכזריות"

דברי הרמב"ם: "אבל אם לא יזעקו ולא יריעו, אלא יאמרו דבר זה ממנהג העולם אירע לנו וצרה זו נקרא נקראת — הרי זו דרך אכזריות, וגורמת להם להדבק במעשיהם הרעים ותוסיף הצרה צרות אחרות. הוא שכתוב בתורה 'והלכתם עמי בקרי, והלכתי עמכם בחמת קרי'."

פשט

מי שלא זועק וחושב שהצרה היא מקרה / "מנהג העולם", זו דרך אכזריות, שגורמת שנשארים במעשים הרעים, ובאות צרות נוספות.

חידושים וביאורים

(1) חידוש גדול — מה פירוש "מקרה" אצל הרמב"ם:

רוב האנשים חושבים ש"מקרה" פירושו להכחיש שה' מנהיג את העולם — שזה לא מעשי ה'. זה לגמרי שגוי. הרמב"ם לא מדבר על אמונה שה' עושה

המילה "תרועה" לא בהכרח פירושה לתקוע בכלי — היא פירושה בכלל "להשמיע קול". אפשר לעשות זאת גם בפה, כמו שכתוב "הריעו לפני המלך ה'" ו"ירעו בקולו". לפעמים פירושה שופר, לפעמים חצוצרות.

(2) הרמב"ם מביא דווקא רק את החלק השני של הפסוק:

כל ההקשר של פרשת חצוצרות (במדבר י) מדבר על שימושים שונים: לאסוף את העם, למסעות, למלחמה, לשמחה, למועדים, לקרבנות. הרמב"ם מביא בכוונה לא את תחילת הפסוק "וכי תבאו מלחמה בארצכם על הצר הצור אתכם" — הוא מביא רק "על הצר הצור אתכם והרעותם בחצוצרות". הוא לא רוצה שיחשבו שזה רק דין במלחמה. הוא נסמך על הספרי שדורש: "מנין שעל כל צרה?" — מהמילה "צר" לומדים שזה לא רק אויב אנושי, אלא כל צרה.

(3) הרחבת הרמב"ם — "כלומר כל דבר שיצר לכם":

הרמב"ם מפרש ש"צר" פירושו "כל דבר שיצר לכם" — כל מה שגורם לכם צער. ה"צר" לא חייב להיות אדם — זה יכול להיות בצורת (בצורת), דבר (מגפה), ארבה (ארבה), וכיוצא בהם. זהו חידוש של חז"ל (ספרי) שהרמב"ם פוסק להלכה.

(4) חצוצרות אינה מצוה נפרדת — היא דרך של לזעוק:

הרמב"ם רוצה להראות שהחצוצרות אינה מצוה נפרדת בפני עצמה — היא דרך של "לזעוק". לכן הוא כותב "לזעוק ולהריע בחצוצרות" ביחד. אף על פי שאכן תוקעים חצוצרות בתענית (כמו שכתוב במשנה), עיקר המצוה היא הזעקה לה', והחצוצרות היא הביטוי לכך. המקור לאספקט "לפני ה'" אולי מ"ונזכרתם לפני ה' אלקיכם" שכתוב בהמשך הפסוק.

(5) מקבילה לספר יואל:

בספר יואל — אחד המקורות הגדולים להבנת איך נראית תענית ציבור — כתוב "תקעו שופר בציון קדשו צום קראו עצרה". שם הצרה הייתה ארבה, ויואל מתאר את הארבה כמלחמה: "וה' נתן קולו לפני חילו כי רב מאד מחנהו". זה מתאים לדרשת הרמב"ם ש"צר" כולל גם אסונות טבע — לפעמים ה"צבא" הוא אנשים, לפעמים ארבה.

(6) החילוק בין תקיעה ותרועה:

תקיעה היא יותר פרקטית (למסע המחנות, להקהיל את הקהל — "תקעו ולא תריעו"), בעוד תרועה קשורה לתפילה וזעקה ("והריעותם בחצוצרות" — "כי תבוא מלחמה"). זה מתאים למה שספרים מביאים שתרועה רומזת למידת הדין, ותקיעה למידת החסד. גם "וביום שמחתכם ותקעתם" — תקיעה היא יותר שמחה, תרועה יותר דין.

(7) שבת ראש השנה — "זכרון תרועה":

כשראש השנה חל בשבת ואין תוקעים שופר (בגלל גזירת חכמים), התפילה עצמה היא גם תרועה — כי זעקה ושופר הם מילים נרדפות. "זכרון תרועה" פירושו שעיקר התרועה הוא "ונזכרתם לפני ה' אלקיכם" — כשאי אפשר לתקוע שופר, עושים את החלק האחר של "ונזכרתם" דרך תפילה.

הלכה א (המשך) — "דבר זה מדרכי התשובה הוא"

דברי הרמב"ם: "שכשתבוא צרה ויזעקו עליה ויריעו — ידעו הכל שבגלל מעשיהם הרעים הורע להם, ככתוב 'עוונותיכם הטו אלה', וזהו שיגרום להם להסיר הצרה מעליהם."

פשט

מצוות הזעקה והתענית אינה דין בתפילה (לבקש מה' שיעזור), אלא דין בדרכי תשובה — דרך המובילה לתשובה. דרך הזעקה ותקיעת שופר העם מתעורר להבין שמעשיהם הרעים הביאו את הצרה, ודרך תשובה יסירו את הצרות.

חידושים וביאורים

(1) דרכי תשובה ≠ תשובה:

8 עיקר התענית — "זה לא עולם כמנהגו נוהג":

עיקר הדבר בתענית הוא לומר: "היום יש משהו מיוחד — זה לא סתם יום עסל ויום בצל." דרך זה האדם מתעורר: "מי עושה את זה? — אני עושה את זה!" — וזה מוביל לתשובה.

9 מה פירוש "כדי שתשובו"?

כשהרמב"ם אומר שצרות באות "כדי שתשובו", זה לא אומר שה' שולח במודע צרות כעונש. הכוונה היא שכאשר צרה גדולה באה, אדם תופס כמה רעים מעשיו — הוא רואה את ההשלכות. **צרות לא באות בדרך נס.** המשל הפשוט: אדם עצלן, לא עובד, לא מקבל כסף. מיום אחד עדיין לא נעשית צרה גדולה — הוא לוהה. אבל עם הזמן כל בעלי החוב באים ביחד, וזו נעשית צרה גדולה. אז הוא תופס "עוונותיכם הטו אלה." יש לו שתי אפשרויות: (1) לומר שה' עשה זאת — זו "דרך אכזריות" כי הוא לא לוקח אחריות; (2) להכיר שהוא עצמו אשם — זה מוביל לתשובה.

10 אסונות טבע — שיטת אבן עזרא:

אסונות טבע קורים כי אנשים גרים במקומות שבהם דברים כאלה קורים. **אבן עזרא** מסביר: כשעיר נגזרה בדרך הטבע שתהיה בה צרה, ה' מציל את הצדיקים על ידי שנותן להם "הרגשה/ידיעה", ולפני כן הם עוזבים. במגפה — יש עצות. אם משהו לא תלוי במעשי האנשים, לא מתפללים סתם על הנס.

11 "דרך אכזריות" — הדרך המובילה לאכזריות:

כמו ש"דרכי התשובה" פירושו הדרך המובילה לתשובה, "דרך אכזריות" פירושה הדרך המובילה לאכזריות. כשאדם אומר "כל העולם רע/מקרה", זה נותן לו היתר להיות אכזרי — הוא מנצל עובדים, שוכרים, כי "כך העולם". זהו שיא המקרה — אם הכל מקרה, אף אחד לא אחראי. ההיפך: אם הכל רע, זו בעיה שצריך לתקן.

12 צרות בוחנות את האדם — שני כיוונים:

כשצרות באות לאנשים טובים, הם עושים תשובה. כשצרות באות לאנשים רעים, גונבים אחד מהשני, שורדים על חשבון השני, נעשים יותר גרועים. זו "דרך אכזריות" — צרות עצמן לא מובילות אוטומטית לתשובה.

[דיגרסיה: עדות הרב מקלוזנבורג] — הרב מקלוזנבורג, שהיה באושוויץ, אמר שהוא מוכן להעיד בשמים שאם התכנית של ה' הייתה להביא צרות כדי שיעשו תשובה — זה לא עובד. אף אחד לא עשה תשובה. צרות עצמן לא מביאות תשובה; זה תלוי באיפה האנשים עומדים.

13 קשר ל"ג מידות של רחמים — מהפך מידת הדין למידת הרחמים:

הרמב"ם לומד במורה נבוכים (פרק נ"ד) שסוד י"ג מידות של רחמים הוא שה' לימד את משה רבינו איך להתנהג עם אנשים — ברחמנות, במיוחד מנהיג. רחמנות לא נעשתה רק כדי לומר, אלא כדי לעשות ("יעשו לפני כסדר הזה" — אתה תעשה).

"עולם המקרה" הוא "עולם אכזרי" — עולם של מידת הדין. איך הופכים מידת הדין למידת הרחמים? לא דרך מניפולציה מיסטית בעולמות עליונים, אלא דרך יצירת עולם אנושי בנוי על צדק ומשפט ורחמנות — ששומרים אחד על השני. לכן גוזרים תענית כשיש לציבור צרה — דרך זה מביאים מידת רחמים לעולם. בלשון הקבלה: מביאים "מוחין" — במקום שדברים יהיו אקראיים, עושים אותם בכוונה ובדעת.

14 המקובלים הם קומה על הרמב"ם:

המקובלים (במיוחד הרמ"ק) למדו רמב"ם. כשהם אומרים דברים, זה אחרי שכבר יודעים את היסודות של הרמב"ם — הם מוסיפים עוד רמה. אם לא לומדים את הרמב"ם, אפשר ללמוד את המקובלים בטעות. המחלוקת בין רמב"ם ומקובלים היא יותר "משמעות דורשין" — גם המקובלים מודים שמעוררים מידות עליונות דרך מה שעושים כאן למטה.

[דיגרסיה: דוגמה מטבח שמחת תורה] — כשטרגדיה גדולה קורית (כמו מתקפת שמחת תורה בארץ ישראל), כל אדם נבחן. האדם שכבר על "דרך

הכל (זה מעולם לא היה ספק). אדרבה — גם מי שאומר "ה' עשה לי את הצרה, אבל אנחנו לא מבינים למה, ה' לפעמים עושה צרות" — **זו גם דרך אכזריות!** כי הוא מחמיץ את העיקר: הצרה באה **ממעשיך הרעים**, ואתה צריך להשתנות. לומר "הכל מן השמים" בלי להבין שמעשיך גרמו לזה — זה אותו דבר כמו לומר מקרה.

2 "מקרה" = לא קשור למעשי:

הפשט האמיתי ב"מקרה" לפי הרמב"ם אינו שזה לא מאלוקים, אלא שזה לא קשור למעשיי. האדם מקבל שה' מנהיג, אבל הוא לא רואה קשר בין חטאיו לבין הצרה. זהו ה"קרי" — זה "סתם קרה", אפילו אם ה' עשה זאת.

3 פירוש הרמב"ם ב"קרי" — מלשון מקרה:

הרמב"ם מפרש: כשאני מביא צרה כדי שתעשו תשובה, אבל אתם אומרים שזה "קרי" (מקרה), אביא עוד "חמת אותו קרי." **זהו הדרש המיוחד של הרמב"ם**, לא פשט פשוט. אף אחד מהמפרשים לפני הרמב"ם לא אמר שקרי פירושו מקרה:

- **רש"י** מפרש קרי כ"עראי" — תתנהג במצוות בדרך עראי, פעם כן פעם לא. וה' גם יהיה "פעם טוב, פעם רע."

- **רשב"ם** מביא בשם מנחם שזו לשון מניעה.

- **אבן עזרא** מביא בשם הרבים שזו מלשון גיבור ונצח (רשעות/קושי/כעס).

קושיה על רש"י: "והלכתי עמכם בחמת קרי" קשה מאוד לקרוא לפי פירוש רש"י — מה פירוש "חמת קרי" אם קרי פירושו עראי? זה מתאים יותר למפרשים שאומרים שזו מלשון קושי וכעס.

4 יסוד הרמב"ם בהשגחה: "נתונה למקרים":

הרמב"ם סובר שכברירת מחדל העולם "נתון למקרים." יש סדר הטבע, זה בוודאי בהשגחה במובן שה' עשה כך את הטבע — אבל זה מתנהל "בלי תכנית, בלי טעם, בלי כוונה." הרמב"ם קורא לזה "טבע האפשר" (כמו שהוא מסביר בהלכות תשובה) — לפעמים סערה, לפעמים לא, בלי תכנית ספציפית.

השגחה פרטית רק לצדיקים: אנשים כברירת מחדל — ואפילו בהמות — אין להם השגחה פרטית. זה לא אומר שה' לא מנהיג אותם, אלא שזה מתנהל בלי תכנית מיוחדת. רק אם משהו הוא צדיק ויש לו "שפע אלוהי" דרך שכלו, הוא מקבל השגחה מיוחדת. הראיה הגדולה ביותר של הרמב"ם היא הפסוק בפרשת האזינו: "והסתרתי פני מהם והיה לאכול" — כשה' מסתיר פניו, האדם נעשה "לאכול" (למאכל לאחרים), כי הוא נתון למקרים.

5 פירוש הרמב"ם הוא הפוך ממה שאנשים חושבים:

אנשים חושבים שהרמב"ם אומר "אל תאמין שהצרות באו במקרה." אבל הרמב"ם אומר להיפך: **הצרות אכן באו במקרה!** אם תעשה תשובה, תצא "מכלל המקרה" וה' ישמור עליך. המשמעות העמוקה יותר של תשובה היא: להוציא אדם מעולם המקרה דרך תשובה.

6 "אוסף לכם חמת אותו הקרי":

ה' לא אומר "אשלח לך עוד עונש" — הוא אומר "יבוא עוד קרי." בעולם הקרי יש מסה — התוצאות הרעות גדולות באופן טבעי.

7 המקבילה בין התנהגות האדם עצמו להשגחה:

כמו שאצל ה' יש מקרים והשגחה פרטית, כך

גם אצל האדם: כשאדם לא שומר על תאוותיו, הוא מניח לחייו ללכת "במקרים" — פעם מצב רוח טוב, פעם מצב רוח רע. כשהוא בכעס הוא נכנס לכעס, כשהוא במצב רוח טוב הוא נחמד. התוצאה היא שאחרי מספיק פעמים של מצב רוח רע, הוא מוצא את עצמו עם "חבורה של שונאים." **משא"כ** כשהוא "משגיח על עצמו בפרטיות" — שומר על עבירותיו ומידותיו — הוא מקבל השגחה פרטית. "והלכתם עמי בקרי" פירושו לא רק עבירות — זה אומר שהוא מניח **לכל חייו** ללכת עם מקרים כאלה — בלי שליטה, בלי השגחה על עצמו.

(8 מנהג ירושלים היום): היום בכותל המערבי יש מנהג (ספרדי) לתקוע גם חצוצרות וגם שופר — "חצוצרות וקול שופר" — כמו מחזיר עטרה ליושנה.

הלכה ג — סדר התעניות: שני וחמישי, שבוע אחר שבוע
דברי הרמב"ם: "תעניות אלו שגזרין על הציבור מפני הצרות, אין עושין אותן יום אחר יום... שאין רוב הציבור יכולין לעמוד בדבר זה. ואין גוזרין בתחילה תענית אלא בשני בשבת ובחמישי שלאחריו ובשני שלאחריו... עד שירחמו מן השמים."

פשט

כשגוזרים תעניות על צרה, לא מתענים כל יום ברצף — אלא שני, חמישי, שני. חוזרים על זה שוב עד שהצרה עוברת.

חידושים והסברות

(1 שתי הלכות נפרדות באמירה אחת:

(1) לא מתענים כל יום ברצף — "שאיין רוב הציבור יכולין לעמוד בדבר זה"; (2) לא מתחילים מחמישי — "אין גוזרין בתחילה" אלא משני.

(2 למה לא להתחיל בחמישי?

כי חמישי הוא ערב שבת (קונים לשבת, לא רוצים להעלות מחירים). אם כבר התענו בשני, אפשר להתענות בחמישי — אבל לא להתחיל בחמישי.

(3 הסדר: שלשה שלשה:

גוזרים שלוש תעניות בבת אחת — שני, חמישי, שני. אחר כך, אם צריך, שוב שני, חמישי, שני. זה הסדר של מסכת תענית (תענית גשמים).

(4 היישום הכללי של הרמב"ם:

המקור של הסדר בא מתענית גשמים, אבל הרמב"ם כותב זאת כהלכה כללית — על כל צרה שעל הציבור, לא רק גשמים.

(5 שבוע אחר שבוע עד שזה נעצר:

ההיגיון של הרמב"ם הוא שמכיוון שתענית נעשית כדי לעשות תשובה ושהצרה תיפסק, צריך לגזור תענית **שבוע אחר שבוע** עד שזה נגמר — לא רק לעשות תענית פעם אחת. כל שבוע הוא "בדיקה" האם הצרה עדיין כאן.

(6 צער על המצב בזמן הזה:

באלף השנים האחרונות לא ביצעו את הסדר הזה בפועל. עושים לפעמים בה"ב, אבל לא "על הסדר עד שהצרה עוברת". אפילו במלחמת העולם השנייה הרבנים לא יכלו להתכנס כולם יחד ולגזור תענית — היו יותר מדי מחלוקות, דעות ושיטות. זה עצמו סימן למה עדיין לא הגענו לגאולה. היה יום אחד — השתמשו בעשרה בטבת — אבל הקנאים היו נגד.

(7 הצעה מעשית:

אם היום קשה מדי לאנשים להתענות, לפחות לחזור ל"ראש" — כל שעה בחמישי בדרך, להוסיף תפילה, להתפלל, ולתקוע חצוצרות "עד שירחמו."

(8 אצל הרמב"ם אף פעם לא מתענים על צרה שכבר הייתה:

תמיד מתענים על צרה שעכשיו, וכשהיא עוברת מפסיקים להתענות.

(9 קושיה מ"אין לך יום שאין צרותיו מרובין":

אם כל יום יש צרות, למה לא קובעים תענית כל יום? זו לא "צרה גדולה" במובן הזה — זה המצב הכללי של גלות, שעליו כבר מתענים ד' צומות. צרה ספציפית צריכה תענית ספציפית.

הלכה ד — אין גוזרין תענית בשבתות וימים טובים

דברי הרמב"ם: "אין גוזרין תענית על הציבור לא בשבתות ולא בימים טובים. וכן אין תוקעין בהם לא בשופר ולא בחצוצרות, ולא זועקין ומתחננין בתפלה. אלא אם כן הקיפוה עיר של עכו"ם, או נהר, ואפילו יחיד הנרדף מפני גוים או מפני ליסטים או מפני רוח רעה — מתענין

אכזרי" — עבורו הצרה מאשרת שהעולם אכזרי. האדם שהוא אדם טוב — עבורו זה מוכיח שצריך לחפש דרך של רחמים, שצריך לתקוע שופר, שיש דרך החוצה, דרך להיות טוב יותר.

הלכה ב — מדברי סופרים להתענות

דברי הרמב"ם: "מדברי סופרים להתענות על כל צרה שתבא על הציבור עד שירחמו מן השמים. ובימי התעניות האלו זועקין בתפילות ומתחננין ומריעין בחצוצרות בלבד. ואם היו במקדש מריעין בחצוצרות ובשופר... השופר מקצר והחצוצרות מאריכות, שמצות היום בחצוצרות. ואין תוקעין בחצוצרות ובשופר כאחד אלא במקדש, שנאמר 'בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ה'""

פשט

מדברי סופרים (מדרבנן) יש להתענות על כל צרה שבאה על הציבור, עד שיבואו רחמים מן השמים. בימי התענית זועקים בתפילות, מתחננים, ותוקעים חצוצרות. במקדש תוקעים גם חצוצרות וגם שופר יחד, אבל החצוצרות מאריכות כי מצות היום בחצוצרות. בגבולין (מחוץ לירושלים) תוקעים רק חצוצרות לבד.

חידושים והסברות

(1 למה תענית מדרבנן ולא מדאורייתא?

בתורה לא כתוב שצריך להתענות על הצרות. הרמב"ם חושב שמצות התורה היא רק לזעוק ולהריע בחצוצרות. החכמים הוסיפו את התענית.

(2 מה החכמים הוסיפו בדיוק?

שני מהלכים: (א) החכמים עשו את זה מוסדי — לא סתם לזעוק, אלא קובעים יום שבו כל היהודים זועקים ביחד. (ב) החכמים הוסיפו את אלמנט התענית (הצום), שלא כתוב בתורה.

(3 חצוצרות מדאורייתא vs. חצוצרות מדרבנן — שתי תפקידים:

מדאורייתא החצוצרות אולי יותר "קריאה לתפילה" — כמו ביואל "תקעו שופר קראו צום", השופר מכריז על הצום. אבל מדרבנן, בסדר התענית, החצוצרות נעשות חלק מהתפילה עצמה — תוקעים חצוצרות "על התפילה", כחלק מהזעקה.

(4 "מקדש" פירושו ירושלים:

יש דיון האם "במקדש" פירושו בית המקדש ממש או ירושלים בכלל. הרמב"ם כבר פסק בהלכות שופר (ראש השנה) ש"מקדש" יכול להיות ירושלים. המשנה מדברת על "בשער המזרח והר הבית" — אז לא דווקא בתוך בית המקדש.

(5 שופר לשון יחיד, חצוצרות לשון רבים:

"שופר" תמיד לשון יחיד (תוקע אחד) ו"חצוצרות" לשון רבים — כי מהפסוק "עשה לך שתי חצוצרות כסף" חצוצרות היא תמיד סט של שתיים. אולי חצוצרות באופיו כלי שמנגנים עליו בקבוצה.

(6 מקבילה לראש השנה:

בראש השנה להיפך — שופר מאריך וחצוצרות מקצרות, כי מצות היום בשופר. בתענית — חצוצרות מאריכות כי מצות היום בחצוצרות. אבל שניהם יחד רק במקדש. בגבולין: ראש השנה רק שופר, תענית רק חצוצרות.

(7 למה היום לא תוקעים חצוצרות בתעניות?

מגן אברהם (הלכות תעניות פרק א') שאל את השאלה — לפי הרמב"ם זו מצוה, למה לא עושים זאת? **רבי יעקב עמדין** טען שצריך חצוצרות מיוחדות (כסף) וכהנים מיוחדים — אבל לא ברור כמה חזק התירוץ. קשה להאמין שהרמב"ם התנהג עם חצוצרות ואף אחד לא שמע על זה. אולי הרמב"ם רק רוצה לקשר את מצות התורה עם המדרבנן — שכאשר עושים תשובה ותענית, מקיימים את רוח המצוה, אפילו בלי חצוצרות ממש. "העיקר הוא כל דבר שמעורר אנשים."

הלכה ד (המשך) — אין גוזרין תענית בתחלה בראש חדשים, חנוכה, פורים, חול המועד

דברי הרמב"ם: "וכן אין גוזרין תעניות בתחלה בראש חדשים, או בחנוכה, או בפורים, או בחול המועד."

פשט

כשחכמים גוזרים סדרת תעניות (שני וחמישי), לא מתחילים בראש חודש, חנוכה, פורים, או חול המועד. אבל אם כבר התחילו את הסדרה ואחד הימים חל באחד מהימים האלה, מתענים כן.

חידושים

- **חילוק בין לכתחילה ופגע בהם:** היום הראשון של סדרת תענית אסור לעשות בראש חודש וכו'. אבל אם כבר התחילו (למשל בשני כבר התענו) וחמישי הוא ראש חודש — **מתענים כן**, כי **פגע בהם** פירושו ממשיכים.

- **חילוק משבת:** בשבת, **אפילו פגע בהם** לא מתענים. שבת שונה — אפילו אם כבר באמצע סדרת תעניות, לא עושים תענית בשבת. זה הבדל חזק בין שבת לבין ראש חודש/חנוכה/פורים.

הלכה — עוברות, מניקות, וקטנים

דברי הרמב"ם: "תעניות אלו שמתענים על הצרות — אין מתענים בהם לא עוברות ולא מניקות ולא קטנים."

פשט

בתעניות על צרות לא מתענות הרות, מניקות, וקטנים.

חידושים

- **חילוק מתענית אסתר:** הרמב"ם אמר בתענית אסתר שגם **עוברות ומניקות צריכות להתענות**, אבל בתעניות

על צרות — לא. קטנים לא צריכים בשום מקרה.

- **סברא למה קטנים לא:** אצל גויים (ספר יונה, נינוה) אפילו בהמות עשו צום, כי הם חושבים שהתענית **עצמה פועלת** — יותר אנשים = יותר כוח. אבל **אנחנו מבינים שהעיקר הוא תשובה** — מה רוצים מילד תמים? שהמבוגרים יתנהגו טוב יותר.

הלכה — מותרים לאכול בלילה; דין שינה

דברי הרמב"ם: "ומותרים לאכול בלילה אף על פי שמתענים למחר, חוץ מתענית המטר כמו שיתבאר. וכל תענית שאוכלין בו בלילה, בין ציבור בין יחיד, הרי זה אוכל ושותה עד שיעלה עמוד השחר, והוא שלא ישן. אבל אם ישן — אינו חוזר ואוכל."

פשט

בתעניות על צרות מותר לאכול בלילה (בניגוד ליום כיפור/תשעה באב). מותר לאכול עד עמוד השחר, אבל רק אם לא הלך לישון. אם כבר הלך לישון — אסור לאכול יותר.

חידושים

- **חילוק מתענית המטר:** תענית על עצירת גשמים אכן מתחילה מהלילה, בניגוד לתעניות אחרות.

- **סברת שינה = הפסקה:** ללכת לישון הוא **הסח הדעת** — אדם רגיל לא קם לפני היום ואוכל, אז ללכת לישון הוא כאילו כבר הפסיק.

- **תנאי עזור:** ה**טור/שולחן ערוך** מביא שאם עושים **תנאי** לפני שהולכים לישון שיקומו ויאכלו — מותר. הרמב"ם עצמו לא מזכיר את התנאי.

- **למדנות של אכילה בלילה:** מה היסוד שבליילה מותר לאכול כל הלילה? **בלילה זה כמו תענית יחיד** — כל הציבור מתענה מאימתי שאדם רגיל מתחיל את יומו. אם אתה עדיין ער, מעולם לא סיימת את יומך.

- **אדם עם מנהג לקום בלילה:** אם למישהו יש מנהג שהוא מתעורר באמצע הלילה ושותה מים — אין לו בעיה, כי זה המנהג הרגיל שלו.

עליהם בשבת, וזועקין ומתחננין בתפילות. אבל אין תוקעין, אלא אם כן [תוקעין] לכנס העם לילך לעזור אותן ולהצילן."

פשט

שבת ויום טוב לא גוזרים תענית, לא תוקעים שופר/חצוצרות, ולא זועקים בתפילה. אבל בצרה חריפה — עיר מוקפת גויים, או יחיד נרדף מגויים/ליסטים/רוח רעה — מותר להתענות ולזעוק בשבת. שופר תוקעים רק אם צריך זאת למעשה כדי לכנס אנשים ללכת להציל.

חידושים והסברות

(1) למה לא בשבת?

שני מהלכים: (1) יש מצוות שמחה/עונג שבת, (2) מעשית — העם צריך לאכול תמיד.

(2) שופר בשבת:

האיסור הוא כמו בראש השנה שלא תוקעים שופר בשבת (שמא יעביירו ד' אמות / שמא ילך אצל חכם). יש דיון האם שופר הוא "כלי שיר" (שמא יתקן כלי שיר). שמא יתקן כלי שיר הוא בעצם על כלי מיתר שצריכים כיוון תמידי (מכה בפטיש), אבל חצוצרות ושופר הם "קולות פשוטים" — חור בחתיכת עץ/מתכת. לכן האיסור לא מכלי שיר, אלא מהענין ששבת אינה זמן של אבל.

(3) גויים vs. ליסטים:

גויים פירושו אנטישמים שרודפים אותן כי הם יהודי; ליסטים כי יש לו כסף (יכול להיות אפילו ליסטים יהודים, אין הבדל).

(4) רק על צרה שהיא עכשיו:

לא מדובר על בשורה שיהודים כבר מתו, אלא שהם **בסכנה** — זו צרה עכשיו שאפשר עדיין להציל.

(5) למה מותר בשבת?

החידוש אינו פיקוח נפש (לזעוק בשבת אינו איסור דאורייתא, זה רק ענין של שמחת שבת). החידוש הוא **שהזעקה אמיתית** — אם יעשו תשובה מהר, עדיין יוכלו להציל. זה לא רק ענין כדי שהעם יתעורר (שיכול לחכות עד יום ראשון), אלא זה עובד ממש.

(6) שופר בשבת — רק להצלה מעשית:

אפילו בצרה חריפה בשבת, לא תוקעים שופר — בכל מקרה מותר לזעוק בתפילה. רק אם צריך את השופר למעשה כדי לכנס אנשים ללכת להציל, אז כן. הרמב"ם **לא מזכיר** שזו מצוה כמו "לאסוף העם" (חצוצרות במדבר). יכול להיות שאותה מצוה הייתה רק במדבר, וכאן זה רק דבר מעשי — כמו אמבולנס עם סירנות, שמותר לעשות אפילו איסור דאורייתא לפיקוח נפש.

(7) מה פירוש "תוקעין" כאן?

אולי הרמב"ם מתכוון: לא תוקעים בבית הכנסת כדי שכולם ירוצו (שלא יעזור — כולם ייהרגו), אלא כדי **שאותם חכמים שיש להם פתרונות** יתפסו את חומרת הדבר ויעלו עצות.

(8) מחלוקת רמב"ם ורש"י — תענית בשבת:

הרמב"ם סובר שמתענים בשבת בצרה חריפה ממש. **רש"י ומפרשים אחרים** סוברים שלא מתענים בשבת — אולי מתפללים, אבל לא מתענים. סברת רש"י: "התעניות שלנו לא יעזרו בכל מקרה."

(9) נפקא מינה מעשית — טבח שמחת תורה:

כשהייתה צרה בארץ ישראל (שמחת תורה), הרבה אנשים המשיכו לעשות הקפות כרגיל בלי שינוי. זה לא הדרך הנכונה. לפי הרמב"ם **היו צריכים להתענות**, ולפי ה**טור** לא **מתענים אבל מתפללים**. אבל **כולם מודים שצריך להתפלל** — אם ה' עושה צרה בשבת, צריך לעשות משהו בשבת. ההבדל בין הראשונים הוא רק לגבי תענית, אבל **זעקה** מותרת אפילו בשבת וביום טוב כשיש ממש צרה.

- **חילוק בין תענית יחיד ותענית ציבור:** בתענית ציבור התענית מתחילה מאימתי שאכלו את הסעודה האחרונה בלילה. בתענית יחיד מותר לאכול בלילה — התענית היא רק ביום.

- **קבלה על מספר ימים:** אם מקבלים שלושה או ארבעה ימים זה אחר זה, מותר לאכול כל לילה, ולא צריך קבלה נפרדת לכל יום — קבלה אחת תקפה לכל הימים.

- **קבלה רק על יום אחד, ואז נמלך:** אם קיבל רק על מחר, ואחרי התענית (אפילו בלי לאכול בינתיים) החליט להתענות עוד יום — **אין זה תענית**, כי חסרה קבלה מבעוד יום ליום השני.

- **קם מוקדם בבוקר והחליט להתענות** — אין זה תענית כלל, כי חסרה קבלה מבעוד יום.

הלכה — תענית חלום

דברי הרמב"ם: "הרואה חלום רע צריך להתענות למחר כדי שישוב ויעזר למעשיו ויחזור בתשובה."

פשט

מי שרואה חלום רע צריך להתענות למחרת כדי לעשות תשובה.

חידושים

(1) הסבר הרמב"ם למה מתענים על חלום רע:

לא כי זו סגולה (כמו שאחרים חושבים "יפה תענית לחלום"), אלא כדי שישוב ויעזר למעשיו — שיעשה תשובה ויתעורר. הרמב"ם משתמש בלשון "ויעזר" — להתעורר — אותו לשון כמו בתקיעת שופר. הוא ישן כשהוא חולם — תפסיק לישון!

(2) קשר לתקיעת שופר:

שיטת הרמב"ם בשופר היא שהענין הוא להתעורר משינה — לא לחלום, לחשוב. אותו עיקרון חל כאן.

(3) מה פירוש "חלום רע"?

(א) אולי חלום של חטא (כמו מקרה לילה), שמראה שהוא חושב דברים רעים ביום. (ב) המסקנה היא שחלום רע פירושו חלום מפחיד — חלום שמראה צרות, שמפחיד את האדם. האדם יתפוס שצרות יכולות באמת לבוא אם לא יעשה תשובה.

(4) "צריך" — חובה:

הרמב"ם אומר "צריך להתענות", שזה יותר חזק מראשונים אחרים שאומרים שזו רק עצה למי שפחד.

(5) אין צורך בקבלה מבעוד יום:

בתענית חלום לא צריך לקבל מראש — מיד כשהוא מתעורר מהחלום הוא מתחיל להתענות. זה מוסבר שזה כאילו מן השמים כבר נתנו לו את הקבלה.

הלכה — תענית חלום בשבת

דברי הרמב"ם: "מתענה אפילו בשבת, ומתפלל עננו בכל תפלה, על פי שלא קבל עליו מבעוד יום. אבל המתענה בשבת מתענה יום אחר מפני ביטול עונג שבת."

פשט

תענית חלום מותר להתענות אפילו בשבת, עם עננו. אבל אחר כך צריך להתענות עוד יום על שביטל עונג שבת.

חידושים

(1) חילוק בין תענית חלום ותענית יחיד רגילה:

בתענית יחיד רגילה לא מתענים בשבת. אבל בתענית חלום, שמן השמים עוררו אותו להתענות, מתענים אפילו בשבת.

(2) תענית על ביטול עונג שבת — תמיהה:

הלכה — תענית יחיד על צרתו

דברי הרמב"ם: "כשם שהציבור מתענין על צרתו, כך היחיד מתענה על צרתו. כיצד? הרי שהיה לו חולה, או תועה במדבר, או חבוש בבית האסורים — יש לו להתענות עליו... ולבקש רחמים בתפלתו ואומר עננו בכל תפלה שמתפלל... לא יתענו בשבתות ולא במועדות ולא בראשי חודשים ולא בחנוכה ופורים."

פשט

כמו שהציבור מתענה על צרת ציבור, כך יחיד יכול להתענות כשאחד מקרוביו בצרה — חולה, תועה במדבר, או בכלא. הוא אומר עננו בכל תפילה. הוא לא מתענה בשבת, יו"ט, ר"ח, חנוכה ופורים.

חידושים

(1) שלושה מארבעה צריכין להודות:

הרמב"ם מונה שלושה מארבע הקטגוריות של ארבעה צריכין להודות (חולה, תועה במדבר, חבוש בבית האסורים).

(2) מה פירוש "היה לו"?

הרמב"ם לא אומר במפורש מי זה "לו". יכול להיות שמי שהוא בעל רחמים גדול יותר, ה"לו" שלו רחב יותר — לא רק אשה וילדים, אלא גם שכנים, חברים טובים, כל מי שזה נוגע לו.

(3) מחלוקת האם זה חיוב או רשות:

מגיד משנה מדייק מהלשון "כשם שהציבור מתענין... כך היחיד" שזה חיוב, ממש כמו בציבור. אבל הדיוק מהלשון "יש לו להתענות" מראה שזה רשות/מצוה אבל לא חיוב גמור, כי "יש לו" אצל הרמב"ם בדרך כלל פירושו "יש לו רשות" — הוא רשאי.

(4) "לבקש רחמים בתפלתו" הוא הנקודה העיקרית:

יותר מהתענית עצמה. אם אדם מתעורר מספיק ומבקש רחמים, לא חסרה דווקא התענית. התענית היא אמצעי לעזור להתעורר יותר.

(5) בה"ב (שני-חמישי-שני) לא נוגע ליחיד:

בה"ב הוא רק דין של ציבור. יחיד יכול להתענות באיזה יום שירצה, אפילו שלישי.

(6) ענין התענית אינו לסבול:

הענין הוא שקובעים יום בכוונה. מעשה מסופר על רבי שלא אכל ואמר "אני לא מתענה, אלא מי יש לו כוח לאכול בצרה כזו?" — זה צער גדול, אבל זה לא דין תענית. דין תענית צריך להיות עם קבלה.

[דיגרסיה: רבי צדוק הכהן מלובלין — כוח היחיד על עצמו] — רבי צדוק הכהן (בשם רבו האיזביצר) אומר: כמו שהתורה נתנה כוח לחכמים לגזור גזירות על הציבור ("יגדיל תורה"), אותו כוח יש ליחיד על עצמו. כשאדם רואה בעצמו חולשה או מידה רעה, זה נעשה כאילו מצוה דרבנן משלו — הוא מחייב את עצמו לעבוד על זה, וברגע שהוא מקבל זאת על עצמו, זה חיוב גמור. האדם על עצמו הוא הבעל הבית על עצמו, כמו שהחכמים הם בעל הבית על הציבור.

הלכה — כיצד מקבל תענית

דברי הרמב"ם: "כיצד מקבל? לאחר שיתפלל תפלת מנחה אמר אחר התפלה הריני בתענית וגומר בלבו להתענות מחר. וכן אע"פ שאוכל בלילה לא הפסיד כלום."

פשט

מקבלים תענית אחרי מנחה על ידי אמירת "הריני בתענית" וגומר בלבו. מותר לאכול בלילה.

חידושים

- שני דברים נחוצים — הוא אומר (אמירה) והוא גומר בלבו.

דברי הרמב"ם: "כל השרוי בתענית, בין מתענה על צרתו או על חלומו, בין מתענה עם הציבור על צרתם — הרי זה לא ינהג עידונין בעצמו, ולא יקל ראשו, ולא יהיה שמח וטוב לב, אלא דואג ואונן, כענין שנאמר **מה יתאונן אדם חי גבר על חטאיו**".

פשט

אדם שמתענה — בין תענית יחיד, בין תענית ציבור — אסור לו להתענג, להיות בקלות ראש, להיות שמח וטוב לב. הוא צריך להיות דואג ואונן, לחשוב על חטאיו.

חידושים

- **חילוק בין "יקל ראשו" ו"שמח וטוב לב":** "יקל ראשו" פירושו דרגה גדולה יותר של קלות ראש — לשחק משחקים, דברים בטלים. "שמח וטוב לב" פירושו סתם להיות שמח. שניהם אסורים בתענית.

- **הפסוק "מה יתאונן אדם חי גבר על חטאיו":** הרמב"ם הביא את אותו פסוק בהלכות תשובה כדי להראות שלאדם יש בחירה — "מפי עליון לא תצא הרעות והטוב", אז אל תלונן, אלא תחשוב על להפסיק לחטוא. כאן הוא מביא זאת יפה: כל התכלית של תענית היא להתעורר לחטאים. אם אדם בקלות ראש, לא עשה כלום מהתענית.

- **נפקא מינה מעשית:** יש מנהג שמכיוון שקשה להתענות, הולכים לישון או לבלות את היום. לפי הרמב"ם זה הפוך — עיקר התענית הוא להתפלל ולהיות במצב רוח מסוים של חרטה.

[דיגרסיה: השל"ה אומר שאם האדם יבוא לידי כעס דרך התענית, כעס עוד יותר גרוע — כעס הוא עצמו חטא. אז צריך לשקול — הרמב"ם בוודאי לא מתכוון לעצב וכעס, אלא לדאגה וחרטה.]

[דיגרסיה: הרבי ר' אלימלך אמר שאנשי כנסת הגדולה לא היו מתקנים תעניות לדורות של היום. מעשה מסופר על ליובאוויטשר שרקד בתשעה באב, כי "תשעה באב גם יש שם ה'". זו דרך אחרת לגמרי — הרמב"ם נותן את הדרך של תשובה דרך להיות מצומצם, לא דרך שמחה.]

הלכה — טועם תבשיל בתענית

דברי הרמב"ם: "ומותר לטעום את התבשיל, אפילו כדי רביעית, ובלבד שלא יבלע, אלא טועם ופולט."

פשט

בתענית מותר לטעום תבשיל — אפילו עד רביעית בפה — כדי לראות אם זה טעים, אבל אסור לבלוע, אלא טועם ופולט.

הלכה — שכח ואכל: משלים תעניתו

דברי הרמב"ם: "שכח ואכל — משלים תעניתו."

פשט

אם אדם שכח שהוא בתענית ואכל, ימשיך להשלים את תעניתו. הוא עדיין אומר עננו.

חידושים

- **"משלים תעניתו" פירושו הכל:** מה שקרה בטעות הוא כאילו לא קרה כלום. הוא לא צריך לעשות שוב יום. "משלים תעניתו" פירושו הוא ממשיך כרגיל.

- **קשר לטועם תבשיל:** הרמב"ם מציב "שכח ואכל" מיד אחרי "טועם תבשיל" בכוונה. אולי "שכח ואכל" פירושו ששכח וטעם משהו (לא סעודה שלמה). אבל אם הוא אכל ממש סעודה, יכול להיות שפוסקים אחרים היו אומרים אחרת.

הלכה — יחיד שהתענה ונתרפא החולה / עברה הצרה

האדם כבר לא קיים עונג שבת, ועכשיו מענים אותו עוד יותר עם תענית שני? אולי היה יותר הגיוני שיאכל שני צ'ולנטים ביום ראשון "לזכר עונג שבת"?

תירוץ #1: אולי הרמב"ם מתכוון שהתענית בשבת לא הייתה תענית לגיטימית (כי ביטל עונג שבת), לכן צריך עוד להתענות יום על החלום. אבל נגד זה: איפה מוצאים שכל פעם שמבטלים עונג שבת צריך להתענות יום?

תירוץ #2: אולי יש דין בשבת שתשובה צריכה להיות "מן הדומה". אבל זה לא מתאים, כי הרמב"ם אומר להתענות ביום ראשון, לא לאכול יותר בשבת. ו"שני צ'ולנטים" כבר לא עונג שבת — יותר מעונג כבר לא עונג.

מסקנה: זה נשאר תמיהה, אבל הרמב"ם פוסק לפי הגמרא ("יוסיף תענית לתעניתו"). בגמרא כתוב שתענית קשורה לתשובה, והוא צריך לעשות תשובה על התענית שלו.

[דיגרסיה: הרמב"ם בהלכות מעשה קרבנות אומר "דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין". סברת רב האי גאון היא שמתענים בשבת כי האדם בכל מקרה לא יהיה לו עונג שבת — הוא חושב כל היום על החלום המפחיד שלו. אבל הרמב"ם לא מביא את כל הפירושים האלה.]

הלכה — תענית שעות

דברי הרמב"ם: "מתענין מידי יום שעות... כיצד? מי שראשו היה טרוד בחפציו ומתעסק בצרכיו ולא אכל עד חצות או עד תשע שעות, נמלך להתענות בשעות שנשארו מן היום — הרי זה מתענה אותן שעות ומתפלל בהן עננו, שהרי קבל עליו התענית קודם שעות התענית."

פשט

אדם שהיה עסוק ולא אכל עד חצות או ט' שעות, והוא מחליט עכשיו לקבל תענית לשאר היום — זה נקרא "תענית שעות". הוא רשאי לומר עננו, כי קיבל את התענית לפני השעות שבהן הוא מתענה.

חידושים

- הרמב"ם מביא זאת לא על צרה שקרתה — סתם אדם שלא אכל ומחליט להקדיש זאת כתענית. זה חידוש שתענית שעות עובדת אפילו בלי צרה ספציפית.

- **"שעות" לא פירושו עד זמן מסוים, אלא מזמן מסוים** — שאר היום. אפשר להתחיל באמצע היום, ומאז עד סוף היום זו תענית.

הלכה — תענית שעות אפילו אחרי אכילה

דברי הרמב"ם: "וכן אפילו אם אכל ושתה ואחר כך חזר להתענות שאר היום — הרי זה תענית שעות."

פשט

אפילו אם האדם כבר אכל ושתה, ואחר כך מחליט להתענות את שאר היום — זה נקרא תענית שעות.

חידושים

- **מחלוקת רמב"ם וראב"ד:** הראב"ד חולק ואומר "אינו כלום" — איזו תענית זו אם הוא כבר אכל? הראב"ד מודה שכאשר הוא בכל מקרה לא אכל (היה עסוק) והוא מקדיש זאת לתענית, זה תקף. אבל כשהוא כבר ממש אכל — הראב"ד אומר שזה כלום.

- **תענית בלי צרה:** הרמב"ם לא נותן "רקע" של צרה — סתם כך אדם יכול לעשות תענית יחיד. לא צריך לשאול קושיות מתשובה על כל פרט של הלכות תענית — ההלכות לא עובדות כך שכל פרט צריך להתאים למסגרת התשובה.

הלכה — התנהגות בתענית: לא להיות בשמחה

יהודים שאומרים הלל הגדול בשבת בבוקר (פסוקי דזמרה), כשעדיין לא שבעים — איך זה מתאים? תשובות: (א) אפשר לומר זאת אחר הצהריים אחרי הצ'ולנט; (ב) צדיקים אמרו שנעשים שבעים מהלל הגדול עצמו; (ג) בסדר פסח אומרים זאת בסוף הסדר כשכבר באמת שבעים.

(3) "נותן לחם לכל בשר":

בהלל הגדול כתוב "נותן לחם לכל בשר", שמתאים ספציפית לגשמים. רש"י מביא זאת.

(4) טעם משלימים אחרי חצות:

עבר רוב היום בקדושה — "קדושה" כאן פירושה פרישות, הפרדה מגשמיים. מכאן רואים שתענית אינה רק ענין של תשובה, זו גם מדרגה בפני עצמה — דבר חשוב שהוא התנזר מגשמיים ליום. כי יושבים בבית המדרש, מתפללים, לומדים — חבל לזרוק את זה.

הלכה — צרה שעברה (לא גשמים): קודם חצות / אחר חצות
דברי הרמב"ם: "על צרה שעברה, על שמד שבטל — אם קודם חצות לא ישרימו, אם אחר חצות ישרימו." (אבל הלל הגדול לא מוזכר בצרה.)

חידושים

(1) הלל הגדול רק בגשמים?

הרמב"ם מזכיר הלל הגדול רק בגשמים, לא בצרות אחרות. האם הלל הגדול הוא דין דווקא על גשמים?

(2) שיטת הראב"ד:

הראב"ד חולק על הרמב"ם. הראב"ד טוען שאפילו תענית ציבור על צרה סתמית צריך כן להשלים, והדין של "לא ישרימו" הוא רק יוצא מן הכלל לגשמים. סברת הראב"ד: "שאיין צרה עוברת גמורה אלא צרת הגשמים שהיא לשעתה" — אין דבר כזה צרה שעוברת ברגע אחד. שמד עובר? הטרואמה נשארת, המלך עדיין יכול לשנות את דעתו. היחידה צרה שעוברת ממש ברגע היא גשמים — כשמתחיל לרדת גשם, הצרה ממש נגמרה.

[דיגרסיה: לומר כל ספר תהלים בבת אחת]

(1) מה המקור לומר כל ספר תהלים בבת אחת?

זהו מנהג משונה — כי תהלים הוא ספר תפילות (סידור שכתב דוד המלך), שבו לכל פרק יש מטרה ספציפית: "לשבת אמור זה, לצרה אמור זה, להודאה אמור ההוא." לומר הכל בבת אחת זה כמו לומר את כל הסידור כל יום — שאף אחד לא עושה.

(2) חילוק בין ללמוד תהלים ולומר תהלים:

כשלוּמדים תהלים כחלק מתורה (כמו לומדים ספר שמואל), זה לימוד. אבל כשאומרים תהלים כתפילה, צריך לומר את מה שמתאים למצב.

(3) קושיה מ"האומר הלל בכל יום":

אסור לומר הלל בכל יום. מה עם מי שאומר כל ספר תהלים כל יום — הרי הוא אומר הלל (פרקים ק"ג-ק"ח) כל יום!

(4) הצדקה למנהג:

(א) אדם לא יכול להתרכז, אבל כשהוא אומר כל ספר תהלים, יש לו כמה רגעים שהוא תופס; (ב) כמו שהרמב"ם אומר "רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצוות" — משהו יתאים לך; (ג) ר' נחמן אמר לומר עשרה פרקים (לא את כולם).

(5) "חומרא חדשה" מוצעת (חצי בצחוק): לומר רק פסוק אחד או שניים או שלושה שמתאימים למצב — אז ה' שומע.

הלכה יז — סדר היום של תענית ציבור: בודקין על מעשי אנשי העיר

דברי הרמב"ם: "יחיד שהתענה על החולה ונתרפא, על הצרה ועברה — הרי זה משלים תעניתו."

פשט

יחיד שהתחיל להתענות על חולה, והחולה נרפא, או על צרה שעברה — צריך להשלים את התענית.

חידושים

- הטעם הוא כי הוא עשה נדר להתענות, והנדר לא נעלם כשהסיבה נעלמה.

- רש"י (תענית י"ב) מביא סברא: אם היה מפסיק כשזה הצליח, זה היה נראה כאילו הוא עשה תנאי עם הבורא — כמו חוני המעגל שאמר "אני לא יוצא מהמעגל אלא אם..." — וזה לא ראוי.

הלכה — ההולך ממקום שמתענין למקום שאין מתענין (ולהיפך)

דברי הרמב"ם: "ההולך ממקום שמתענין למקום שאין מתענין — הרי זה מתענה ומשלים. חומרי מקום שיצא משם וחומרי מקום שהלך לשם. ההולך ממקום שאין מתענין למקום שמתענין — מתענה עמהם."

פשט

לוקחים את שתי החומרות — ממקום שיצא וממקום שהגיע. אם הוא בא ממקום שמתענים, צריך לסיים. אם הוא בא למקום שמתענים, צריך להצטרף.

חידושים

- זה מקביל להלכות אחרות של מנהג המקום (כמו מלאכה בערב פסח).

- יסוד ההצטרפות לתענית הציבור הוא "כל המצער עצמו עם הציבור" — יש ענין להצטרף עם הציבור.

הלכה — שכח ואכל: אל יראה עצמו בפניהם

דברי הרמב"ם: "שכח ואכל — אל יראה עצמו בפניהם."

פשט

אם מישהו שכח או לא ידע שמתענים, והוא אכל — לא יאכל עוד ברבים, לא יראה את עצמו שבע בפניהם.

חידושים

- כולם רזים וחיוורים, הוא לא יבוא להסתובב כיהודי שבע ויפה.

- זה חל גם על מי שאוכל כי הוא צריך (כמו חולה) — גם הוא לא ילך להסתובב. אל יראה עצמו בפניהם.

- זה כלל של דרך ארץ.

הלכה — ציבור שגשמים ירדו: חילוק בין קודם חצות לאחר חצות

דברי הרמב"ם: "ציבור שהתענו על הגשמים — אם קודם חצות [ירדו גשמים] לא ישרימו את התענית, אלא אוכלים ושותים ומתכנסים וקורין הלל הגדול. שאין אומרים הלל הגדול אלא בנפש שבעה וכו' ס מלאה. אם אחר חצות — ישרימו."*

פשט

אם גשמים באו לפני חצות, מפסיקים להתענות, אוכלים, מתכנסים, אומרים הלל הגדול. אחרי חצות — משלימים.

חידושים

(1) הלל הגדול בנפש שבעה:

הכלל שאומרים הלל הגדול רק בנפש שבעה וכרס מלאה מיושם: לכן צריך קודם לאכול ואחר כך לומר הלל הגדול. "נפש" כאן פירושו הגוף (נפש הבהמית), לא הנשמה.

(2) קושיה על הלל הגדול שבת שחרית:

ואל תקוץ בתוכחתו" מובא כיסוד — לקחת תוכחה ברצינות, לא לבזות אותה או להשתעמם ממנה.

6 הפטרה מענין הצרה:

מפטירים בנביא עם תוכחות שמתאימות לצרה הספציפית — אם בצורת, פסוק על בצורת; אם מגפה, פסוק על מגפה.

7 "כפי כחם" — אין נוסח קבוע:

ברבע היום האחרון — תחנונים, זעקה, וידוי — הרמב"ם אומר "כפי כחם", שפירושו שאין נוסח קבוע, אלא כל אחד מבקש ומתודה לפי מה שהוא מבין ויכול.

8 החלוקה לשלושה רבעים — כלל בסדר היום:

- שני רבעים (חצי יום) — מעשי: בודק מעשי העיר, תיקון, מפרשין בעלי עבירות.

- רבע אחד — לימוד: קריאת התורה, ברכות וקללות, הפטרה — לומדים תורה בנושאים, מבינים יותר טוב.

- רבע אחד — תפילה: מנחה, תחנונים, וידוי.

זה אומר, מחצה מעשי, ומחצה "לה" (חצי לימוד, חצי תפילה). זו פרופורציה מדהימה — רק רבע תפילה, אבל חצי יום תיקון מעשי.

9 למה לא מתנהגים כך בזמן הזה:

המנהג שלנו אינו לקיים את הסדר של בודק מעשי העיר. הטעם: (א) צריך להיות בית דין עם כוח וכבוד — בית דין שיש לו שליטה על הציבור, לא סתם רב שמזמן משהו. (ב) "צא בדוגמא דינא ישראל" — היהודי צריך קודם לבדוק את מעשיו שלו לפני שהוא מחכה לבית דין. (ג) הבינו שהסדר במשנה אולי רק על תענית גשמים, אבל מתנהגים בכל התעניות עם תפילה ו"דרשו ה' בהמצאו" — יותר מאשר עם הסדר המעשי.

10 לימוד ליחיד — איך אפשר ליישם את הסדר:

אפילו בלי בית דין, יחיד יכול ללמוד מהסדר: אם מישו מקבל תענית (או תענית דיבור, או בימים הקדושים), חצי מהזמן ללמוד ולהבין (חשבון נפש, לתכנן איך להיות טוב יותר), וחלק להתפלל.

11 ביקורת על המצב בזמן הזה:

מחמירים בתעניות (מתענים בחומרה), אבל העיקר — תיקון המעשים — לא מביאים. אפילו ביום כיפור — מזכירים "למען נחל מעושך ידינו" בנעילה, אבל זה לוקח חצי שנייה. סדר הרמב"ם דורש לתת זמן רציני לתיקון מעשי, לא רק תפילות פורמליות.

בזה מסתיים פרק א' של הלכות תעניות.

דברי הרמב"ם: "בכל יום תענית שגזרין על הציבור מפני הצרה, בית דין והזקנים יושבין בבית הכנסת, בודקין על מעשי אנשי העיר מאחר תפלת שחרית עד חצות היום. מסירים המכשולות של עבירות, ומזהירין ודורשין וחוקרין על בעלי חמס ועבירות ועל בעלי זרוע, ומפרישין אותן ומשפילין אותם. וכיוצא בדברים אלו. מחצי היום לערב — רביע היום קורין בברכות וקללות שבתורה... ומפטירין בנביא בתוכחות מענין הצרה. ורביע היום האחרון מתפללין מנחה, מתחנונים וזועקים ומתוודים כפי כחם."

פשט

הרמב"ם מתאר את סדר היום של תענית ציבור בשלושה חלקים: (1) משחרית עד חצות — בית דין יושב בבית הכנסת ובודק מעשי אנשי העיר, מסיר מכשולות, מעניש בעלי חמס ובעלי זרוע; (2) רבע יום — קוראים ברכות וקללות מהתורה (תוכחה — בחוקותי או כי תבוא) ומפטירים בנביא עם תוכחות המתאימות לצרה; (3) הרבע האחרון — מנחה, תחנונים, זעקה, וידוי "כפי כחם".

חידושים והסברות

1 תענית אינה רק צום — זה תהליך של תיקון המעשים:

הרמב"ם מראה כאן שתענית ציבור אינה סתם להרעב ולהתפלל. זו התחלה של חשבון נפש ותיקון המעשים — מחפשים מה רע בעיר, מסירים מכשולות, עוצרים בעלי עבירות. זה מתאים ליסוד של פרק א' שצרה אינה מקרה אלא קריאה לתשובה.

2 "מאחר תפלת שחרית" — ותיקון, לא להתפלל מאוחר:

"תפלת שחרית" פירושה להתפלל כוותיקין (מוקדם בבוקר), לא כמו מי שמתפלל מאוחר. כך יש שש שעות טובות משחרית עד חצות לשבת בבית הכנסת ולבדוק.

3 בית הכנסת משמש למטרה לא רגילה:

בדרך כלל משתמשים בבית הכנסת רק להתפלל. כאן הוא הופך למקום אסיפה שבו בית דין יושב, שואלים מה קורה ברחובות, מזמנים אנשים — זו התנהגות מיוחדת לתענית.

4 "בעלי חמס" vs. "בעלי זרוע" — שני סוגים:

בעלי חמס הם אנשים שגונבים מאחרים או גורמים לעבירות — עליהם "מפרישין אותן" (מפסיקים אותם מעבירותיהם). בעלי זרוע הם סתם גברא אלימא, אנשים חזקים שדורכים על ראשי עם קודש — עליהם "משפילין אותם" (מנדים אותם או מבזים אותם, שוברים את גאווה). זה מתאים למעשה אנשי נינוה שהחזירו גזילה — כמו שכתוב במשנה.

5 "ברכות וקללות שבתורה" — מה זה אומר?

"ברכות וקללות" לא פירושו פרשת נצבים עם "ברכות וארורים", אלא זה פירושו התוכחה — בחוקותי או כי תבוא. הפסוק "מוסר ה' בני אל תמאס

תמלול מלא

צריך לשלוח קובץ כזה עם רמקול כזה: "רבותי, השיעור ממשיך, כל אחד יתארגן וילמד."

המבנה של ספר זמנים

בכל אופן, אז בואו נאמר את ההקדמה להלכות תעניות. ההקדמה היא כך: אנו לומדים כאן ספר זמנים. כן, בספר זמנים יש כמה הלכות? כמה יש הרבה? אחת, שתיים, שלוש, ארבע, חמש, שש, שבע, שמונה, תשע, עשר. עשר הלכות שונות. המבנה הוא פחות או יותר מאוד שכלי. כלומר, זה מתחיל משבת, אחר כך יום כיפור, שזה אומר, אפשר לומר שארבע הלכות ראשונות הן באופן כללי של שביתת שבת ושביתת יום טוב. כלומר, שבת יש שתיים, שבת ועירובין, אחר כך יום כיפור, שיש לו סוג שביתה משלו פלוס תענית, ויום טוב, הלכות כלליות של מלאכות יום טוב.

הלכות תעניות — הקדמה: מצוות להתענות ולזעוק

הקדמה כללית להלכות תעניות

שנה טובה. אנו מתחילים מסכת חדשה, הלכה חדשה של הרמב"ם, שזו הלכות תעניות. כן. ולכבוד ההלכה החדשה נזכיר מחדש לשבח את נדבני השיעור, הרב ר' יואל, וכל שאר היהודים ששומעים אותו, וכל היהודים שהיה להם קשה בטעות בהלכות קידוש החודש, שיחזרו עכשיו וימשיכו ללמוד. כן. ואנחנו רחוקים בעולם עם שופר. אולי עם חצוצרה? אולי עם שופר? אולי מתפללים לקב"ה שהעולם יבוא? משהו עושים. יכול להיות שבזמן הזה, עם מיקרופון, עם הקלטה, עושים את מה שהשופר צריך היה לעשות. השופר הקדום היה פשוט מה שיש לו קול גבוה להזמין את העולם.

איך התעניות הקבועים מקיימים את המצוה דאורייתא

במילים אחרות, הרמב"ם יבין שמה שיש לנו תעניות קבועים, או התעניות שבית הדין גזר מפני הגשמים, מקיימים את המצוה דאורייתא. זה לא שבתורה כתוב חיוב. זה סוג חיוב מעניין, כי אתה רואה שהרמב"ם מאוד נזהר לא להיות דברים כאלה. כלומר, יש דברים כמו להעניש מי שחוטא, אני יודע מה, בית הדין יטיל את הדעת. כאן זה קצת יותר מזה, שבית הדין גם יקבע שהיום זה תענית. זה שהיום זה תענית אינו מדאורייתא, אבל שמגדירים את זה שזו צרה גדולה, אז זה... וההלכות גם כן.

ההבדל בין הרמב"ם והרמב"ן בתפילה בעת צרה

אבל אפילו יותר מזה, הרמב"ם בדרך כלל במצוותיו, שלא... באופן כללי שיהיה אדם טוב. זו לא מצוה, זה טעם המצוה. אה, טוב מאוד. זה מה שחשבת, כי המצוה של להתענות ולזעוק הולך הרמב"ם ללמוד מהפסוק של לתקוע שופר וחצוצרות. אבל זה שאדם יפנה לקב"ה בשעה קשה, לכאורה זה חלק מתפילה, חלק מעבודת ה', חלק מתשובה, הזכיר הרמב"ם ש... אבל זה חלק מ... אבל עכשיו אין לזה כללים, עכשיו אין משהו שבית דין קובע. כל יום כשאדם בצרה הוא מתפלל.

אמנם הרמב"ם לא סובר כמו הרמב"ן שכשזה עת צרה תפילה היא חיוב גדול יותר. לא, הרמב"ם סובר כן, זה החיוב. אנשים אומרים תמיד שיש מחלוקת רמב"ם רמב"ן, שזה לא נכון. לרמב"ם יש מצוה נוספת של תפילה. אבל זו לא התפילה הרגילה, זה סוג מעמד נוסף, ובית הדין צריך לקבוע את זה. לכאורה, החיוב נעשה רק אחרי או כשיש את הכללים שכבר היה צריך לרדת גשם.

זה שזה תלוי בכך עצמך, כשאתה מרגיש בצרה שתפנה לקב"ה, זה משהו של הרמב"ן. אני מדבר עכשיו על ציבור. אה, אני אומר, יכול להיות. כן, אז אני מתכוון לומר, אז הרמב"ם, שההלכות שהוא הולך לומר הן כן משהו כמו חיוב, סדר, הנהגה, שבאותו יום צריך להתארגן ולהתענות וכדומה.

השאלה: מתי הקיום הוא מדאורייתא?

אבל בסך הכל לכאורה נלמד מדרבנן, זה לא כתוב מפורש בפנים, אבל יש משהו מצוה מן התורה. לא ברור מתי הציור שהקיום ממש הוא מדאורייתא? אף פעם לא לכאורה. אני לא חושב שנתקלנו בסוג דבר כזה, למשל חנוכה ופורים לא אומר הרמב"ם שזה מדאורייתא. אבל זה שמוזכר לקב"ה על דברים שקורים, על דבר שמחה, זה כנראה כן. אפילו, כתוב בתורה כמה פעמים, אני מתכוון, אני מודה לקב"ה. חלק מתפילה יש הודאה, כן? גם הרמב"ן אמר שצריך להודות, וזה עושים כל יום.

שיטת הרמב"ם: הלכות דרבנן אינן "פירוש" על התורה

אבל הרמב"ן רוצה שהמצוה תהיה עם גדרים ברורים. זה שאנו רואים שתפילה, חלק מתפילה הוא להודות על דברים טובים שהקב"ה עושה לנו, זה חלק דין בתפילה. זה שהרמב"ן לוקח כן במגילה וחנוכה. לכן יש לו בהלכות תענית שהוא לפחות מצא שיש חלק אחד, תענית גשמים יש כן, איך החכמים... כלומר, הרמב"ם רוצה הרי לעשות שההלכות של הרבנן הן פירוש על המצוה.

לא, הוא לא רוצה לעשות את זה אף פעם. אף פעם לא. אף פעם לא. הרמב"ם לא אומר אף פעם שהרבנן מפרשים את התורה. תורה שבעל פה, זה מה שהרמב"ם אומר הלכות התורה הדאורייתא. אבל הרמב"ם אומר הרי כאן ברור, בהלכות הדאורייתא כתוב שליטטו. זה מדרבנן. יש סתירה אפילו ממה שכתוב בהקדמה, אבל הוא אומר ברור שמדברי סופרים זה העניין. אז, בפרק א' יש לראות, כתוב מפורש.

דיון: תענית גשמים – דאורייתא או דרבנן?

ותענית כשמועה זה גם דרבנן, אתה חושב? וה... זה אני אומר, זה מאוד מעניין, לא ברור איך מחברים את זה. זה מאוד שונה, למשל, מלומר שפרי עץ הדר וכל ההלכות של אתרוג הן פירוש על זה. זה לא פירוש. כאן זו תענית בשם עצמה, לא פירוש על המצוה של להתענות ולזעוק. זה פירוש בוודאי, אבל השאלה היא האם למה שאתה מתענה עכשיו היום, אתה עושה אותה דאורייתא.

אחר כך יש שלוש הלכות, והן כמה מצוות, אבל שלוש הלכות של המצוות הפרטיות שנוגעות ב... סליחה, שתיים או שלוש, אני לא יודע, אה, בואו נאמר שלוש. מצוות פרטיות שקשורות לימים טובים: מצוות חמץ ומצה, שזה הלכות פסח; שופר וסוכה ולולב, שאלו כל ההלכות שנוגעות לחודש תשרי, כן, ראש השנה, סוכות. יום כיפור כבר עמד בשביתת עשור, נכון? אחר כך שקלים, כי זה בחודש אדר, אגב, זה קצת יותר נוגע לתמיכה בבית המקדש, אבל אפשר להבין שזה גם תלוי בזמן, כל שנה, כן. אחר כך יש קידוש החודש, זה כבר יותר כללי, אבל הנושא של לקדש את החודש הוא בוודאי תלוי בזמן. גם, יכול להיות שזה מחובר אחרי שקלים, כי ניסן הוא החודש הזה לכם. בכל אופן.

מקומן של הלכות תעניות בספר זמנים

עכשיו נשאר כאן, ורואים את זה גם במשנה בסדר מועד, וגם בשולחן ערוך, אורח חיים, כל מי שהולך לכתוב סדר היום, סדר השנה של יהודי, הוא צריך לכתוב עוד שני דברים: חנוכה ופורים. אוקיי, זו ההלכה האחרונה, מאוד פשוט, זה מועדים דרבנן באים אחרונים. חוץ מזה יש גם תעניות. יש תעניות שבאות כל שנה, תשעה באב, כל שאר ארבעת הצומות, ועוד תעניות שנראה, שלפחות שייכות לסדר מועד, יש זמנים בשנה שמתענים. זו לכאורה הסיבה העיקרית למה כאן עומדות הלכות תענית, כי זה עוד זמן. על הלוך צריך לכתוב תענית. כשמישהו עושה לוח, הוא צריך לכתוב מתי פסח, מתי יום כיפור, הוא צריך גם לכתוב מתי מתענים. אלו דברים פשוטים, כן?

הקושי: תעניות אינן מפורשות בתורה

אבל מה? אבל כאן יש משהו מעניין, כי תענית אינה, בפשטות כל התעניות שיש לנו, חוץ מיום כיפור שכבר למדנו שזו שביתה מאכילה, נכון, אבל זו לא הלכות תענית. אין, בוודאי לא כתוב בתורה שצריך להתענות תשעה באב, זה תוקן מאוחר יותר, על ידי הנביאים. ואפילו תעניות אחרות לכאורה, כמו במסכת תענית מדובר חלק גדול מאוד על תענית גשמים, כלומר מתענים על הצרה שלא יורד גשם, גם לא היה ברור איזו מצוה זו, האם זו מצוה בתורה, זה בוודאי לא זמן קבוע, זה תלוי במציאות האם יורד גשם או לא יורד גשם. אז זה משהו חלש יותר, לא כתוב כראוי בגמרא ובמשנה שזו מצוה וכן הלאה.

החידוש הגדול של הרמב"ם: מצוה כללית של להתענות ולזעוק

אבל הרמב"ם הקדוש, שאצלו הכל היה צריך להסתדר, היה צריך להיות מצוה של תענית, אחרת איך הוא יכתוב את זה? בא הרמב"ם עם חידוש גדול. אני מתכוון שאגב, יש מקורות לזה, אבל המבנה הוא החידוש של הרמב"ם עד כמה שאני יודע.

דברי הרמב"ם בהקדמה

אמר הרמב"ם כן: בואו נלמד את ההקדמה למצוות תענית. כן, כך אומר הרמב"ם בפתחה, הוא כך: הלכות תעניות. אומר הרמב"ם, **"מצוה עשה אחת, והיא להתענות ולזעוק לפני ה' בכל עת צרה גדולה שתבוא על הצבור"**. כשבאה צרה גדולה, צרה מיוחדת נראית כאן, צרה גדולה שבאה על הציבור, המצוה היא לעשות שני דברים: להתענות ולזעוק. ממילא מכנים הרמב"ם, הלכות תעניות הן חלק מהזעקה והתענית.

הסתירה: להתענות הוא מדרבנן, לא מדאורייתא

לכאורה, כלומר, כאן כתוב שיש מצוה. מיד נראה בפנים איך עומדת המצוה, איך זה עומד בכלל כך. הרמב"ם לכאורה בפנים אמר שלהתענות הוא מדרבנן. מדאורייתא הוא אולי לזעוק ולהריע, לתקוע בחצוצרות, שהוא לא אומר בכלל בפתחה. תמיד צריך לדעת עד כמה אפשר לדייק מהפתחה.

המצוה הכללית: צרה גדולה על הציבור

אבל הרעיון הוא, יש מצוה כללית, שכשבאה צרה, לא על יחיד - יחיד אין מצוה מדאורייתא - גם לא שיש צרה קטנה. צריך לדעת מה זה אומר. במילים אחרות, יכול להיות, צרה קטנה היא מה שמתפללים כל יום, רפאנו, ברכ עלינו, זה הרי הכל... זו לא צרה. צרה גדולה פירושה משהו יוצא דופן שאינו הסדר הטבעי של העולם כביכול. אז אז יש מצוה מן התורה, מצוה כללית, להתענות, לזעוק, בואו נאמר להתפלל.

אחר כך בפרק ב' אומר הרמב"ם מה הן הצרות, ועל מה מתענים, צרה גדולה. צריך לדעת מה הדין של צרה גדולה.
אחר כך, בפרק ג' ו-ד' מדובר הלכות של תענית גשמים, שהיא אחת הצרות הגדולות. יש סדר שלם מתי מתענים על הגשמים.
ובפרק ה' מדובר התעניות...

דובר 1: אתה אומר טוב מאוד שתענית גשמים היא מה שעושה את זה הכי הרבה כספר זמנים, כן? יכול להיות גם תענית ציבור אחרת, אוקיי.

דובר 2: כן, בוודאי, כי פרק ה', שהוא תענית...

דובר 1: אתה אומר מהדאורייתא זה היחיד. אני לא יודע אם זה יותר דרבנן או דאורייתא. זה פחות או יותר קבוע במובן שצריך עוד לקבוע. זה כבר קבוע כי כל שנה יש מנהג להתענות. אבל אני לא יודע.

דובר 2: בכל אופן, כן, נדבר יותר על זה, נדבר תענית גשמים, יש לי עוד רעיונות על זה. על כל פנים, ג' ו-ד', גם פרק ג' וגם ד' מדברים שניהם על זה, על תענית גשמים. ופרק ה' נאמרים התעניות שאנו מכירים, התעניות דרבנן, חמשת הצומות, ארבעה, פלוס תענית אסתר שהיא מנהג.

הלכה א' – מצות עשה לזעוק ולהריע בחצוצרות

דובר 2: כן, אומר הרמב"ם הקדוש הלכה א', מצות עשה, כן?

דובר 1: כן.

דובר 2: אומר הרמב"ם כך: "מצות עשה מן התורה לזעוק ולהריע בחצוצרות". לזעוק ולהריע בחצוצרות, ולתקוע או לתקוע בחצוצרות. מתי? מעניין, המילה להריע, לפעמים פירושה תרועה, הרבה פעמים. לרוב כתוב "והרעותם", כן? לפעמים פירושה בשופר, לפעמים בחצוצרות. מה פירוש המילה תרועה? זו אותה מילה כמו תקיעה. מחנוע, או געת.

דובר 1: כן. זה ברו, לא? משה רבינו רואה שזה ברו, אצלי עושים את הרעש, לא? ברו אני מתכוון, כן?

תרגום לעברית

דובר 2: כן, אנחנו עושים רעש. זה יכול להיות אפילו, אפשר לעשות עם הפה. הריעו לפני המלך ה'. לא, כתוב וירעו בקולו מרעו, אפשר לעשות עם הפה גם כן. הרע תרועה, לא דווקא להיות עם כלי. זה אומר לעשות רעש, או איזשהו סוג של רעש. אוקיי.

פסוק: על הצר הצורר אתכם

דובר 2: ולא התחלון לפני ה'. סליחה, להריע בחצוצרות הוא על כל צרה שתבוא אל הציבור.

דובר 1: לא כתוב על כל צרה שלא תבוא? איך כתוב לי הלשון שלא תבוא כאילו... לא... זה סתם אצל אנשים שיש להם כל כך פחד שהוא יגיד משהו שקרה. אני לא הזהרתי אתכם. לא, על כל צרה שלא תבוא. יש כאלה אנשים שכבר אמרו סרטן ולא קיבלו סרטן. או שלא אמרו והם כן קיבלו. זה לא עוזר. בכל מקרה... על כל צרה... מה... על כל צרה... הדרכים הרגילות הן כאלה...

דובר 2: על כל צרה שתבוא. זו לא לשון חז"ל. על כל צרות שלא תבוא על הציבור, יש מצווה לזעוק ולתקוע בשופר. **שנאמר, כתוב בפסוק, ולצר הצורר אתכם והרעותם בחצוצרות.**

דיון: פשט הפסוק – מלחמה או צרה?

דובר 2: אז כל הפסוק הוא כך: הקב"ה מצווה למשה רבינו שיעשו חצוצרות, ואת החצוצרות ישתמשו... כשצריך לאסוף את הקהל, כמו שמשתמשים בזה כמו פעמון, ולמסעי המחנות, כשמתחילים לנסוע ישתמשו בזה. ואז זה נעשה, את זה עושים בני אהרן, עושים את זה לכאורה.

אחר כך כתוב דבר חדש, אחר כך כתוב מתי עוד משתמשים בחצוצרות? אומרת התורה, כשתבוא מלחמה ויבוא צר הצורר אתכם, מלחמה על הצר. והולכים ללכת למלחמה על הצר הצורר אתכם.

יום י"ז חשוון, אני לא יודע, גזרו תענית. ההגדרה של תענית י"ז חשוון היא הגדרה של בית הדין שבאותו זמן שגזרו תענית. למה הם גזרו? כי יש מצוה כזו לגזור. אולי זה אומר ממש את זה, אולי זה כמו מצוה על בית הדין לגזור, אולי צריך ללמוד כך. אני לא יודע.

האופי הציבורי של המצוה

לכאורה, תקיעה היא תמיד ענין ציבורי כל כך חזק. תענית ציבור, תענית ציבור היא דבר שהציבור עושה. בוודאי כל יחיד צריך לעשות את זה, אבל בוודאי שהרמב"ם לא אומר את זה כמו או רישא תענית ציבור. הוא אומר כן, להתענות בכל עת צרה על הציבור. אבל לא כמו שהוא אומר תשעה באב אולי, הוא לא אומר את זה כמו דאורייתא.

כי ההוא אני אומר, זה בוודאי שתשעה באב בכלל, לא יודעים איך זה החצרות, אבל זה בוודאי שבכלל, בכל זמן, אפילו כשיש כן צרה ובית הדין גוזר, לא צריך לומר לשם יחוד לעשות מצוות דאורייתא. אולי בית הדין, אני חושב, אולי בית הדין קיים את המצוה, כי להתענות פירושו

הלכות תעניות – מבנה הספר ומצוות לזעוק ולהריע בחצוצרות

מבנה הלכות תעניות ברמב"ם

דובר 1: ההגדרה של תענית י"ז חשוון היא ההגדרה של בית הדין שבאותו זמן שגזרו תענית. למה הם גזרו? כי יש מצוה כזו לגזור. אולי זה אומר, אולי ממש את זה, אולי זה כמו מצוה על בית הדין לגזור, אולי צריך ללמוד כך. אני לא יודע.

לכאורה, תקיעות היא תמיד ענין ציבורי כל כך חזק. תענית ציבור. תענית ציבור היא דבר שהציבור עושה. בוודאי כל יחיד צריך לעשות את זה, אבל בוודאי שהרמב"ם לא אומר את זה כמו או רישא תענית ציבור. הוא אומר כן, להתענות בכל עת צרה על הציבור. אבל כשהוא אומר תשעה באב שצריך להתענות, הוא לא אומר את זה כמו דאורייתא. כי ההוא אני אומר.

זה בוודאי שתשעה באב בכלל, לא יודעים איך זה החצרות, אבל זה בוודאי שבכלל, בכל זמן, אפילו כשיש כן צרה ובית הדין גוזר, לא צריך לומר לשם יחוד לעשות מצוות דאורייתא. אולי בית הדין? אני חושב, אולי בית הדין קיים את המצוה? כי התענית פירושו שבית הדין יעשה תענית, אחר כך האנשים מקיימים את... כמו בית הדין, יש מצוה.

הרמב"ם אומר שיש מצוה עשו משמרת למשמרתי, כן? משהו מצוה, אבל הרמב"ם אומר שיש זכות, כן? בית הדין, לכן עושים סייג לתורה, כי כתוב סתם משמרת למשמרתי. ועל זה מבקש כל משמרת דרש? לא, יש מצוה על בית הדין לעשות תקנות, אחר כך מה שמקיימים עם תקנות, יקיים עם הרבנן.

והלשון של הרמב"ם קשה, אומר הרי, להתענות ולזעוק לפני ה', נראה כאילו מדברים כאן כבר על התענית עצמה, לא על הקביעה. להזעוק לפני ה', כי יש לי בעיה, אני אומר את זה.

דובר 2: לא, אני מבין, אני אומר, אוקיי. בואו נלך ללמוד בפנים, ואולי זה יהיה קצת יותר ברור. בואו נראה.

סדר הפרקים

דובר 2: ובספר המצוות הביא הרמב"ם כן את הפסוק. הפסוקים הם... אנחנו כבר נראה את הפסוק. הרמב"ם נוהג בפתיחות. אף פעם לא. בפתיחות של הלכות לא כתובים אף פעם פסוקים. והרשימה בתחילת משנה תורה עמדה בפסוקים, שאנו קוראים להם מדין המצוות הקצה. כך כתוב בספר. אבל בפנים, תמיד הפסוק כתוב בפנים בהלכות, לא צריך לחזור עליו גם בפתיחה.

בקיצור, בואו נלמד את הרמב"ם. אה, בואו נאמר, הסדר בערך, המבנה של ההלכות יהיה, הפרק הראשון אומר הרמב"ם את המצוה של לזעוק, ואחר כך המצוה מדרבנן לכאורה של תענית, ההלכות הכלליות של תענית. כמו שהפתיחה אומרת הלכות תענית ולזעוק, והוא מחלק לזעוק ולהריע כדבר אחד, והלכות תענית כדבר הבא.

יודע את זה היא שאלה אחת, אבל מה הוא רוצה כאן לעשות אני יודע בוודאי.

מה הוא רוצה לעשות הוא, הוא רוצה, הרמב"ם לא הולך לומר שמצוות התענית היא לתקוע בחצוצרות. דווקא תוקעים אולי חצוצרות בתענית, אני לא אומר שלא תוקעים, כתוב אכן במשנה ש"הכל". אבל הרמב"ם רוצה להוציא שהחצוצרות היא רק דרך של לזעוק. זו הסיבה שהוא מחבר את שני הדברים יחד.

דיון: מקבילה לספר יואל

דובר 1: חשבתי סתם שזה מעניין, אמרת שאפשר לעשות צער. אכן בספר יואל, שהוא אחד המקורות הגדולים להבנה איך רואים תענית, שם כתוב אכן, דיברו, כתוב גם שצריך לתקוע בשופר, "תקעו שופר בציון קדשו צום קראו עצה". וכתוב גם שם באותו מקום, הוא תיאר, היה אז ארבה, נכון? זו הצרה שדיברת עליה. והוא מתאר את הארבה כמו מלחמה. הוא אומר "וה' נתן קולו לפני חילו כי רב מאד מחנהו". כל התמונה של ספר יואל לארבה היא שבא צבא לכבוש את השדות.

אז אולי אפשר לומר שהרמז של "על הצר הצורר אתכם", כמו שאמרת, שכל הצרות הן פעם צבא של אנשים, פעם צבא של ארבה. בצורת זה לא ממש צבא, זה היחיד שאני לא יודע מהם. אי הגשם זה סתם לא.

דובר 2: [ממשיך]

ביאור הרמב"ם בתענית: דרכי התשובה, לא תפילה

הלכה א (המשך) — ענין הזעקה והתרועה

החילוק בין תקיעה לתרועה

כלומר, זה שיש לדברים מעשים, כמו למסע המחנות צריך לתקוע בשופר, הקב"ה אומר, למה צריך להיות חצוצרות? עשה חצוצרות. למה? אתה צריך את זה לאז ולזא. ויש את הדבר הספציפי, **והרעותם בחצוצרות**, זו המצווה. וזה עומד על המילה "**כי תבוא מלחמה**". אני לא יודע.

והרמב"ם הוא לא פשט בפסוק. הרמב"ם רוצה כאן להראות למה מתענים, בעצם. וזה מתחיל מהפסוק הזה.

ועכשיו בא הרמב"ם עם קטע מפורסם מאוד. אבל זה מעניין, שתורעה היא מילה נרדפת לזעקה, לזעוק בשופר או לזעוק בתפילה. שני הדברים קורים. ולא רק זה, יש מקומות שכתוב "מתריעין", והגמרא לא בטוחה אם מתריעין פירושו בחצוצרות או סתם בתפילה. נראה שזה או סתם בהתראה, מה שזה לא יהיה. כן.

ואגב, יכול להיות שזה גם שונה מתקיעה, כי כתוב שם אכן ש"**ובהקחיל את הקהל לתקעו ולא תריעו**". יכול להיות שאם משתמשים בשופר רק למעשי, אז תוקעים. אבל אם משתמשים בו גם לענין של תפילה, אז התרועה היא יותר... אם יש חילוק בין שני הקולות, תקיעה ותרועה, שזה ענין של ראש השנה, יכול להיות שהתרועה, לכן כתוב בכל הרמזים בספרים שתורעה מרמזת יותר על מידת הדין, ותקיעה היא יותר מידת החסד, זה קשור לזה.

שבזמן השמחה, רואים גם באותו פסוק כתוב בפירוש, "**וביום שמחתכם ותקעתם**", לא והרעותם. יכול להיות שתקיעה היא יותר אופן של שמחה, והריעו... יש הריעו שהוא כן שמחה. אני לא יכול לומר ש... יש פסוקים. תרועה יש ענין של די כלום, ותקיעה יש ענין של שמחה. כן, לפי הענין. אז זה מעניין.

שבת ראש השנה — "זכרון תרועה"

אז יכול להיות שכשראש השנה חל בשבת, אז בוודאי בתרועה. כלומר, הזעקה היא אותו דבר כמו שופר. התפילה היא אז מקום השופר. הרבה יהודים כבר תפסו את זה. אין סתירה. זה אומר להיפך, אתה רואה שכשתוקעים בשופר בראש השנה זה תמיד עם תפילות. אומרים מלכיות זכרונות שופרות. בשבת זה רק התרועה, זה גם תרועה.

אז זה ה"זכרון", הוא מתכוון ל"**ונזכרתם לפני ה' אלקיכם**". "**זכרון תרועה**", זה אומר שעיקר התרועה הוא "**ונזכרתם לפני ה' אלקיכם**".

דובר 1: כתוב מלחמה פירושו לכאורה שהולכים למלחמה. לא, כתוב מלחמה פירושו לכאורה שהולכים למלחמה. המלחמה באה לארץ. כתוב שהם יבואו. מלחמה למלחמה. לא, בדרך כלל כתוב מלחמה על הצר הצורר אתכם. כאן יש צר. כשיוצאים למלחמה הולכים עם... הולכים להתעשר, הולכים לכבוש ארץ.

דובר 2: או, אוקיי. לא, אבל כאן נראה כמו הפוך, כאילו זה כמו שהצר נכנס, קרה כיבוש של אויב, צר הצורר אתכם.

דובר 1: כן, אבל זה לא בהכרח דווקא, כי כתוב ואחריכם יבאו למלחמה. מלחמה היא גם ביאה וגם יציאה כתוב בתורה. יכול להיות שיש חילוק בזה, אתה אומר, יכול להיות, אבל... אבל כאן נראה שזו צרה גדולה כשיוצאים, כי שכחו.

דובר 2: מיד אדבר, הרמב"ם מביא דווקא לא כאן בענין של הפסוק הזה, אבל אתה מביא כן, שצריך לדעת תכנית, הקהל צריך לדעת, כי הקהל חשב שהפסוק הוא אחרת. לצער, עדיין לא. צריך להבין, כתוב אכן על הצר את הארץ, אבל לא כתוב וכי יבא צר עליכם.

הרמב"ם קורא את זה כך. פשוט, יש מלחמה, על מי עושים מלחמה? בוודאי על מי שרודף אותך. זו מלחמת מצווה כמו שיש מלחמת רשות של לצאת לכבוש שטחים, או לקחת כסף. שם אולי אין צרה. כאן רואים את הענין של צרה, שכשיש צרה... הצר הצורר אתכם, לא יודעים מה עושים צרה. זה אומר האויב, זו דרך לומר אויב.

דובר 1: אז היה שזה דין במלחמה, זה לא דין בצרה.

דובר 2: מאוד טוב, צרה. אבל הרמב"ם רוצה כאן לעשות שזה דין בצרה. תסביר, תסיים לומר את הפסוק, מותר לו זה החזוק עם זה.

ואחר כך כתוב בפסוק, ומה זה יעשה הוא **ונזכרתם לפני ה' אלקיכם**, כאילו הקב"ה ישמע את הצעקה, את התקיעה, ויזכור את היהודים, **ונושעתם מאויביכם**, יעזרו ליהודים.

ואחר כך כתוב עוד שגם ביום שמחתכם במועד ובראש חודש, כשמביאים קרבנות, יש חצוצרות לענין של קרבנות. אז זה אותו כלי שמשתמשים בו לדברים מעשיים, כמו לאסוף את הקהל. מלחמה ודברי שמחה. זה מה ששמע לי בפסוקים.

דרשת הרמב"ם: על כל צרה

דובר 2: בואו נחזור כאן לרמב"ם, מדברים כאן על החלק של תקיעה שהוא על צרה. הרמב"ם בכוונה לא הביא את תחילת הפסוק וכי תבוא מלחמה, כי אז הוא אכן התכוון שזה ענין של מלחמה. מה, אגב, זה פשט פשוט, כי במלחמה רואים שצריך לתקוע תקיעות, זה יחד עם הקהל, אולי גם בתוך חלק של תפילה. כתוב איפשהו בערך, עושים במלחמה. וגדעון עשה כך, כמו יהושע בן נון. חלק וחלק.

הרמב"ם אבל, כמו שאני חושב שבמקום מביא הוא את הספרי, שהספרי אמר: מנין שעל כל צרה? שכתוב "על הצר הצורר אתכם". הספרי הרחיב כביכול ש"צר" לא פירושו דווקא האויב שמצר, עושה צרה כביכול, זה יכול להיות כל צרה.

מזה שהרמב"ם מביא דווקא רק את המחצית השנייה של הפסוק, מה אני רוצה לומר? על כל צרה, מלשון על כל צר.

דובר 1: אה, שם בהקשר מתכוונים לזה, אבל החכמים פירשו שזה אומר, כלומר...

דובר 2: מתרגם הרמב"ם, **כלומר**, **כל דבר שיצר לכם**, כל מה שיכאיב לכם, כל מה שיהיה צר, צרה, **כגון**, שהצר לא יהיה אדם על שתי רגליים. זה יכול להיות בצורת אסון טבע, **בצורת**, רעב או **דבר**, מגיפה, או **ארבה**, ארבה שבא, **וכיוצא בהם**. אז מה צריך לעשות? **זעקו עליהם**, תזעקו, **והריעו**, ותתקעו בשופר.

חידוש: לזעוק הוא העיקר, חצוצרות הוא דרך

דובר 2: וכאן אומר הרמב"ם שוב את זה, זעקו, לזעוק לקב"ה. יכול להיות שהרמב"ם יודע את זה מ"ונזכרתם לפני ה' אלקיכם". קודם כל, מאיפה הוא

דרכי התשובה זה לא תשובה. אנחנו לא צריכים להיות תשובה ולחשוב שצום זה ענין של תשובה. דרכי התשובה לפי הרמב"ם פירושו דרך לעורר לתשובה. דרך, כמו שזה פשוט, זו דרך שמובילה לשם. אתה יודע עם דרכי התשובה, זו הדרך שמובילה לתשובה.

איך זה עובד: "ידעו הכל שבגלל מעשיהם הרעים הרע להם"
אז מה? איך עוזר צום עם דרכי התשובה? זה אומר הרמב"ם שיש את המצווה, מעשה המצווה הוא שצריך לעזוק ולהרע, לעזוק ולתקוע בשופר. מה זה יעזור? אז ידעו הכל, כל אחד ואחד ידע, שבגלל מעשיהם הרעים הרע להם.

מעניין שיש לו כאן את המילה כמו ראו הרעים הרע להם, הוא משחק עם האות של השורש הרע. **ככתוב, אבל ועונותיכם הטו אלה.** על מה זה עומד? על צרות שקרו שהעונות הביאו, התירו את הקללה הדין.

וזהו, הדבר שכל אחד ואחד יהיה מודע, ידע ויזכור שהצרות הביאו, המעשים הרעים הביאו את הצרות. זה יגרום **ולחסיר הצרים עליהם**, כי הם ידעו מה הביא את הצרה, והם יבינו מה יסיר את הצרות. הם יבינו שהכל תלוי במעשיהם. המעשים שלנו מביאים, החטא שלנו מביא צרות, ותשובה תביא להסיר את הצרות.

דיון: מי עושה את הזעקה?

דובר 2: אבל זה אומר שהזעקה אני רוצה אולי לומר את זה כך: מי שמתחיל את הזעקה, מי שקורא לקהל, הוא בדרך כלל הצדיק, לא מי שחוטא. הוא הרי התלמיד חכם, בית הדין, או... הם כבר יודעים. רק תשובה אבל היא דבר שתלוי בלב, צריך לאסוף את כל הקהל.

דובר 1: תלוי במעשים.

דובר 2: תלוי גם תלוי במעשים. אבל אני אומר, האדם שהוא יזעקו ויריעו, הוא כבר בעל תשובה, כי הוא זה שעושה את זה.

דובר 1: בוא נבין. יזעקו ויריעו הרמב"ם מודה. זה אמרנו קודם שהרמב"ם אומר שהנקודה היא לא תפילה. שהרמב"ם מודה על מה המצווה היא מצווה מהקב"ה. אבל הרמב"ם הבין... בוא נסיים... בוא נסיים...

הלכה ב (המשך) — *אבל אם לא יזעקו ולא יריעו*****

אזהרת הרמב"ם

אבל אם לא יזעקו ולא יריעו, כשלא זועקים, הרמב"ם כמו שהשורה קרתה. אז הרמב"ם מסביר כך, נעשה כאן קשה שיהיה קושיה.

קושיה: מה קשור תפילה לתשובה?

מה קשור תפילה על צרה לתשובה? תפילה זה להיפך. הרבה פעמים אנשים חושבים הוא מתפלל, הקב"ה רוצה לרחם אפילו אם לא עושים תשובה. לפי הרמב"ם, זה לא סדר התפילה של תענית. צריך דווקא להתפלל באופן שיגרום לך לעשות תשובה. סתם להתפלל, שהקב"ה ירחם, זה לא יעזור. זה מה שהרמב"ם רוצה לטעון כאן, נכון?

צריך הרמב"ם להסביר, מה השייכות של שני הדברים? תפילה פירושה, ריבוננו של עולם, עוזר לי, וכשאני לא מתפלל, אולי הקב"ה לא יעזור. מה קשור הדבר הזה לתשובה בכלל? איך מתחבר אחד? אני מבין את הקושיה?

דובר 2: אבל הרמב"ם לא הזכיר את המילה תפילה, רק את המילה זעקה ויריעה.

תענית ציבור: זעקה, תשובה, והדרך של רחמים

הלכה א (המשך) — תכלית הזעקה: לא תפילה לבדה, אלא תשובה

דובר 1: כן, אבל זה מה שזה אומר. זעקה היא אחת מהמצוות הראשונות של תשובה, אבל למי זוכים? זה הקב"ה, בוודאי. זה לא הספק. הרמב"ם יודע, על מה אומרים בתעניות? הושע ה' את עמך ישראל. זו לא השאלה. השאלה היא, אבל מה זה קשור?

תירוץ הרמב"ם: "דבר זה ממנהג העולם אירע לנו"

לכך בא הרמב"ם עם כל קטע תורה. הרמב"ם מסביר, אומר הרמב"ם, תחשוב מתי לא עושים תעניות. מה האופציה האחרת? כשלא צועקים, מה

כשלא יכולים לעשות את זה עם שופר בגלל הגזירה דרבנן, עושים את החלק האחר של "ונזכרתם".

הלכה ב — *דבר זה מדרכי התשובה הוא*****

החידוש המפציץ של הרמב"ם

עכשיו בא הרמב"ם והוא אומר חידוש, חידוש מפציץ, שאף אחד לא יודע את הפירוש של החומש. רוב האנשים מבולבלים לגמרי מה זה אומר. ואני לא יודע אם יהיה לי אומץ להסביר מה זה אומר כאן.

אבל הרמב"ם בא והוא אומר טעם המצווה כמו... וזה לכאורה קצת יותר מטעם המצווה. יותר מטעם המצווה. הוא נותן את מהות המצווה. נכון, זה עוזר לרמב"ם להסביר איפה נכנסת הזעקה בכל הנושא של תענית, איפה זה נכנס, מה זה אומר, מה זה עצם הזעקה.

אומר הרמב"ם כך: אומר הרמב"ם, מה זה ענין הזעקה? אומר הרמב"ם כך, הזעקה היא לא לעורר את השמים. השמים כבר ערים.

הפשט הפשוט בתענית

אבל בואו נאמר דבר פשוט, כי זה יעזור לנו להבין למה הרמב"ם הוא לא הפשט הנכון, ושלא יעשו תעניות עם הפשט של הרמב"ם. לא, צריך לעשות גם את הפשט של הרמב"ם, אבל צריך לזכור שיש פשט אחר שכל הצדיקים האחרים לפניו ואחריו ידעו.

פשט פשוט, כתוב בתורה, "בעת צרה תתפלל", הקב"ה צריך לעזור. אז מה הנקודה של תענית? זה כתוב בתנ"ך, ואסתר עשתה תענית, למה התענו? ביקשו מהקב"ה שיעזור לנו. תענית עוזר משהו ו... יש צרה, מבקשים מהקב"ה. זה מובן לכולם, דברים פשוטים מאוד.

חידוש הרמב"ם: תענית היא דרכי התשובה, לא תפילה

בא הרמב"ם ואומר, לא, לא אתה. תמיד ההשפעה היא לא כדי שהקב"ה יעזור לך. מה אתה אומר? הקב"ה עוזר תמיד. הקב"ה לא צריך לשנות את דעתו. כמו שנאמר, אל תגיד כל כך הרבה פעמים "אם ירצה השם", הקב"ה כבר רוצה, עכשיו אתה צריך לרצות.

אה, למה יש מצוות תענית? אומר הרמב"ם כך, **"דבר זה מדרכי התשובה הוא"**. זה לא משהו דין בתפילה, זה דין בתשובה. זה חלק מדרכי התשובה. המילה "דרכי התשובה" היתה לנו כמה פעמים בהלכות תשובה. יש דברים שהם דרכי התשובה, שקשורים לדרך איך אדם מתנהג באופן שיביא אותו לתשובה. נכון, מאוד טוב.

דיון: מה פירוש "דרכי התשובה"?

דובר 1: אז מה זה דרך התשובה? או אפשר לומר יותר בדיוק, או אותו דבר שאתה אומר רק בדרך שלי. דרכי תשובה זה לא אותו דבר כמו תשובה. צום זה לא תשובה, כמו שיואל אומר, **"קרעו לבבכם ואל בגדיכם"**. זה לא ענין של צום. צום זה דרכי תשובה, זה דרך לתשובה, או אתה אומר שזה מעורר את הקהל שצריך להשתנות וכדומה. התשובה נמשכת רגע, דרכי התשובה יכולים להימשך שנים שלמות.

דובר 2: או להיפך, דרכי תשובה נמשכים הרבה זמן, כי צריך אכן להשתנות. התשובה היא המתג, שמעכשיו הוא לא יעשה יותר את העבירה. המתג הוא לא, ולא עבודה. דרכי תשובה זו העבודה.

דובר 1: אני אומר את זה הפוך, שתשובה לוקחת הרבה זמן. תשובה פירושה להיות אדם טוב יותר. אפשר להיות בדקה אחת אדם טוב יותר, אפשר לתכנן, אבל להיות לוקח שנתיים. אבל דרכי התשובה זה, מתעוררים, שתוקעים היום בשופר, מה שזה לא יהיה, הוא מתענה היום, הוא תופס את עצמו, לאט לאט הוא לוקח על עצמו להיות טוב יותר.

דובר 2: אוקיי, כאן יש מה שאתה תופס את עצמך שם רגע, אבל עד שאתה תופס את עצמך צריך הרבה זעקות.

דובר 1: כן, בסדר.

אז דרכי התשובה, לדעת שהקב"ה עושה הכל, זו ידיעה, ידיעה לא תלויה בזמן. דקה אחת, יכול כבר לדבר, הקב"ה עושה הכל. אבל הנקודה היא,

אנשים יחשבו?

פעמים, הצרה.

עכשיו, הבעיה היא שמיום אחד עדיין לא נעשית צרה גדולה, היום הוא לווה. בא פעם אחת, פתאום, כל בעלי החוב באים ביחד, נעשית צרה גדולה הנה. תופס אדם שמעשיו עונותיכם הטו אלה.

יש לו כאן שתי אופציות. או שהוא יכול לומר שהקב"ה עשה את זה וזו לא האחריות שלי, זה לא מתאים, כי אין לו מה לעשות, הוא רק צריך להיות טוב עם הקב"ה, הוא כבר טוב עם הקב"ה. מה שקורה, קורה. זו דרך אכזריות.

נניח הוא אומר, אוי, זה שלי, זה שלי, איך אומרים את זה? על ידי שעושים מצב מזה, על ידי שאומרים זה לא נורמלי. היום זה לא סתם יום כמו כל הימים שכל מיני דברים קורים. היום יש דברים מיוחדים, צריך לעשות תענית על זה.

האדם מקבל את המסר, "אה, זה בגללי." מה הוא עושה? הוא מפסיק להיות עצלן, לאט לאט הוא נעשה טוב יותר. אבל זה פירוש "כדי שתשובו", מבין? כי הצרה גרמה לו לתפוס איך הסוף של המעשים שלו יכול להיות דבר רע מאוד. אם לא, הוא ימשיך להיות עוד יותר גרוע. כך קורה, ילדו לו, יעשה שוב פשיטת רגל. בקיצור, יהיה יותר גרוע. זה הסדר דברים. כך אני חושב שזה הפירוש של הרמב"ם.

אסונות טבע — שיטת אבן עזרא

דובר 1:

צריך להוסיף כאן... אני רוצה להבין, כי הרמב"ם מדבר גם על דברים שזה טבע, כמו שזה טבע. ואתה יודע למה קורים אסונות טבע? כי אנשים גרים במקומות שקורים בהם אסונות טבע. תמיד יש עצות.

האבן עזרא הקדוש מסביר שסתם יש עיר שדרך הטבע נגזר כאילו שתהיה שם צרה, איך הקב"ה מציל את הצדיקים? הוא נותן להם ניבוי מזג אוויר, ולכן הם נוסעים משם. זו למשל הדרך.

באה מגפה, יש עצות. זה הפירוש. זה ה... אמת, מגפה יכולה כן להיות תלויה בהנהגת אנשים. רוב הדברים, אם זה לא תלוי במעשי אנשים, מה נוגע? אני סתם מתפלל על הנס? מצוות לא אומרות שמתפללים על הנס. אם לא יורד גשם, נראה שעשו משהו לא נכון.

דיון: פירוש "קרי" — חידוש הרמב"ם

דובר 1:

עכשיו, צריך אבל להוסיף כאן דבר חשוב. קודם כל, קראת מצוין קודם את ההקשר האחר, הפסוק של חצוצרות, אבל הפסוק של "והלכתם עמי בקרי", צריך לדעת שהרמב"ם אומר שקרי פירושו מלשון מקרה. זה חידוש הרמב"ם. זה לא פשוט הפשט?

דובר 2:

מה פירוש קרי מלשון מקרה? אני לא יודע. אני לא יודע מה הפשט. אין לי ראייה שפירוש הרמב"ם הוא הנכון. קרי עומד בתורה כך הלשון? מקרה לילה, מקרה לילה קוראים קרי.

דובר 1:

אבל אני לא חושב, אני לא מאמין ש... מקרה לילה פירושו לשון מקרה, זה קרה תאונה בלילה. תאונה שקורה בלילה, כן. "לא יטמא מקרה לילה", אבל אני לא בטוח שקרי הוא לשון מקרה. אני חושב שזה חידוש הרמב"ם.

כנראה דווקא בגלל זה, מה שאני יכול כן לומר, אם אני זוכר, אף אחד מהמפרשים לפני הרמב"ם לא חשב שקרי פירושו מקרה. בוא נראה רש"י למשל, כן? בוא נראה מה רש"י אומר. רש"י היה יהודי כזה.

מבט ברש"י

כתוב כך, קרי, כן? אני צריך לעשות כך, שיהיה יותר קל לראות. פסוק אחד, **"והלכתם עמי בקרי"**. מה הפירוש בקרי? לא כתוב כאן, ואף מפרש לא אומר מה הפירוש. נו? **"אם תלכו עמי קרי"**.

רש"י מפרש, כן, אבל רש"י לא מפרש שתאמין שזה מקרה. רש"י מפרש שתתנהג בדרך מקרה במצוות, תעשה מצוה פעם כן פעם לא. זה פירוש

יאמרו, עכשיו יתנו אנחה לומר, העולם הוא מקום עצוב. דבר זה ממנהג העולם אירע לנו, וצרה זו נקרא ונקראת. קרתה צרה. זה מקרה. קרתה צרה.

אומר הרמב"ם, **הרי זה דרך אכזריות**. זו דרך אכזרית. זה כמו... למה? למה דרך אכזריות? וגורמת להם להדבק במעשיהם הרעים, להמשיך להיאחז במעשיהם הרעים שהביאו במקור את הצרה. ותוסף הצרה וצרות אחרות, ואם לא עושים תשובה, יבואו עוד צרות ועוד צרות.

הפסוק: "והלכתם עמי בקרי"

הוא שכתוב בתורה, "והלכתם עמי בקרי והלכתי עמכם בחמת קרי". מפרש הרמב"ם את המילים, **כלומר, כשאביא עליכם צרה כדי שתשובו**, כשאני הולך להביא צרה, ולמה אני מביא את הצרה? כדי שיעשו תשובה. **אם תאמרו שהוא קרי**, אם מייששו הולך לומר שזה מקרה, אז אוסיף לכם **חמת אותו קרי**, אביא עוד.

חידוש מפתיע: מה פירוש "מקרה" אצל הרמב"ם

אז תן לי לומר איך אני מפרש את הרמב"ם. מה שהרמב"ם אומר הוא כך, אני רוצה לומר משהו שונה מאוד ממה שרוב האנשים מבינים. רוב האנשים מבינים שכאן עומד ברמב"ם נושא של אמונה ומעשי השם. זה גם נושא של אמונה, אבל צריך לדעת איזו אמונה.

יש עיקר אמונה שהקב"ה הוא עושה ועושה ויעשה לכל המעשים, ושום דבר אינו במקרה במובן שמישהו אחר עושה את זה. צריך לדעת שהרמב"ם בכלל לא מדבר על זה. הרמב"ם לא אומר שמי שאומר מקרה הוא, הוא לא אומר שזה לא מעשי השם, הוא לא אומר שהקב"ה לא מנהל את זה. זה בכלל לא הספק.

ודווקא להיפך, לפי הרמב"ם, אם למישהו קרתה צרה, ומתעוררים, הקב"ה עשה לי את הצרה, והקב"ה עושה לפעמים צרות. אנחנו לא מבינים, הקב"ה, לפעמים הוא עושה צרות? **זו דרך אכזריות וגורמת להם להדבק במעשיהם הרעים**. כי הרמב"ם מבין שהנקודה היא לא להבין שהקב"ה צריך להיות טוב יותר. זו לא הנקודה. הנקודה היא למה יש לך צרה? כי זה בא מהמעשים הרעים שלך שגרמו לצרה.

אז אם כך, אתה לא צריך ללכת הלאה ולומר הכל מן השמים, וזה אותו דבר כמו לומר מקרה. מקרה פירושו, לאנשים יש טעות גדולה, אנשים חושבים שכשהרמב"ם אומר מקרה, הוא מתכוון לשלול את הקב"ה. מעולם לא היה ספק שהקב"ה עושה הכל. זה לא הנושא, אפילו כשהרמב"ם אומר מקרה,

שיטת הרמב"ם בהשגחה ומקרה — איך זה קשור להלכות תעניות

המושג של "כדי שתשובו" — מה פירושו?

דובר 1:

אפילו כשהרמב"ם מדבר על השגחה, זה לא אומר לשלול שהקב"ה עושה את זה, זה אומר איך הנהגת השם פועלת. אם הוא אומר שהקב"ה עושה הכל, הוא ילך הלאה, הוא יאמר, "נו, צריך להיות בשמחה, צריך להתחזק", תקבל עוד צרות.

למה תקבל עוד צרות? לא כי הקב"ה יכעס עליך יותר, פשוט מאותן הסיבות שקיבלת את הצרה. כי הצרה באה על חטא כדי שתשובו.

כן, אני חושב שה"כדי שתשובו" זה קצת יותר מדי נאמר. זאת אומרת, הצרה... אני חושב שה"כדי שתשובו" זה פשוט שלפעמים כשבאה צרה גדולה, אדם תופס כמה רעים המעשים שלו. זאת אומרת, מעשים...

צריך לא לומר, אני רוצה לומר דבר חשוב מאוד, אפילו לא צריך לומר כאן שהצרה באה בדרך נס כביכול. בוודאי, הפשטות היא לא זה. אני יכול לומר פירוש עמוק יותר בזה קצת אחר כך, אבל קודם הייתי אומר פירוש פשוט.

משל: האדם העצלן ובעלי החוב

בוא נדבר על דבר פשוט. נניח אנשים מתנהגים, נניח אדם עצלן והוא לא עובד, בסדר? באה לו צרה, אין לו כסף, בסדר? כך כתוב במשלי הרבה

רש"י.

והרשב"ם מביא שמנחם טען שזה לשון מניעה, כמו **"יקר בעיני ה' המותה לחסידי"**, הוא מפרש שזה כן.

אבל למשל, אבן עזרא טוען, מביא בשם הרבנים שזה מלשון גבורה ונציחות, איזו רשעות.

דובר 2:

הגבורה ונציחות זו לא סתירה, כי גם הרמב"ם לא אמר את המילה מקרה בבירור.

דובר 1:

רגע, רגע, רגע. יש מחלוקת, זה לא מי יודע מה מה...

דובר 2:

לא, לא, לא. הרמב"ם לומד שזה מלשון מקרה, זה לא מסכים עם המפרשים, זה קודם כל. הייתה מחלוקת גדולה במפרשי הפשט, לשון קושי, לא הרמב"ם. הרמב"ם מפרש בוודאי מלשון מקרה, מלשון עראי.

אבל אפילו רש"י שהוא פירש מלשון עראי, הוא פירש **"תלכו עמי קרי"**, תתנהג לא כמו עשה תורתך קבע, אלא עראי. תהיה... אה כן, יהיה... פעם יהודי, פעם גוי, פעם מלאך, פעם גל. יודע מה אומר הקב"ה? אני אהיה איתך גם פעם טוב, פעם רע, משהו כזה.

אבל למרות שזה לא, זה לא ברור, כי **"והלכתי עמכם בחמת קרי"** מאוד קשה לקרוא לפי פירוש רש"י, נכון? זה מתאים למה שהמפרשים האחרים אומרים שזה מלשון קושי וכעס. מה נכנס חמת קרי?

יסוד הרמב"ם: "נתונה למקרים" — העולם כבירית מחדל

דובר 2:

זאת אומרת, הרמב"ם בא עם חידוש שיש דבר שנקרא מקרה. מקרה פירוש, אז אני רוצה לומר מה אני חושב.

הרמב"ם הסביר בהרבה מקומות, במקומות שונים בנושא ההשגחה, הרמב"ם הסביר, וכך הרמב"ם קיבל את הפשט. כבירית מחדל העולם נתון למקרים. יש סדר הטבע, זה בוודאי בהשגחה, הכל מעשי השם, כך הקב"ה עשה שהטבע הוא. זה לא אומר שיש כוח אחר מלבד אלוהים, כן?

אבל כמו שהרמב"ם מסביר בהלכות תשובה, יש טבע, דבר, וטבע העולם הזה, הרמב"ם קורא לזה טבע האפשר. פעם יש סערה, פעם לא, פעם יש זה, פעם יש זה. זה הטבע, טבע העולם הזה. ואין דווקא תוכנית למה כך זה כך.

כך אומר הרמב"ם, ועל זה אומר הרמב"ם, כידוע שבהמות, או אפילו הסתם... אנשים כבירית מחדל אין להם השגחה. זה לא אומר שהקב"ה לא מנהל את זה, זה רק אומר שזה מתנהל בלי תוכנית, בלי טעם, בלי כוונה.

השגחה פרטית על צדיקים

עכשיו, אומר הרמב"ם, מה שכתוב בתורה שיש השגחה פרטית על צדיקים, אומר הרמב"ם, זה אומר, זה חידוש מיוחד. אם משהו הוא צדיק ויש לו שפע אלוקי שבא דרך השכל שלו, איך שזה אמור לעבוד, אז יש לו השגחה מיוחדת.

וממילא אומר הרמב"ם, שכשמענישים אדם, לא צריך להעניש אותו ישירות, צריך רק לעזוב אותו ונתון למקרים, והקב"ה מסיר את ההשגחה שלו. כמו שכתוב, הראיה הגדולה ביותר של הרמב"ם היא פסוק בפרשת האזינו, שכתוב **ואסתיר פני מהם והיה לאכול**. זה לא רק רבינו, אלא רבינו, מדרכי השם, אין לו השגחה.

החידוש הגדול — צרות באות כן במקרה

אז יוצא חידוש גדול מאוד. אנשים חושבים, זאת אומרת, אני רוצה לומר עוד יהודים פשוטים שלא יודעים, ואולי טוב להם שהם לא יודעים, אנשים חושבים שהרמב"ם אומר כאן שלא צריך להאמין שהצרות באו כן במקרה.

לא, הרמב"ם אומר שהצרות באו כן במקרה. אם תעשה תשובה, אז תצא מכלל המקרה, ואז הקב"ה ישמור עליך, כמו שכתוב יושב את ישראל, וכל

הנושא.

ממילא אומר הרמב"ם שתשובה, זה הפירוש העמוק יותר, שהתענית, התשובה, נועדה להוציא אדם מכל עולם המקרה על ידי התשובה. לא לומר... להיפך, אם משהו יאמר שעד עכשיו גם היה בהשגחה, זו עוד בעיה לפי הרמב"ם.

אתה צריך להבין שאם אתה לא מתנהג בדרכי ה' אתה נתון למקרים, **תאמרו שהוא קרי**, כי בא עוד קרי. הוא לא אומר אוסיף לכם דווקא, **אוסיף לכם חמת אותו הקרי**. זאת אומרת, בעולם הקרי יש מסה פעם אחת. העונשים של הקרי, התוצאות, התוצאות הרעות של ה...
המקבילה בין הנהגת האדם עצמו להשגחה

דובר 2:

יש כך, אצל הקב"ה יש מקרים והשגחה פרטית. גם האדם יש, כשאדם לא שומר על תאוותיו, הוא פעם הוא במצב רוח טוב, והוא בסדר, ופעם הוא רע. הוא גם נתון לעניין שלו ללכת במקרים.

אז כשאדם מתעורר שכשהוא הולך במקרה, קורה לו מקרה. מה שאין כן כשהוא משגיח על עצמו בפרטיות, הוא שומר מאוד על עצמו, הוא שומר על העבירות שלו, אז הוא מקבל השגחה פרטית.

אבל **והלכתם עמי בקרי** לא אומר רק שעל העבירות הוא אומר שזה בקרי, אלא הוא נותן לכל החיים שלו להיות עם מקרים כאלה. הוא נותן, כשהוא בכעס הוא נכנס לכעס, כשהוא במצב רוח טוב הוא נחמד לאנשים.

זה נקרא מושאר במקרים, ומה יקרה בסוף הוא, שמספיק פעמים לא היה במצב רוח טוב, פתאום אתה הולך למצוא את עצמך עם חבורה של שונאים, אתה הולך לצעוק לקב"ה אי בורא עולם יש לי שונאים.

אבל הנקודה היא לא שאתה בוכה לקב"ה, כי הקב"ה לא הולך לעשות שתפסיק להיות לך שונאים, הקב"ה הולך לעשות שתתעורר ותעשה תשובה, ועם כל אדם תתנהג כראוי במידות טובות, ואז מה ההתעוררות?

העיקר של תענית — "זה לא עולם כמנהגו נוהג"

דובר 2:

התענית היא יותר כך, מחליט על ידי זה שחושבים שנראה לי שהעיקר של תענית הוא לומר שזה לא עולם כמנהגו נוהג. זאת אומרת, היום יש משהו מיוחד. זה לא יום כך, יום כך, יום חמה ויום צל, אומרים הערבים. לא, זה אולי דבר מיוחד.

אה, יש דבר, דבר מיוחד. מי עושה את זה? אה, אני עושה את זה. בסדר, יש תשובה.

תן לי לומר את זה קצת כך, שאנשים רגילים שיש להם הרבה פעמים רגעים רעים. יש משהו שנקרא הגיעו הרגעים. פתאום הוא מוצא את עצמו שהאשה שלו ברחה ממנו, אין יותר שום חברים, אז הוא מתעורר שזה לא היה סתם, בסדר, כל האנשים יש להם עליות וירידות, אז הוא תופס שמהו קרה.

אז זה משהו שכאן כתוב, שנעשית תענית קשה.

תענית ציבור: זעקה, תשובה, ודרך הרחמים

הלכה א (המשך) — תכלית הזעקה: לא תפילה לבדה, אלא תשובה

הצרה גרמה לו לעשות תשובה. והמצווה היא, שכלל שלא צריך לחכות לזה, לכן צריך להתענות קצת קודם.

אבל זה מאוד מעניין. אז הצעקה לקב"ה היא, היא להיזכר שהכל עושה הקב"ה. לא שהכל עושה הקב"ה, שהכל עושה הקב"ה. הקב"ה עושה בדרך שכר ועונש. אתה יכול כך, שזו האופציה של... כאילו שהקב"ה מעורב כאן, שדברים לא סתם במקרה. ממילא האדם יתפוס איפה הוא עומד בכל העניין.

חידוש: "הכל מן השמים" יכול גם להיות בחינה של קרי

זה מאוד מצחיק מה שאני אומר, שלא צריך לומר שהכל מן השמים, כי אז זו גם בחינה של קרי, מבין? כי אז אתה לא יכול לעשות כלום.

חשבתי עוד דבר עכשיו, אני רואה כי הוא מביא שאתה רואה שכי אנחנו לומדים שם סביב הימים הנוראים, יש את הנושא שבתפילה אומרים שמעוררים י"ג מידות של רחמים, הופכים את התופר, הופכים מידת הדין, מידת הרחמים.

ביאור הרמב"ם על י"ג מידות של רחמים

אני חושב שיש להיות שהרמב"ם לומד באריכות בפרק נ"ד אם אני זוכר על הסוד של י"ג מידות של רחמים, שהקב"ה לימד למשה רבינו איך להתנהג עם אנשים. שמהו? אדם צריך להתנהג ברחמנות, במיוחד מנהיג, הוא צריך להתנהג עם הרבה יותר רחמנות להנהיג אנשים לפי איך שהם מבינים, לפי הרמה שלהם, זה הנושא של רחמנות.

אני לא יודע, יהודי מתלבט רחמנות לא נעשה רק לומר, אלא לעשות. נכון, לפי הרמב"ם... כן, והרמב"ם הידוע אומר "יעשו לפני כסדר הזה", שתעשה.

חידוש: עולם המקרה הוא עולם אכזרי – הפיכה דרך מעשים

אז אף על פי שזה לא הפשט הפשוט, צריך לומר שהפשט הפשוט הוא שצריך להתפלל, אבל יכול להיות שכשהרמב"ם אומר, אפשר לחבר איכשהו, הם אומרים שאתה אומר שעולם המקרה הוא עולם אכזרי, כי העולם לא דואג לך.

זה אמת, יודע מה זה אמת? יש באמת עולם מקרה כזה שהוא עולם מלא דין, זו מידת הדין. איך הופכים מידת הדין למידת רחמים? מתחילים לעשות עולם אנושי, עולם שבנוי על צדק ומשפט, על רחמנות, שדואגים אחד לשני, שנובע מזה שגוזרים תענית כשלאחר יש צרה, או כשהכלל יש צרה, ודרך זה מביאים מידת רחמים לעולם.

או על פי קבלה זה אומר, מביאים מוחין. כלומר, במקום שדברים יהיו אקראיים, עושים את זה בכוונה, בדעת. זו עצמה מידת הרחמים.

דוגמה: הטבח של שמחת תורה

זה מאוד מעניין, כי הרבה פעמים כשקורה טרגדיה גדולה, זה בוחן כל אחד, נכון? כן? נגיד קרה בארץ ישראל השחיטה של שמחת תורה. הימין והשמאל, כל אחד נבחן שוב.

האדם שהוא דרך אכזרי, הצרה תבחן אותו שזה באמת דרך אכזרי. והאדם שהוא אדם טוב תבחן אותו, תמשיך לבחון אותו שיש דרך של רחמים, שצריך לתקוע שופר, שלא לבחון שזה אכזרי, שלבחון שיש דרך החוצה, יש דרך להיות טובים יותר. אז, וזה ה...

המקובלים הם קומה על הרמב"ם

זה מעניין שהרמב"ם נתן את ההסבר, ולכאורה זה איך מחברים את הנושא של זעקה שמסובבים אותו לנושא של תענית, שדרבנן זה לא הדגש בדיוק על החצוצרות, אבל זה עדיין אותו רעיון.

אבל החידוש הגדול כאן שכתוב כאן הוא שלזעוק לקב"ה זה לא הסוף, זה לא הסופי, זה לא התכלית. ואם זועקים לקב"ה ונשארים אחרי כן, לא עושים את ההתבוננות, לא מביאים את דרך התשובה, לא עשו כלום, כמו שהרמב"ם אומר לגבי שופר.

זה לא פשט, אחרים לומדים שזה לעשות הפיכה של מידת הדין בעולם העליון למידת הרחמים. אבל הרמב"ם אומר, צריך להתחיל להפוך בעולם מידת הדין למידת הרחמים, ואנשים יהיו טובים יותר.

זה מאוד מעניין, כי יש לי חבר שמחזיק באחד לומר שהמקובלים הולכים אחרת מהרמב"ם, אבל המקובלים גם מודים היטב שאין באמת מעוררים מידות עליונות? זה דרך מה שעושים כאן, יש את כל הסדר. המחלוקת נעשית רק קצת כמו משמעות דורשין אם חושבים לתוך המאכל.

אני חושב שכל הדברים האלה חשוב לזכור שהמקובלים הם קומה על הרמב"ם. המקובלים למדו רמב"ם, לפחות הרמ"ק. וכשהמקובלים אומרים דברים, הם אומרים אחרי כן, אתה כבר יודע מה הרמב"ם אומר, אתה כבר יודע את היסודות, עכשיו הוא אומר לך עוד רמה. אם לא לומדים את הרמב"ם, אי אפשר ללמוד את המקובלים.

אז יכול להיות שהשופר, כמו ששופר הוא להזמין אנשים למסע המחנות, זה כמו עד עכשיו היה מקרה כזה. עכשיו מזמינים אותנו כמו שהקב"ה, אנחנו רוצים כן.

ר' אברהם בן הרמב"ם מביא ראיה מהמשנה

אפשר לומר את הסתם שבוע, זה קודם, ר' אברהם בן הרמב"ם מביא את המשנה שהרמב"ם הולך גם להביא מאוחר יותר, שהזקן אומר שהכל תלוי במעשים. "קרעו לבבכם ואל בגדיכם", אז מה שהרמב"ם אומר שזה לא בעד תפילה, אלא זה בעד מעשים טובים זו המשנה, זה לא דבר של הרמב"ם עצמו, זה מתאים מאוד לשיטת הרמב"ם.

נכון, אבל איך, למה עושים תפילה? כי זה מוציא אנשים מהארציות שלהם.

תקיעת שופר כהתעוררות

קח סתם את העולם, ואני דווקא רציתי לומר את זה, זה אומרים בעצם, תקיעת שופר בראש השנה אומרים הרבה אחרי הרמב"ם, זה אומרים. רבותי, אל תחשבו שהשופר הולך להציל אתכם, יודעים, הולך להציל אתכם, תתחילו להיות אדם, זה יציל אתכם.

דרך אכזריות – הדרך שמובילה לאכזריות

תרגום לעברית

חשבתי קצת דרך אחרת, הרי זה דרך אכזריות, קצת אחרת, שהרבה פעמים, הרבה אנשים שהם אכזריים, תשאל לאדם, למה אתה אומר כך אכזרי? הוא יענה לך, כי כל העולם הוא אכזריות.

למשל, מישהו שהוא מנצל את העובדים שלו, את השוכרים שלו, הוא יאמר, אתה יודע? אם לא, נהיה עני. אתה יודע מה אנשים עשו לי תמיד? כי זה המקרה הקיצוני. כיון שכל העולם רע, אני גם אהיה רע.

ההיפך הוא, שאם כולם רעים, זו בעיה, צריך לתקן את זה.

אז אחרי כן, כשם שדרכי התשובה מכוון לדרך שמובילה לתשובה, דרך אכזריות מכוון לדרך שמובילה לאכזריות. וכך זה, כשקורות צרות לאנשים טובים, הם עושים תשובה. כשקורות צרות לאנשים רעים, גונבים אחד מהשני, ושורדים על חשבון השני, נעשים יותר גרועים. זו בעיה. צרות זה לא...

סטייה: עדותו של האדמו"ר מקלויזנבורג מאושוויץ

אם האדם, זה כבר אמרתי הרבה פעמים, האדמו"ר מקלויזנבורג אמר שהוא מוכן ללכת לשמים להעיד, שאם לקב"ה יש תוכנית לעשות צרות עליך ושיעשו תשובה, הוא אומר שזה לא עובד. הוא היה באושוויץ, אף אחד לא עשה תשובה.

ראיתי השבוע, אחותי חזרה הביתה עם איזה ספר, היא נסעה לאושוויץ, לא משנה, לראות את כל המעשה של מסירות נפש. אני לא יודע, יש שם האדמו"ר מקלויזנבורג היה שם, והוא אמר ששטיות. היו הרבה שלא עשו תשובה.

האמת היא כך, אני חושב שבמדינות מסוימות שומעים שהיה רעידת אדמה או לא יודע מה, ואנשים הצילו אחד את השני. ויש הרבה פעמים שגונבים ומצילים אחד את השני. זה תלוי באיך האנשים עומדים.

חזרה לנושא של דרך אכזריות

אבל אני חושב עכשיו, אני רואה שהוא מביא מאוד מעניין, הנושא של דרך אכזריות שאתה מבחין בו, זה תמיד, מתלבטים כאן תמיד בשמות, מה נכנס אכזריות?

אבל אני חושב, מה שאתה אומר אולי טוב מאוד. אני חושב שהפשט הפשוט הוא שיש צרת הציבור, זה גם אכזריות, זה לא אנושי. שלאחר יש צרה, אתה אומר, נו, קורים תאונות, צריך לדאוג. זה הבסיס. אם אתה דואג, תראה כבר, אה, איך אנחנו צודקים? מה עושים?

אבל כאן יותר גרוע, אני מתכוון הדרך מובילה לאכזריות, זה רק יהיה יותר גרוע. כלומר, הצרה יכולה לעשות יותר גרוע?

הפיכת מידת הדין למידת הרחמים – דרך עשיית עולם אנושי

פעם כך. זה לא חייב להיות בבית המקדש. כתוב בגמרא ש"משה יש מקדש". לא, במקדש מכוון במקדש.

אבל יכול להיות במקדש מכוון כמו... מה שהיה המקום בירושלים שעשו את עצרת תפילה. אני לא יודע אם זה היה בבית המקדש, אולי בהר הבית, בחוץ ליד השער, לא משנה.

בהלכות ראש השנה, בהלכות שופר, היה לנו שמקדש מכוון ירושלים. אבל אני זוכר שלשון המשנה על זה הוא "בשער המזרח הוא ועזרת הבית", אני זוכר את הנושא של תקיעה. אז יכול להיות שזה... אוקיי, "ואם היו במקדש, היו מריעין בחצוצרות".

הלכות תעניות: חצוצרות ושופר במקדש, וסדר גזירת התעניות

הלכה ד (המשך) — חצוצרות ושופר במקדש ובגבולין

דובר 1: יכול להיות, כתוב בגמרא ש"משה איש מקדש"? לא, "במקדש" מכוון במקדש, אבל יכול להיות "במקדש" מכוון כמו... מה שהיה המקום בירושלים שעשו את עצרת תפילה. אני לא יודע אם זה היה בבית המקדש, אולי בהר הבית בחוץ ליד השער, לא משנה. בהלכות ראש השנה, בהלכות שופר היה לנו שמקדש מכוון ירושלים.

רגע רגע, אני זוכר שלשון המשנה על זה הוא "בשער המזרח הוא והר הבית". אני זוכר את הנושא של תקיעה. אז יכול להיות שזה... "ויהיו במקדש מריעין בחצוצרות ובשופר". אז הרמב"ם אומר "במקדש", כלומר מקדש. כי זה מה שאתה אומר, לרמב"ם "מקדש" יכול לכוון ירושלים.

אוקיי, "ויהיו במקדש" זה שם... מה זה אומר "ויהיו במקדש"? מכוון אם היהודים במקדש? כן, אם התענית, הציבור במקדש, אז "מריעין בחצוצרות ובשופר". ואיך עושים את זה? עושים את זה ש"השופר מקצר", השופר עושה את התקיעות הקצרות יותר, "והחצוצרות מאריכות", החצוצרות עושות את הארוכות יותר.

כלומר מתחילים בשופר ומסיימים בשופר, כן?

דובר 2: לא, לא, לא. זה אומר שזה ביחד?

דובר 1: כן, כך כתוב בפירוש לדעת. הולכים ביחד, אבל החצוצרות מסיימות אחרי השופר.

דובר 2: לא, הדין תקיעה לפניה... לא, לא, לא, יש תקיעה ותרועה. יש תקיעה ותרועה.

דובר 1: לא, לא, לא, הוא לא אומר את זה. הכל, אם עושים תקיעה, תרועה, תקיעה? אני לא יודע. יכול להיות שתמיד עושים כך. אני לא יודע. "שופר מקצר, וחצוצרות מאריכות". שומעים יותר את...

זה גם נראה כמו שופר זה דבר אחד וחצוצרות זה זוג. כלומר, זוג תוקעים חצוצרות, ואחד תוקע שופר. כתוב "חצוצרות" לשון רבים, ו"שופר" לשון יחיד.

דובר 2: אבל אולי זה חצוצרות אחת? אני לא יודע אם יש חצוצרה. ראית פעם דבר כזה? חצוצרות? ראית פעם שכתוב בפסוק לשון יחיד של חצוצרות, או איפה? אני שואל אותך אם כתוב איפשהו.

דובר 1: אוקיי. לא, יכול להיות חצוצרות זה באופן טבעי דבר שמנגנים קבוצה, זה מקהלה. בשופר אי אפשר לעשות. בשופר זה יחיד, אני לא יודע.

למה חצוצרות עושה יותר ארוך

אומר הרמב"ם, למה עושים שישמעו יותר את החצוצרות מאשר את השופר? מה זה אומר חצוצרות מכוון? במקדש שומעים יותר את החצוצרות. "שמצות היום בחצוצרות". מצות היום היא... עושים עם ת' בזה. "שמצות היום בחצוצרות". מצות היום, המצווה העיקרית, של היום, היום שקובעים תענית, היא בחצוצרות.

אומר הרמב"ם, הדין שעושים גם חצוצרות וגם שופר הוא דין במקדש, "ואין תוקעין בחצוצרות ובשופר כאחד אלא במקדש, שנאמר 'בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ה'", כלומר "לפני המלך ה'" בירושלים ליד המקדש, אז שניהם. אבל סתם כך זה רק חצוצרות נראה.

כן, זה בטוח שהקב"ה הוא לא שוחט, הולכים ומתפללים אליו, זה תמיד מחובר הדברים.

אוקיי, מספיק למדנו על זה. עכשיו אפשר ללמוד את הנושא של תענית.

הלכה ב — מדברי סופרים להתענות על כל צרה

אומר הרמב"ם, וזה עם הראיה. הרמב"ם הסביר את הראיה ואת הספרים. מהתורה, העיקר הוא כמו המובן ממנו.

למה תענית מדרבנן ולא דאורייתא?

זה מאוד מעניין, למה הוא עושה את זה כמו דאורייתא מדרבנן, והוא לא אומר שאלו פרטים במצוה דאורייתא? זה אמרתי לך, כי הרמב"ם לא חושב כך, אבל זה פלא.

אם הוא אמר שכשיש צרה, יש דרך של להיות במקרה וזה דאורייתא, כל הדברים האלה יהיו דאורייתא והם יצאו מזה. המעשים לא דאורייתא. אני מתכוון לומר שהדינים פרטים הם מדרבנן.

לשון הרמב"ם

מדברי סופרים, להתענות על כל צרה שתבא אל הציבור. זה לא מתרגם רק, אומרים על כל צרה שתבא אל הציבור. לא רק בתורת ארבה, אני לא יודע רק להתענות. מצות עשה מן התורה לזעוק ולהריע בחצוצרות. **מדברי סופרים, להתענות.**

לא כתוב בתורה שצריך לצום. הקב"ה צודק. לא כתוב בתורה שצריך לצום על הצרות. כתוב אולי לפי החכמים כתוב... אני מתכוון, אוקיי, נגיד כבר. כתוב בתורה שצריך לתקוע בחצוצרות. החכמים הוסיפו את להתענות. זה מתרגם המצווה של שיריים חייבת להישאר, שזה המצווה העיקרית. והם הוסיפו את התלמידות.

עד שירחמו מן השמים, כן, שיצומו עד שיבואו הרחמים, ה... רייגר... עד שירחמו מן השמים.

מתי תוקעים חצוצרות בתענית?

ובמאי התענית האלו? אז בשעת התענית... **ובמאי התענית האלו?** כלומר, הרמב"ם אומר מה שאמרת. החכמים אמרו שצריך לצום, ומתי צריך לתקוע חצוצרות בתענית?

יכול להיות שמה שהחכמים עשו הוא, הם עשו את זה למוסדי, הם אמרו, לא סתם תן צעקה, אלא באותו יום נקבע שכל היהודים יצעקו ביחד.

אני חושב שיש עוד דבר, שהם למדו. יכול להיות פשוט פשוט, כי עושים בחצוצרות זה לא בזמן התענית. יכול להיות שהחצוצרות פשוט פשוט, לפי דעתי, זה עדיין יותר קריאה לתפילה. כמו שראינו ביאול, "תקעו שופר קראו צום", השופר מכריז על הצום.

אבל הרמב"ם אומר שדברי סופרים למדו משהו אחר. דברי סופרים אומרים שתצום, ובתענית זועקים, ותוקעים אז את החצוצרות על התפילה, כמו שהכל ממשיך, כאן כן החצוצרות חלק מהתפילה.

יכול להיות מדאורייתא לא ברור שהחצוצרות הוא דרך של תפילה, מבין? יכול להיות שכן, "ונזכרתם", אוקיי, אבל "ונזכרתם" יתאים לפי הפשט האחר של הרמב"ם. אהה. אני לא יודע, צריך להבין.

על כל פנים, הנושא לא בטוח תענית... לא, החכמים לא יכלו להוריד מהמצווה של דאורייתא. בגלל זה אני חושב שהם יותר סידרו את זה. הם אמרו שהזעקה תהיה דבר ציבורי, ואחר כך התורה עושה זעקה. ציבור בטוח היה, החידוש הוא רק התענית.

בתורה לא כתוב כלום על לצום על הצרות, שצריך לצום. החכמים הוסיפו שצריך לצום. למה תענית? אפשר לומר, רואים גם בתורה יום כיפור צמים. אני לא יודע, אולי יש לזה קשר, אולי לא? אני לא יודע.

חצוצרות, לא שופרות — חוץ מבמקדש

"תרועה בחצוצרות", לא בשופרות, אלא ב... מתי משתמשים כן בשופר? **"ואם היו במקדש"**, בירושלים. מקדש מכוון ירושלים או מקדש, פעם כך

מקבילה להלכות ראש השנה

וראינו את הצד השני של זה בהלכות ראש השנה. יש משנה בראש השנה: בראש השנה עושים יותר ארוך את השופר, כי מצות היום בשופר, ובתענית עושים יותר ארוך את החצוצרות, כי מצות היום בחצוצרות. אבל שניהם רק במקדש. בגבולין ראש השנה רק שופר, ותענית רק חצוצרות. נכון?

דיון: למה היום לא תוקעים חצוצרות?

דובר 2: אז לכאורה, חצוצרות זה לשון יחיד, נכון? יש פסוק "חצוצרה". אה, אני לא בטוח. אבל כן, לכאורה הרמב"ם פוסק שצריך לתקוע חצוצרות בכל תענית ציבור. למה אנחנו לא נוהגים לתקוע חצוצרות זו שאלה טובה. אבל כתוב כאן ברור שלא בשופר, אבל בחצוצרות כן. אם מישור רוצה לקיים את שיטת הרמב"ם, שיקנה חצוצרות ויתקע בו.

דובר 1: אני לא יודע, חצוצרות היה עוד איזה דין. כתוב הכהנים יתקעו בו, חצוצרות זה כסף. לא יכול סתם כל אחד לקחת כלי נגינה אקראי ולקרוא לזה חצוצרות.

דובר 2: לא, חצוצרות. איפה כתוב איך עושים שופר? כבר למדנו איך שופר כשר בהלכות שופר.

דובר 1: לא כאן, אבל תסתכל בפסוק, וכנראה יש על זה גמרא.

זה יהיה, כי היום, המקום היחיד שתוקעים ממש בשופר וגם בחצוצרות, זה דווקא בירושלים, כמו המנהג של חצוצרות וקול שופר בכותל כשעושים... הספרדי, אבל איפה שזה מונהג, עושים את זה. גם חצוצרות, כן. בקיצור, אותם אנשים מצחיקים שתוקעים שופר בגלל זה. כן, אלה שמחזירים עטרה ליושנה, מחזירים כלי המקדש.

קושיית המגן אברהם

יש על זה... הוא מביא כאן, אם תסתכל, תראה, אני רק אזכיר לדבר על זה, תראה שכאן הלכות תעניות פרק א' הוא שהמגן אברהם הקדוש אמר, הוא לא רצה, הוא לא הבין למה לא תוקעים חצוצרות. ולכאורה לפי הרמב"ם זו מצווה.

אם אתה אומר, הוא פחד, רבי יעקב עמדין טען שצריך חצוצרות מיוחדות, כהנים מיוחדים, תירוצים, אבל זה לא ברור.

אז אני רוצה להבין, הרמב"ם אומר מדברי סופרים, כשעושים את זה מקיימים את המצווה מן התורה, כן? מדברי סופרים זה הפרטים איך לעשות את זה. התענית היא מדרבנן, והתקיעה היא לא התקיעה, יותר התשובה ממנה. תרועה והריעה, כן, הזעקה והריעה.

אבל יכול בהחלט להיות שקשה להאמין שהרמב"ם התנהג כאן לתקוע חצוצרות ואף אחד לא שמע על זה. נראה שהרמב"ם רוצה רק לחבר את שני הדברים. בינתיים זו מצווה. ויכול להיות שפעם כשהיו עושים תעניות אמיתיות באמת היו תוקעים בחצוצרות? לא ברור.

לכן הקושיה לא כל כך גדולה, כי העיקר הוא, כל דבר שמעורר אנשים. אז התעניות יכולות לעשות את העבודה.

תרגום לעברית

דובר 2: כן, וראש השנה עושה גם כן כך. אני מתכוון שיש כאן מצווה. בראש השנה יש מצווה של תקיעת שופר. כאן יש מצווה של... יש מצווה כביכול בחצוצרות, כמו שאמרת. החכמים יכולים אכן להוסיף עם זה. זה לא ברור.

דובר 1: אבל כך... כך... זה מאוד מוזר שרק כך כמו חלק מהדברים שאתה יכול. אם כתוב על מלחמה, עשה לך שתי חצוצרות כסף. נו...

דובר 2: אה, לא, אמרתי את לשון הרבים. כן, כן. שתי חצוצרות עם שופר אחד. שתי החצוצרות זה תמיד סט של שתי חצוצרות כסף. אוקיי. והיו יותר מסט אחד של שתי חצוצרות, כי היו צריכים למסעות המחנה, למלחמה. וזה לא דווקא אותם אנשים תוקעים, בני אהרן תוקעים כאן, ו... אוקיי.

הלכה ה — סדר התעניות: שני וחמישי, לא יום אחר יום

מתי קובעים תעניות?

עכשיו אומר הרמב"ם דבר מעניין כזה. איך... מתי קובעים את התעניות? מה ראו שעושים תענית? עכשיו צריך לדעת מה זה אומר. אז לכאורה, אני רק רוצה לומר בהקדמה להלכה ה'.

לכאורה, הרמב"ם אמר שמתענים מדברי סופרים עד שירחמו שמים. כלומר, באה צרה, צריך להתחיל להתענות עד מתי, עד שתעבור הצרה. כך לכאורה הפשט.

אומר הרמב"ם, לא, לא עושים כך. **תעניות אלו, כן? תעניות אלו שגזרין על הציבור לפני הצרות**, לא עושים שמאז שהצרה קרתה מתחילים להחזיק בתענית רצופה, יום אחר יום אחר יום. **שאיין רוב הציבור יכולין לעמוד בדבר זה**. רוב העולם לא יכול להיות במצב כזה של כוננות גבוהה. זה לא משהו שאפשר לגזור שיכנסו למצב מיוחד כזה של מחשבה.

דובר 2: אתה מתכוון, יש מוסלמים שמתענים חודש שלם כל שנה?

דובר 1: אבל יהיה שהרמב"ם מתכוון לומר, פעם אחת כשקבעו, אז גם אז לא יהיה יום אחר יום. אבל הוא לא אומר לנו שאי אפשר לקבוע כל יום, כי הרי אין לך יום שאין צרותיו מרובות מחברו. אבל אי אפשר להחזיק ברציפות לעשות עם חדשות.

דובר 2: אבל זה הוא לא אומר כאן? זו לא צרה גדולה. זה מה שהמצב של גלות הוא. על זה מתענים כבר ארבע פעמים בשנה, מה השיעור?

דובר 1: אני שואל שזה משהו אחר. לא עושים את זה יום אחר יום, אלא יש סדר.

אומר הרמב"ם כך, לכאורה כביכול היו צריכים, אם העולם היה עולם, אולי יש אנשים שמתענים כל חודש אלו, אני יודע, כל עשרת ימי תשובה, אבל הציבור אי אפשר. ממילא מה? יש סדר, גוזרים.

הרמב"ם, **ואין גוזרין בתחילה תענית**. עוד דבר, לא מתחילים, יום אחר יום אחר יום, אז אחר כך הוא ירחיב על זה מתי כן?

דובר 2: כן, הוא אומר עכשיו מתי כן. הוא אומר עכשיו מתי כן.

דובר 1: לא, כאן הוא מדבר על הגזירה בתחילה.

דובר 2: לא, לא, שני דברים. מתחילים, באיזה אופן קובעים? הדרך של תענית היא כן שמתענים כסדר עד שהצרה עוברת. אבל לא כל יום, אלא מה? מתחילים. הגיעה פתאום, קובעים ימים.

ואין גוזרין בתחילה תענית אלא בשני בשבת, ובחמישי שלאחריו ובשני שלאחריו. מתחילים ביום שני, מתענים ביום חמישי, עוד יום שני, וממשיכים כך. **עד שירחמו שמים**, עד שהקב"ה ירחם, אבל עד שהאדם ירחם. את זה נראה אחר כך, המקור בא מתעניות גשמים.

דיון: "בתחילה" — שתי הלכות נפרדות

דובר 1: מעניין שהמילה בתחילה, שהוא לא מדבר כאן על יום אחר יום אחר יום. זה דבר חדש.

דובר 2: כן, הוא לא גוזר את התענית, ומתחיל ביום ראשון אלא דווקא ביום שני או ביום חמישי. וגם לא יום אחר יום אחר יום. יש כאן שתי הלכות. כל ההלכות האלה באות מהנושא של תעניות גשמים, אבל הרמב"ם מדבר כאן כביכול הלכה כללית.

דובר 1: מעניין, הוא חושב שכולם חושבים גם כך.

ההלכה היא, קודם כל, לא מתענים ביום ראשון ולא מתענים משבת לשבת, אלא בחול. בעיקרון, רק שני וחמישי אפשר לומר, נכון? בשני וחמישי, אז מתענים. למה? כך, אז... הרמב"ם לא אומר למה.

וגם מתחילים רק בשני וחמישי. לא, רגע, קודם בתחילה. תן לי להסביר לך מה זה אומר.

קודם כל, לא מתענים כל יום. לכאורה היית צריך... כלומר, המבנה של תענית מבין הרמב"ם הוא, מאז שמתחילה הצרה עד שנגמרת מתענים. אבל לא כל יום בודד, אלא, תן לי לומר, מה היית כותב את ההלכה, רק יום שני ויום חמישי. למה? יום שני ויום חמישי הם זמן תפילה, מתאספים ביחד, מה שזה לא יהיה.

כן, אבל יודע מה? אם אתה רוצה לומר שהיום קשה מדי לאנשים לא לאכול, בואו רק נתקע בשופר. יודע מה? בואו נחזור לרישא. כל שעה בדרך של חמישים, להוסיף תפילה ולהתפלל, ולתקוע בחצוצרות עד שירחמו.

מה היא שאלה? יש קהילות שמתנהגות כך. אוקיי.

יסוד: מתענים רק על צרה שהיא עכשיו

וזה העיקר כלל של איך זה מתחיל ואיך זה נגמר. עכשיו אפשר ללמוד שיש גם זמנים שלא גוזרים תענית באופן כללי, אפילו באמצע התקופה בכלל.

הלכה ו – אין גוזרין תענית על הציבור לא בשבתות ולא בימים טובים

הרמב"ם, **אין גוזרין תענית על הציבור לא בשבתות ולא בימים טובים**. כן, שבת וימים טובים. כן, יש מצווה של שמחה או של עונג, לא גוזרים תענית באותו יום. כן, אני לא יודע אפילו רק כי יש מצווה, יכול להיות כי העולם צריך לאכול תמיד גם. אוקיי. חסידים יאמרו שזכות השבת עוזרת, אבל אני לא יודע אם צריך להגיע לזה. אוקיי.

וכן, אין תוקעין בהם, אומר הרמב"ם, לא תוקעים לא בשופר ולא בחצוצרות. בשבת. בשבת לא תוקעים שופר, לא חצוצרות. נכון.

אוקיי, זה פשוט כי אסור. כמו שאפילו בראש השנה תוקעים שופר בשבת. בראש השנה אסור, כי אז יש מצווה, חוששים שילך לחכם.

דיון: האם שופר הוא כלי שיר

אבל בעצם שופר הוא לא ה... זוכר שבהלכות שופר הייתה מחלוקת גדולה באחרונים האם שופר הוא כלי שיר, שיש חשש שמא יתקן כלי שיר. אותו דבר יש בחצוצרות, כי יש מי שלומדים פשט. שמא יתקן כלי שיר הוא על כלי מיתר, שהוא חלק מהעניינים עם כלי מיתר, וצריך אותו כל הזמן לכוון ולתקן ולעשות מכה בפטיש או עם דברים. חצוצרות וזה שניהם קולות פשוטים, זה בא ממשוטים שיש חור בחתיכת עץ או בחתיכת...

ואני חושב שכך זה הגיוני, כי אם לא מה השאלה למה אומרים שמא יתקן? למה אומרים שמא יתקן?

וכאן גם רואים שולא תוקעין ולא בחצוצרות זה מאותה סיבה כמו אין גוזרין תענית, לא בגלל ששופר הוא מוקצה, כי שבת היא לא זמן של להיות עצוב.

ולא זועקין ומתחננין בתפילה. בשבת לא צועקים ולא מתחננים בתפילה.

אלא אם כן הקיפוה עיר. הרמב"ם, אני חושב שבהלכות שבת גם הרמב"ם הזכיר שלא מתפללים על חולה. מבקרים חולים, אבל לא עושים עצרת תפילה על חולה. אחרי שבת כבר כן אומרים.

הלכה ו (המשך) – אלא אם כן הקיפוה עיר: תענית בשבת במקרה של צרה חריפה

אבל, אומר הרמב"ם, יש כן מקרים שלוקחים שופר ותוקעים בשבת. לא בשופר. לא, לא. בחצוצרות, אומר הרמב"ם. **אלא אם כן הקיפוה עיר.** מה כן? אם יש צרה חריפה, יש בשבת הזה את הצרה שקורה עכשיו, "הקיפוה עיר" – העיר מוקפת עכשיו בגוים ועכו"ם, ועומדת להתרחש צרה. זו צרה עכשיו, זו כבר צרה. הגויים עומדים סביב העיר, והם הולכים להיכנס ולרצוח.

לא, אני אומר לך, כל שלושת הדברים האלה אינם צרה ש... שמעו עכשיו בשורה שמתו הרבה יהודים. לא, לא. שמעו עכשיו בשורה שהם בסכנה. זו הנקודה. לעולם לא מתענים אצל הרמב"ם על צרה שהייתה. תמיד מתענים על צרה שהיא עכשיו, וכשהיא עוברת מפסיקים להתענות. אין דבר כזה שמתענים על צרות. זה נמשך באמצע. כן, בוודאי, כל כמה ימים נמשך המצור. בוודאי.

אפילו, אומר הרמב"ם, אפילו יחיד הנרדף מפני גוים, אפילו יחיד שנרדף מגויים, גויים רצים אחריו, או מפני ליסטים, או מפני רוח רעה, או מותר כן. גויים פירושו כמו אנטישמים רצים אחריו כי הוא יהודי, וליסטים כי יש לו כסף. אני לא מתכוון ליהודים, אני מתכוון פשוט לעשירים... יכול להיות ליסטים יהודים, אין שום הבדל. או מפני רוח רעה, ובאה רוח רעה, אז כן

עכשיו, עוד הלכה היא שהתענית, לא מתחילים אותה לעולם מיום חמישי. זה מה ש"אין גוזרין בתחילה" אומר. לא שאם יום חמישי הוא זמן של תענית, אי אפשר להיכנס ביום חמישי. למה? כי יום חמישי הוא ערב שבת. אם כבר התענו ביום שני, אפשר להתענות ביום חמישי, אבל לא להתחיל ביום חמישי.

אז, מתחילים ביום שני, וגוזרים שלוש תעניות בבת אחת: יום שני, יום חמישי, יום שני. אחר כך, שוב בשבוע הבא יום שני, יום חמישי, יום שני. כך הסדר שעומד במסכת תענית. ממילא, הרמב"ם מבין שזה לא רק על תעניות גשמים, אלא על כל צרה על הציבור עושים על הסדר הזה.

אוקיי, זה מעניין, כי יש כאן משהו עניין של כדי שלא יעלו המחירים של אוכל, אם יעשו תענית, יתחילו ביום חמישי, ביום חמישי העולם קונה אוכל לשבת. עומדים דברים אחרים. אבל כאן עומד עניין שאין רוב הציבור יכולין לעמוד בה. אי אפשר להתענות יום ראשון, יום שני, יום שלישי, אי אפשר לעשות שלושה ימים בבת אחת. כל יום, סתם.

אבל נראה כן שהלוגיקה של הרמב"ם היא, מאחר שתענית נעשית כדי שיעשו תשובה והצרה תיפסק, אין הפשט שזה, אתה יודע, לפעמים צרה ארוכה, והרבנים עושים פעם אחת אולי תענית. לא, צריך לגזור תענית שבוע אחר שבוע אחר שבוע עד שזה נפסק.

הלכות תעניות – סדר התעניות וגזירת תענית בשבת

הלכה ה (המשך) – סדר התעניות: שבוע אחר שבוע עד שהצרה עוברת

עומדים דברים אחרים, אבל כאן עומד העניין שאין רוב הציבור יכולין לעמוד בו. אי אפשר להתענות יום ראשון, יום שני, יום שלישי, אי אפשר לעשות שלושה ימים בבת אחת. כל יום, סתם.

אבל נראה כן שהלוגיקה של הרמב"ם היא, מאחר שתענית נעשית כדי שיעשו תשובה והצרה תיפסק, אין הפשט כך, אני יודע, יש לפעמים צרה ארוכה, והרבנים עושים פעם אחת משהו תענית. לא, צריך לגזור תענית, שבוע אחר שבוע, עד שזה נפסק. כן. כלומר, כל שבוע לבדוק. יש תמיד הפסקה לכאורה מיום חמישי אחד, נכון? מתענים בה"ב, אחר כך רואים אם הצרה עברה. אם לא, בשבוע הבא שוב. זה סדר התענית.

אני לא יודע במשך אלף השנים האחרונות מה עשו כך. קבעו בה"ב. לא, עושים בה"ב פעם אחת, אבל שילכו על הסדר עד שהצרה עוברת. יודע למה? כי אנחנו לא לוקחים את התענית והתשובה שלנו ברצינות. וזה כך, אה, מתענים.

אני חושב שהסיבה היא כי אנחנו בגלות. אפילו במלחמת העולם השנייה הגדולה לא יכלו הרבנים להתאסף כולם יחד ולעשות תענית. היו כל כך הרבה מחלוקות על זה. דעות ושיטות. זו בושה גדולה שאנחנו עדיין לא זוכים לגאולה, כי אתה לא יכול להתאסף עד שמתאספים. לא יכולים להתאסף להתענות? זה עצמו צריך להיות גאולה.

לא, אבל הסיבה שלא יכלו להתאסף היא כי הוא אומר מתענים ביום שני, אומר הוא מתענה בשבוע הבא. צריך להתענות כל שבוע עד שמישה בא. אומר הוא, זה פלא. אפילו אז לא יכלו גדולי ישראל להתאסף ולגזור תענית בה"ב עד שירחמו. לא עשו את זה.

היה כן יום אחד שהיה תענית. תענית, או שלקחו תענית קיימת עשרה בטבת, היה יום אחד, והקנאים היו נגד זה, כמנהגם הטוב. בזמנו. אני לא גם לא אעסוק עם זה. בסדר.

לא, אחר כך. אה, אחר כך יום... אה, כן, כמו הזיכרון. אוקיי.

אבל אני אומר לך את הסיבה למה יש בעיה, כי לא לקחו ברצינות. עושים יום אחד יום תפילה, כביכול משהו ישתנה. זה לא עובד כך. צריך לקחת ברצינות את הדבר. יש משהו לא בסדר. בואו נתענה עד שזה משתנה.

יכול להיות שיש דברים אחרים. לא, לא הייתי אומר, בואו נתענה עד שזה משתנה. אני מתכוון, בואו נתענה עד שהעולם יקלוט את מה שהרמב"ם אמר לו שצריך לשנות משהו. כך זה הולך, נכון? לא, הוא יהיה כל כך רעב, הוא יאמר, "אוקיי, אני כבר מוכן לעשות תשובה, ואני לא אקח לדבר."

אבל עכשיו אומר הרמב"ם, מה ההלכה? צריך לדעת שיש מחלוקת בזה. הרמב"ם אמר שמתענים בשבת אם יש צרה ממש, ורש"י, מפרשים אחרים, אמרו שלא מתענים בשבת. אולי מתפללים. אבל לא מתענים. אפילו אישה

דובר 1: לא, זה דווקא על... לא, זה כי צריך... זה כתוב ביום טוב, אני אגיד לך כבר. זה לכאורה כי הוא כבר היה מסיח דעת, הוא מדבר משהו כזה. יש בטור, השינה כתובה שאם עשה תנאי, מותר כן. כלומר, אם יודע לפני שהולך לישון שהולך להתעורר ולאכול, מותר. ולא, כאילו הוא כבר הפסיק. מכיוון שהלך לישון, בדרך כלל אדם לא קם לפני האור והוא אוכל, פירוש שהוא כבר הפסיק. אבל כתוב שאם יודע שהולך להתעורר, כתוב בשולחן ערוך.

דובר 2: כן.

דיון: חילוק בין תענית ציבור ויחיד

דובר 1: בסדר, הרמב"ם מדבר בינתיים רק על תענית על צרה, הוא לא מדבר על תענית ציבור.

דובר 2: לפי הרמב"ם היה כאן חילוק?

דובר 1: לא, לא, הוא אומר בבירור "כל תענית שאוכל בה בין ציבור בין יחיד". ואלו שאנחנו נוהגים כן להתענות מהלילה, כי זה אתה אומר הולכים עם הרמ"א ועם פוסקים אחרים?

לא, לא, צריך לעשות תנאי. אם משהו קם, רוצה לקום לפנות בוקר, התפלל וכדומה לפני עשרה בטבת, אם הוא רוצה לקום לפנות בוקר, צריך לעשות תנאי. הוא צריך להתחיל... צריך לדעת, אם התנאי מתחיל מוקדם, מה הענין? כי הוא מפסיק. תענית היא ממתי שמפסיק, נלמד מאוחר יותר את ההלכות. הוא כבר היה מפסיק, הוא היה מסיח דעת. אם אתה מפסיק, אתה צודק שחייב התענית הוא רק בבוקר, רק ביום, אבל... כך אני מבין את הסברא שבזה.

למדנות: מדוע מותר לאכול כל הלילה?

דובר 1: זה מעניין, כבר אכלת. זה מעניין, צריך להבין את הלמדנות בזה, כי תענית ציבור מתחיל מוקדם. מה הראיה שמי שהוא בלילה מותר לאכול כל הלילה? מאיזה לילה זה כמו תענית יחיד, כי כבר התחלת...

דובר 2: לא, לא היחיד, כל הציבור מתענה מאימתי...

דובר 1: אדם רגיל, אדם רגיל. כן, אם אתה עדיין ער, אף פעם לא סיימת את היום שלך. אבל אם היתה לך סעודה, הלכת לישון. אם לאדם יש מנהג שהוא מתעורר באמצע הלילה, שותה כוס מים, אין לו בעיה. אכן כן.

בסדר. לא מדברים על מנהג כזה שזה כתוב בשולחן ערוך. זה לא רמב"ם וחילוק, הוא לא אומר את זה אבל...

הלכה ד: תענית יחיד על צרתו

דובר 1: טוב. עד עכשיו למדנו על תענית ציבור. אומר הרמב"ם כך, עד עכשיו למדנו תענית ציבור על צרה. אותו דבר, תענית יחיד נלמד עכשיו. עכשיו נלמד על תענית יחיד. יש גם דבר כזה שאדם עושה לעצמו תענית.

אומר הרמב"ם, "כשם שהציבור מתענין על צרתו", צרה שנוגעת לכל הציבור, "כך היחיד מתענה על צרתו".

דיון: האם זה חיוב או רשות?

דובר 1: כיצד? נראה, אומר המגן אברהם, נראה מהרמב"ם שזה חיוב. זה בדיוק כמו שלמדנו שיש חיוב מדרבנן מהחכמים לעשות תענית "על כל צרה שתבוא על הציבור", כך יש ליחיד חיוב, כמו שהרמב"ם הולך לומר, "כך היחיד מתענה על צרתו".

"כיצד? הרי שהיה לו חולה", אדם קרוב לו חולה, "או תועה במדבר, או חבוש בבית האסורים". הוא מונה שלושה מארבעת הצרכין להודות.

"או תועה במדבר", הוא תועה. "היה לו" מתכוון אשתו, ילדו, משהו שחשוב לו. אולי הוא עצמו במדבר, שיתענה? אין לו מה לאכול, הוא לא יכול ללכת במדבר. "היה לו", לא, "תועה במדבר" הכל עולה על "היה לו". יש לו אחד מקרוביו שהוא תועה במדבר, או חבוש בבית האסורים.

הוא גם לא אומר מה פירוש "לו". יכול להיות שמי שהוא בעל רחמים גדול יותר, ה"לו" שלו רחב יותר. ה"לו" שלו מתכוון כל השכנים, כל החברים

לא, לא, אבל כאן יש חילוק. זה אסור לכתחילה, אבל כאשר כבר התחילו. זה מתכוון היום הראשון. עושים שני וחמישי ושני. אף פעם לא עושים יום שני שהוא ראש חודש. אבל יום שני כבר התענינו. יום חמישי הוא ראש חודש, אז מתענים כן אפילו ראש חודש. פגע כן.

אחרת משבת. שבת אפילו פגע, אני חושב שלא גוזרים, אבל שבת אפילו כך לא עושים. אני חושב שבאבלות יש משהו דומה להלכה.

בסדר, וכשם שאין להתענות על הצרה אפילו יום אחד? אם כבר התחילו להתענות, ופגע בהם יום אלו, נכנס, היום הבא היה חנוכה או חול המועד, מתענין ומשלימין היום בתענית, כן משלימים, ממשיכים את היום בתענית.

דיון: תענית אסתר

דובר 2: מי צריך להתענות?

דובר 1: אני חושב, תענית אסתר הרי התענו יום לפני, ועוד מזל באה הישועה. לא היה...

אה, לא, הצום לא היה על... אנחנו קבענו את זה ליום לפני פורים. הצום היה איפשרו בזמן פסח. אולי כך משחקים.

הלכה ב (המשך): עוברות, מניקות וקטנים

דובר 1: בסדר, מי צריך להתענות? תעניות אלו שמתענין על הצרות. אומר הרמב"ם, אין מתענין בהן לא עוברות ולא מניקות ולא קטנים. החכמים לא גזרו כל כך רחוק.

אף על פי שלמשל שבועת אסתר, הרמב"ם כן אמר שגם עוברות ומניקות צריכות להתענות. אבל קטנים לא צריכים להתענות. אבל הרמב"ם מתכוון אולי להפקיע.

דובר 2: איפה כתוב שגם הילדים?

דובר 1: כן, אה, ביונה, כן? כאשר יונה גזר תענית, היה אפילו בהמות. כן, אבל למעשה, ההלכה היא לא קטנים.

חידוש: סברא מדוע קטנים לא מתענים

דובר 1: בסדר. אומר הרמב"ם, זה מתאים מאוד. כי הטעם של הגויים חושב שהתענית עצמה פועלת, ככל שיותר אנשים. אבל אנחנו מבינים שהכל הוא שהאדם יעשה תשובה. מה אתה רוצה מהילד התמים? שהמבוגרים יתחילו להתנהג טוב יותר.

דובר 2: נכון, וגם את הבהמות גם הצימו אותם.

דובר 1: לאן, מה זה חלק?

הלכה ג: מותרים לאכול בלילה – דין שינה

דובר 1: אומר הרמב"ם, ומותרים לאכול בלילה אף על פי שמתענין למחר. בתענית שעושים על צרה שבאה, לא מתחיל בלילה. לא כמו יום כיפור או תשעה באב שמתחיל לילה לפני. לא כמו תענית גשמים.

אומר, חוץ מתענית המטר, התענית שעושים על עצירת גשמים, כן מתחיל לילה לפני, כמו שיתבאר.

טוב, אומר הרמב"ם, כיוון שהוא מדבר כבר על הענין של ביום ובלילה, אומר כך: וכל תענית שאוכלין בו בלילה בין ציבור בין יחיד. כל תענית, בין שזו תענית ציבור בין תענית יחיד שמותר לאכול בלילה, עד מתי מותר לאכול? הרי זה אוכל ושותה עד שיעלה עמוד השחר. זה לא מתחיל בחצות, או אני לא יודע מה אנשים יכולים לחשוב על הסתייקים. אומר, זה מתחיל מעמוד השחר והלאה, לא עד עמוד השחר, אלא מעמוד השחר.

אומר הרמב"ם, והוא שלא ישן, אם לא ישן, אם לא הלך לישון, אז אפשר לאכול עד עמוד השחר. אבל אם ישן, אם הלך לישון, אל יתעורר מוקדם ויאכל. אינו חוזר ואוכל, אל יאכל מוקדם.

דיון: מנהג להתעורר לפנות בוקר

דובר 2: אחרת מאלו שנוהגים להתעורר מוקדם ולאכול לפני התענית.

לומר הוא, אצלו זו תענית מלאה, זו תענית אמיתית. אצלו זו תענית מלאה, לא סתם דבר משלו, זה דין שהוא צריך לומר עננו. "בכל תפלה שמתפלל".

הלכות תענית: תענית יחיד, תענית חלום ותענית שעות

ואותו דבר, כמו ההלכות הקודמות שאין מתחילים תענית עבור הציבור, כך גם לגבי היחיד, "לא יתענו בשבתות ולא במועדות ולא בראשי חודשים ולא בחנוכה ופורים".

טוב מאוד. נראה מה קורה ביחיד. האם גם ביחיד אין את הענין של בה"ב או מה?

לא, יחיד אינו נוגע בבה"ב. יכול להיות שזה דבר יפה לצום בה"ב, אבל יחיד יכול לעשות לפי מה שהוא מבין. לא נאמר למשל "עד שירחמו עליו" או עני גדר. לכאורה כן, אבל לא, אני אומר שבה"ב הוא רק דין שהציבור גוזרים בה"ב. יחיד יכול לצום ביום שלישי גם כן, זה לא...

מה הכוונה? תענית עצמה בלי בקשת רחמים? זה כמו "להתענות" או "לבקש רחמים", יש שתי צורות איך אפשר לעשות את זה.

אלא לבקש. המשמעות היא שאם אדם מספיק מתעורר והוא מבקש רחמים, אז לא חסרה התענית. אולי התענית תעזור לו להתעורר יותר, אני לא יודע.

הענין של תענית אינו לסבול

טוב מאוד. צריך את הכוונה של תענית. טוב מאוד. כשאדם עושה תענית פרטית, צריך שיהיה עם קבלה על מה שהוא עושה תענית. טוב מאוד. כי אם לא, הוא סתם רעב, זה צריך לבוא עם כוונה, כוונה. אני חושב שזה דבר יפה מאוד.

הענין אינו לסבול. הענין הוא שאתה רואה כמו שהם ראו קודם. הוא מייחד יום, היום אינו סתם...

לא, אני זוכר איזה מעשה, אני יודע, איזה רבי לא אכל. והוא הביא את התענית, אומר הוא, אני לא מתענה, אלא למי יש כוח לאכול בזמן כזה, בצרה כזאת? אם זה מין אחר, זה צער גדול, אבל זה לא דין תענית. דין תענית צריך להיות עם קבלה, עם חידוש. אני לא יודע לכאורה לפתוח תענית.

הלכה ג — כיצד מקבל תענית

דברי הרמב"ם: כיצד מקבל? לאחר שיתפלל תפלת מנחה, אמר אחר התפלה, הריני בתענית, וגומר בלבו להתענות מחר.

מה הוא אומר? לאחר שיתפלל תפלת מנחה, אמר אחר התפלה, הריני בתענית, אני הולך להיות בתענית, וגומר בלבו להתענות מחר. זה נקרא, הוא אומר שני דברים. הוא אומר שאומרים, והוא גומר בלבו להתענות מחר.

מעניין, למה צריך שניהם? כי הוא צריך לומר. אני מתכוון בהלכות בבדיקת חמץ הוא נתן לשון... גם לא ברור, כן, אוקיי, לא ברור.

הרמב"ם אומר, "וכן אף על פי שאוכל בלילה לא הפסיד כלום". כלומר, זה לא אומר שמכיוון שמקבלים צריך להיות היום לפני כן. זה לא אומר שצריך לא לאכול מאז. הוא לא יאכל מהבוקר.

אבל זה עומד אחרת מתענית ציבור, שהוא אמר שמאז שאכלו את הסעודה האחרונה שלי בלילה מתחילה התענית. אני מתכוון כך, זה יהיה גם כן. הוא יעדיף תענית ציבור על תענית יחיד.

מה שהוא אומר כאן הוא שזה גם לא במנחה, הוא לא אומר במעריב אפילו. ואחרי מנחה הולכים לאכול עדיין.

קבלה על מספר ימים

וכן אם גמר וקיבל עליו להתענות שלשה או ארבעה ימים זה אחר זה, אם התחייב, זה הרי גמר וקיבל, הוא היה חזק, לא חשב על זה, הוא צריך להחליט. הוא אמר, והוא קיבל עליו להתענות שלשה או ארבעה ימים זה אחר זה, אף על פי שאוכל בכל לילה ולילה, זה נקרא הפסקות. משבת לשבת, כן, צדיקים, אוכל בכל לילה ולילה, לא הפסיד תעניתו, כי עיקר התענית הוא בכל זאת ביום.

הטובים, לא רק אשתו וילדיו. מי שזה נוגע לו, "אשר ירחם יש לו להתענות עליו".

האם יש לו מצווה או יש לו חיוב? "יש לו". "יש לו" בדרך כלל אצל הרמב"ם מתכוון רשות. "היה לו", "יש לו", זה משהו כזה... לא, אני חושב שהמגיד משנה לא צודק. המגיד משנה מדייק שמה "כשם" רואים שזה חיוב כזה. מסכימים שזו מצווה, אבל זה לא נראה כמו חיוב.

חידוש: כוח היחיד על עצמו — רבי צדוק הכהן

דובר 1: ראיתי את רבי צדוק הכהן, הקדוש רבי צדוק הכהן מלובלין, אומר בספרו, אני חושב בשם רבו האיזביצר, שזה שכאשר אדם רואה מידה רעה מסוימת שהוא צריך לעבוד על עצמו, שיתחייב על זה בחזקה, אומר, זה לא סתם שהוא נכשל, אלא כמו שהתורה נתנה כוח לחכמים לגזור גזירה על הציבור כי צריך את זה "יגדיל תורה", אותו כוח שיש לחכמי הציבור על כל הציבור יש לאדם על עצמו.

כך שכאשר אדם רואה על עצמו חולשה מסוימת, זה נעשה כמו מצוות דרבנן שלו, ויהיה שהוא מחייב את עצמו לעבוד על זה. וכאשר הוא מתחיל, הוא מתחייב שהוא צריך לעבוד על תאוות האכילה שלו, אני לא יודע מה, זה לא סתם, כל פעם זה חיוב גמור, הוא מביא את זה יפה מאוד.

כאן רואים משהו כזה מעין מחשבה, והמחשבה אפשר לראות כאן קצת, שהאדם על עצמו הוא הבעל הבית על עצמו כמו שהחכמים הם בעל הבית על הציבור.

בזה אני אומר, אני לא בטוח שזה ממש, המגיד משנה טוען שזה חיוב. "יש לו" פירושו חיוב, כן. כי הלשון "יש לו", הם חשבו הרבה פעמים אצל הרמב"ם, "יש לו" מתכוון "יש לו רשות", הוא רשאי. אני לא יודע אם אפשר להבין.

הלכות תענית — תענית יחיד, קבלת תענית, תענית חלום

הלכה ב (המשך) — תענית יחיד: יש לו להתענות

דברי הרמב"ם: יש לו להתענות עליו... ולבקש רחמים בתפלתו ואומר עננו בכל תפלה שמתפלל... לא יתענו בשבתות ולא במועדות ולא בראשי חודשים ולא בחנוכה ופורים.

הרבה פעמים הרמב"ם משתמש בלשון כי היו לו המילים בפה, כך כאשר אדם כותב משהו, הוא משתמש בלשון שיש לו.

לא, בזה אני כבר לא מסכים.

אבל יכול להיות שאין סתירה, כי כמו שלחכמים יש זכות להשתמש בשיקול דעתם, למה לגזור עכשיו תענית? אדם צריך להשתמש בשיקול דעתו. קשה לומר חיוב. אם הוא לא עושה זאת, לומר שהוא עובר עבירה, לא קשה לומר כך. אם הוא בא לרב לשאול, האם אעשה תענית? משהו כזה. אני מכיר מעט אנשים שנוהגים להתענות על צרות יחיד, אף על פי שזה היה דבר טוב.

לבקש רחמים בתפלתו — העיקר

"לבקש רחמים בתפלתו" זו הנקודה, העיקר. יותר מהתענית. אבל יש אחד מתענית עם הרבנים. יש אנשים שמתענים, אבל זה לא מקובל אצל המון העם. לא יודע. כן, "יש לו להתענות עליו". מה זה דבר טוב? כמו שלמישהו יש צרה, הוא מתענה יום אחד, זה לא קרה. זה כבר אלף ימים עד שירחם, זה אולי קשה.

צריך לדעת, יכול להיות שהצדיקים היו אומרים שכאשר אדם מספיק בצער, יש לו חולה, הוא מספיק בצער. "לבקש רחמים" זה דבר נפלא, אבל הוא צריך להיות חזק. לאדם יש צרה, כן? הוא צריך עכשיו להחזיק את ביתו, הוא צריך להחזיק את חייו. לא מדברים על זה.

להיפך, מזה "יש לו". כאשר הוא עצמו החולה, או מי שאשתו חולה, זה לא "יש לו" חולה, הוא חולה. הוא מדבר על החולה שלו. זו הגמרא, "עני צריך שיכלה עצמו עליו", שיתענה עד שירגיש קצת מוחלש.

"ולבקש רחמים בתפלתו ואומר עננו", הוא אומר גם עננו, כמו עננו, הרמב"ם עדיין לא הזכיר עננו בתפילת ציבור. לכאורה מה שהוא מתכוון

בכל מקרה, יש עוד דבר מעניין, כי כאן צריך להתענות למחר, הוא לא צריך לקבל תענית במנחה. מיד כשהוא מתעורר מהחלום הרע, הוא מתחיל לצום כאילו השמים כבר רצו את הקבלה, כמו קדושת שמים, משהו כזה.

"צריך" – חיוב

וגם משמע ברמב"ם "צריך". כלומר, ראשונים אחרים אומרים בפירוש שאם הוא מפחד, העצה היא שיצום, שירגיש טוב יותר. אבל הרמב"ם עושה את זה כן ל"צריך". זה מעניין.

צריך גם לדעת בדיוק מה הגדר של חלום רע. הרבנים בזמנים האלה אומרים שלא לצום, ולא לצום זה גם הסגולה. בדיוק כמו שצום הוא סגולה, כך לא לצום הוא סגולה. אוקיי, יש גם את הדבר של לומר "חלמא טבא חזית", שכתוב בגמרא, שיפתרו את זה לטובה. כן, יש גם את המזמור בברכת כהנים.

לגבי זה אני חושב חלום רע, אני לא מסכים. חלום רע הוא משהו שמראה לו שהוא חלום כמו שהוא הכה את העצמות של משהו. חלום מפחיד. זו המשמעות. יש נוסחאות שונות של זה בפוסקים אילו חלומות ודברים, אבל...

הלכה ה – תענית חלום בשבת

דברי הרמב"ם: מתענה אפילו בשבת, ומתפלל עננו בכל תפלה, אף על פי שלא קיבל עליו מבעוד יום. אבל המתענה בשבת מתענה יום אחר מפני ביטול עונג שבת.

בכל מקרה, אומר הרמב"ם, אבל זה הדבר החשוב: "מתענה אפילו בשבת". כלומר, תענית חלום יכולה להיות בשבת, אם החלום בא בלילה. אם זה אומר כך: כשמקבלים על עצמם תענית, אז בוודאי לא מקבלים על שבת. אבל כשמוזמנים לצום על ידי חלום רע, שהוא אומר שמהשמים עוררו לצום, אז הוא מתענה אפילו בשבת.

"ומתפלל עננו בכל תפלה", כל תפלה של שבת הוא אומר עננו, "אף על פי שלא קיבל עליו מבעוד יום", אפילו הוא לא קיבל על עצמו מבעוד יום.

תענית על ביטול עונג שבת

אבל, אומר הרמב"ם, "המתענה בשבת, מתענה יום אחר, מפני ביטול עונג שבת". הוא צריך לעשות תשובה. כאן רואים ש... מאז מתי יש מצווה של תענית על ביטול עונג שבת? הוא צריך לעשות תשובה על ביטול עונג שבת. למה זה צריך להיות דווקא בצורה של תענית?

אני מסכים. בגמרא כתוב, "יוסיף תענית לתעניתו", שיעשה תענית. פשוט שתענית קשורה לתשובה. אז הוא יעשה תשובה על התענית שלו.

הלכות תענית: תענית חלום בשבת, תענית שעות, והנהגה בתענית

הלכה: תענית חלום בשבת – המשך הדיון

לא בדיחה, זו מליצה. זו מליצה. הרמב"ם אומר פשוט. לרמב"ם אין מליצות. את הגמרא הייתי מפרש שזו מליצה. הגמרא מתכוונת באמת לומר, אל תעשה את זה, כי תצטרך לצום על הצום, אז עדיף אל תתחיל. אתה תצום ותצטרך לצום שוב.

בכלל זה מצחקי, לא קיימו עונג שבת ומתענים עוד יותר. אולי יאכל ביום ראשון שני צ'ולנטים במקום שבת, לזכר עונג שבת? זה היה הגיוני יותר, לא? פלא איך הרמב"ם פוסק את זה להלכה.

תירוץ #1: התענית בשבת לא הייתה לגיטימית

יכול להיות שהוא מתכוון לומר שהתענית של שבת לא הייתה תענית לגיטימית בגלל שביטול עונג שבת, צריך לצום עוד יום על החלום שהיה לך. איפה לא שמענו דבר כזה שכל פעם שאדם מבטל עונג שבת צריך לצום יום? אני מסכים, אדם לא אוכל בשבת מספיק קוגל טוב, צריך לצום ביום ראשון.

תירוץ #2: תשובה מן הדומה

יכול להיות שיש איזה דין בשבת שהתשובה תהיה מן הדומה. כמו שאחד שכח להדליק נרות, צריך להדליק עוד נר. לא עשית עונג שבת, התשובה

ואין צריך כוונה לכל יום ויום מבעוד יום. כלומר, הוא מתכוון לומר שאפשר לעשות קבלה אחת על כל הימים.

אה, בינתיים הוא הולך לאכול? זו לא סתירה. שלושת הימים הבאים, אומר אחד, הוא מתענה, והוא מתענה כל אחד מהימים, לא הלילות.

קבלה רק על יום אחד, ואחר כך נמלך

עכשיו, אומר הרמב"ם הלאה, קיבל עליו מבעוד יום להתענות למחר בלבד, מה קורה במקרה כזה? אדם התחייב לצום יום אחד, מחר, והוא צם. ולילה, בלילה הוא נמלך, נמלך להתענות ביום שני, הוא הולך לצום שוב. אף על פי שלא אכל בין התעניות, כלומר, אפילו הוא לא אכל בינתיים, לא עוזר. אין זה תענית, מפני שלא קיבל עליו מבעוד יום, כי הקבלה הייתה רק על יום אחד, והיום הוא לא קיבל על מחר, אלא חשב, אני ממשיך לצום. אין לו דין תענית, הוא יכול לאכול. או שהוא יכול להמלך באמצע ולחזור. כן.

ואין צריך לומר שאם היה אוכל ושותה בלילה והשכים בבוקר ונמלך להתענות, הוא נמלך בבוקר שהוא הולך לצום, שאין זה תענית כלל. כלומר זה לא תענית. צריך לבוא עם הכוונה לפני כן.

הלכה ד – תענית חלום

דברי הרמב"ם: הרואה חלום רע צריך להתענות למחר כדי שישבו ויעור למעשיו ויחזור בתשובה.

עכשיו, אומר הרמב"ם עוד מין תענית יחיד. כן, מעניין... הרואה חלום רע, אם אחד רואה חלום רע, צריך להתענות למחר.

הסבר הרמב"ם: כדי שישבו ויעור למעשיו

כאן הולך הרמב"ם להכניס את ההסבר שלו למה. כי כאן עד עכשיו הוא פשוט, אדם יש לו צרה, זה אותו דבר כמו כשם, הוא לא אמר כשם. אבל בתענית חלום אדם יכול לחשוב אולי גם את מה שהוא הפשט הפשוט שזה איזו סגולה. יפה תענית לחלום. איך מבטלים חלום רע? על ידי צום.

הרמב"ם, למה? כדי שישבו, כדי שיעשה תשובה. ויעור... כאן עומד בפעם הראשונה לשון התעוררות של הרמב"ם, הוא אומר מתקיעת שופר. ויעור למעשיו... הוא ישן הרי. מתי היה לו את החלום הרע? כשהוא ישן. תפסיק לישון. כמו שהצדיק אמר, תישן פחות, פשוט פחות חלומות. זה אומר הרמב"ם, תישן פחות, תתעורר. למעשיו... אני אתפוס מה שאתה עושה. ויחזור בתשובה.

מה זה חלום רע?

והרמב"ם לא אומר לנו כאן מה זה חלום רע. יכול להיות שכשלומדים פשוט קודם ברמב"ם, חלום רע פירושו שהיה לו כמו חלום של חטא, כמו מקרה לילה, דבר כזה. הוא חולם על חטאים, שיתעורר שהוא חושב מחשבות רעות ביום ואחר כך מהרהר בלילה.

לא, לא מסכת. חלום שקרתה צרה, למה? הרמב"ם לא התייחס לחלום של צרה. זה יש, יודע, חלום רע פירושו חלום רע. אנשים נבהלים. אדם נבהל, שיתפוס, אה, יכולות לקרות צרות אם לא עושים תשובה. זה הפשט הפשוט.

הרמב"ם אומר רק שלא תחשוב שזה בגלל שהחלום הוא איזו סגולה. אני אומר, אחרים אולי היו אומרים, שמלך שמים שלח את החלום כדי שאתה... הרמב"ם... אולי כן. הרמב"ם לפעמים מתייחס לחלום, והוא זוכר משהו מהרמב"ם על חלום. כן, ועוד זה נבואה. אבל זה לא כאן. חלום, נביא מקבל נבואה בחלום. אבל מה הוא צריך לעשות כדי שתתעורר? זה מתאים מאוד. בתורה מה שהוא אומר בשבוע שעבר בתקיעת שופר, שהענין של התעוררות הוא שלא יחלמו, שיחשבו. כן.

בכל מקרה. אוקיי. על זה בראש השנה כתוב שלא ישנו ביום וכדומה, כי הרמב"ם אומר שצריך להתעורר לתקיעת שופר. זה מעניין, כי יש מדרש בילקוט שמעוני קדמ"ח, שרבי שמעון בראש השנה, כשהוא ישן בראש השנה הוא חלם את החלום הזה והזהר.

מעניין. בלילה. אולי בלילה.

אין צורך בקבלה מבעוד יום

אמרתיו לך, תפסיק לשאול קושיות מתשובה על כל הפרטים של הלכות תענית. זה לא הולך לעבוד. אפשר לענות על זה אם אתה רוצה דווקא, זה היה... ההלכות לא עובדות ככה, נכון?

אמת, אמת.

הלכה: הנהגה בתענית — לא להיות בשמחה

עכשיו, אומר הרמב"ם הלאה. **כל השריו בתענית**, מי ששריו בתענית, לשון מעניינת, הוא... הוא שריו, הוא גר בתענית. כן, הוא בתענית, הוא צם. יודעים כבר, אין הבדל איזו תענית, **בין מתענה על צרתו או על חלומו, או מתענה עם הציבור על צרתם**, כמו תענית ציבור.

כלומר, לא מספיק שהוא לא יאכל, לא מספיק שהוא לא יאכל, אלא שיהיו לו כל ההנאות האחרות שהולכים לסאונה והולכים, אני לא יודע מה יש להם כסף. אלא **הרי זה לא ינהג עידונין בעצמו**, הוא לא יתענג, הוא לא... נו, מה הלשון? **ולא יקל ראשו** לא יהיה בשחוק וקלות ראש, **ולא יהיה שמח וטוב לב**, הוא לא יהיה בשמחה.

מעניין, יקל ראש פירושו מדרגה גדולה יותר, הוא מתכוון להיות בקלות ראש, אבל לא זו מעלה, מה שזה כן, ביום רגיל אדם צריך כן להיות... וטוב לב משתה תמיד, על זה לא צריך להיות במעשה כזה. קל ראש פירושו לשחק משחקים, מה זה אומר לפני כן ולא רק להיות שמח מדי.

הלכות תענית: משלים תעניתו, מנהג המקום, וסדר יום התענית

אלא דואג ואונן, שיהיה עצוב ודואג, ולא לקבול, **מאי יתאונן אדם חי יבר על חטאה**. הרמב"ם תרגם את הפסוק הזה ב... באיזו חובה? לא, הרמב"ם עצמו הביא את הפסוק הזה בהלכות תשובה, נכון? הוא אמר שכאן רואים שלאדם יש בחירה, מפי אל נתצו הרעות והטוב. מה זה אומר שתלונן? חשוב להפסיק לחטוא. הוא מביא את הפסוק הזה, בוודאי בגלל זה.

ממילא צריך לחשוב, צריך לדאוג לגבי חטאיו, לא סתם להתלונן. אבל הוא מביא יפה מאוד שכל התענית היא בגלל שיש חטאים, תכלית התענית היא להתעורר לגבי החטאים. ממילא אם תהיה קל ראש, שמא חטא ולא, לא תצא כלום מהתענית. אבל כל תכלית התענית היא, זה מאוד חשוב, כי יש מנהג כזה, אתה יודע, קשה לצום, הולכים לישון והולכים לבזבז את התענית. לפי הרמב"ם כל העניין של התענית הוא להתפלל ולהיות במצב רוח מסוים.

דיגרסיה: מחלוקת לגבי תעניות

אבל מה אפשר לעשות? אי אפשר לבטל את תקנות חכמים. הרבי ר' אלימלך כבר אמר שאם אנשי כנסת הגדולה היו יודעים מי הוא, או אם הם היו דורות של היום, לא היו מתקנים תעניות. אז זו כבר מחלוקת ישנה.

ראיתי במעשיות של ר' יואל קאהן אתמול שהיה איזה חסיד חב"ד, ראו אותו יושב בתשעה באב בבית והוא רוקד. שואלים אותו, "למה אתה רוקד?" אומר, "מה זאת אומרת?" הוא אומר, "אני חושב שגם בתשעה באב נמצא הקב"ה."

בקיצור, אני לא יודע אם זו סתירה לרמב"ם, כי אותו אדם כבר עשה תשובה, אבל הרמב"ם נותן את הדרך של עשיית תשובה עם תענית דרך היות מצומצם, לא דרך היות שמח. אם מישהו הוא חסידי עכשיו, יש לו דרך אחרת לגמרי.

הצייטשר מביא יפה מאוד מהשל"ה שאם הוא יהיה בכעס, הוא עוד יותר גרוע. זאת אומרת, אם למישהו יש שאלה האם אם הוא יהיה בשמחה וטוב לב, הוא יבוא לידי כעס, כעס הוא עוד יותר גרוע. כעס הוא החטא עצמו שממנו דואגים.

אוקיי. בקיצור, זה לא כל כך פשוט. כשמגיעים לחשבון נפש מורכב, צריך לשקול מה צריך... מעשה ברור שהוא לא מתכוון לעצב וכעס.

הלכה: טועם תבשיל בתענית

טוב, אומר הרמב"ם הלאה, **"ומותר לטעום את התבשיל"**. מותר, בתענית אסור לאכול, אבל לטעום את התבשיל מותר כן. לטעום פירושו לראות אם זה טעים. הולכים כבר לומר, זה לא אומר לבלוע. **אפילו כדי רביעית**, מותר

היא משקל. אבל בשבת הבאה יאכל שני צ'ולנטים. לא כתוב את זה, כתוב שיצום ביום ראשון. שני צ'ולנטים זה כבר לא עונג שבת, זה כבר... שבת זה כמה שזה עונג, יותר מזה זה כבר לא עונג. זה יכול לכאוב, זה יכול לכאוב.

מסקנה

אוקיי, זה באמת פלא למה הרמב"ם פוסק כך. מה זה פלא? זה כתוב בגמרא. זה לא פלא, הוא אומר עוד גמרא. זה לא אומר שצריך לעשות כל דבר שכתוב.

דיגרסיה: רב האי גאון והשקפת הרמב"ם על חלומות

אוקיי. עכשיו נלמד עוד הלכה מעניינת שנקראת תענית שעות. ואפשר לצום חצי יום. מה זה אומר? נלמד. הוא מביא מאוד מעניין מרב האי גאון. רב האי גאון אומר כמה דברים. הוא אומר שהרמב"ם בהלכות מעשה קרבנות אומר שדברי חלומות לא מעלין ולא מורידין. אני חושב ששם כתוב שאם אדם חלם שהוא עישר או אני לא יודע מה.

אבל הוא אומר שרב האי גאון אומר, מתענה אפילו בשבת, כי הוא ממילא לא הולך להיות לו עונג שבת. הוא חושב כל היום על החלום המפחיד שלו, והוא ירגיש רע לגבי האוכל שלו, אז שיצום במקום זאת. משהו כזה, צריך לבדוק. הרמב"ם לא אומר את כל הדברים האלה. אלה כולם פשטים של אנשים שלא היו מרוצים מתענית חלום. אבל לרמב"ם היו לו השקפות, אבל כשמגיעים לגמרא שכתוב ברור בהלכה, הוא הביא את זה כמו שכתוב, והוא המשיך הלאה.

הלכה: תענית שעות

אומר הרמב"ם, **מתעניין מידי יום שעות**. יש דבר כזה שאדם יעשה תענית שעות. הרמב"ם לא אומר לנו על צרה שקרתה לו. תראה מה כתוב, קודם כל מה זה אומר.

ויהי שלא יאכל כלום שאר היום. כיצד? כלומר, שעות לא יכול להיות עד זמן, זה חייב להיות מזמן. זה חייב להיות זמן שלם. אפשר להתחיל באמצע היום. שמאז זה כבר צום עד אז.

כיצד? מי שראשו היה טרוד בחפציו ומתעסק בצרכיו. אדם היה טרוד בענייניו. טרוד או מתעסק. הוא אומר כאן את הלשון, טרוד בחפציו ומתעסק בצרכיו, **ולא אכל עד חצות או עד תשע שעות**, הוא לא אכל חלק מהיום. הוא נמלך שזה חבל, הוא ממילא התענה חצי יום, **נמלך להתענות בשעות שנשארו מן היום**, שזה יהיה עם כוונה, שזה לא יהיה סתם שכחתי לאכול, שזה ייקרא דין תענית. **הרי זה מתענה אותן שעות, ומתפלל בהן עננו**, זה נחשב באמת כתענית? אם הוא קיבל מעכשיו. כמו שמעכשיו זה הופך לתענית אמיתית. **שהרי קיבל עליו התענית קודם שעות התענית**. שעות התענית שלו הן כאילו אחר הצהריים. ואחר הצהריים כבר קיבל תענית.

חידוש: תענית שעות אפילו אחרי אכילה

אומר הרמב"ם עוד חידוש גדול יותר, **וכן אפילו אם אכל ושתה, ואחר כך חזר להתענות שאר היום, הרי זה תענית שעות**. מאז שהתחייב, ומעכשיו הוא לא הולך לאכול יותר, זה נקרא תענית.

על זה הראב"ד חולק, והוא אומר שזה אינו כלום. מה אומר הראב"ד? למה? כי אם הוא אכל חצי יום... כן, איזה מין תענית זה? הראב"ד לא... שכשהוא ממילא לא אכל, ומעכשיו אתה מקדיש לתענית, הוא מודה. אבל הרמב"ם לא נותן את הרקע, כאילו על צרה שקרתה לו, קורעים כאן. אין הבדל, לא, סתם, בפשטות.

דיון: תענית יחיד בלי צרה

עדיין לא היה לנו דבר כזה שאדם יכול סתם לעשות תענית יחיד.

אוקיי, אתה יודע מה הצרה האחרת? רבי, הזכרנו שיש אולי יהודי שצריך רפואה, שיהיה.

מה לא? כי התענית הוא ענין של תשובה.

נו? הוא הולך עכשיו להעלות את הסעודות שהוא לא אכל.

אוקיי, עוד כמה הלכות, ונראה מה הדין של ציבור. ציבור הוא אחרת, לפעמים הם כן משנים את התענית.

ההולך ממקום שמתעניין למקום שאין מתעניין, כלומר באמצע תענית הוא נכנס לעיר שם שלא צמים? או להיפך? אומר הוא להיפך. אומר, כבר היה לגבי הלכות אחרות, אני יודע, לגבי עשיית מלאכה בערב פסח, צריך לעשות מנהג המקום. **הרי זה מתענה ומשלים**. כלומר אם הוא בא ממקום שצמו, צריך לסיים את צומו.

ואם להיפך? **חומרי מקום שיצא משם וחומרי מקום שהלך לשם**, שתי החומרות. הוא צריך להמשיך לצום כי הוא מחויב, הוא נעשה מחויב במקומו.

ההולך ממקום שאין מתעניין למקום שמתעניין, הוא הלך ממקום שלא צמים, הוא לא התחיל לצום, ועכשיו הוא במקום שצמים, יתחיל לצום איתם מעכשיו, הוא צריך להצטרף לציבור, כמו שאומרים "כל המצער עצמו עם הציבור". יש איזה עניין של להצטרף עם הציבור.

הלכה: שכח ואכל — אל יראה עצמו בפניהם

אומר הרמב"ם הלאה, שכח, אדם הגיע למקום שצמים, והוא שכח שיש דין כזה, או שהוא לא ידע, הוא שכח והוא אכל, לא אומרים שמעכשיו הוא יכול להמשיך לאכול. לפחות לא יאכל ברבים איתם, **אל יראה עצמו בפניהם**, הוא לא יאכל מולם. לא, הוא לא יהיה שבע מולם. אה, הוא לא יהיה שבע איתם. כולם רעבים ורזים וחיוורים, הוא לא יבוא להסתובב כיהודי יפה.

כי כל אותם גדרים שאמרנו, גם לא להתנהג ברחבות. יכול להיות שההלכה היא גם, עני תענית סיבה שמישהו אוכל כי הוא צריך וכדומה, לא ילך להסתובב, מבין? **אל יראה עצמו בפניהם**. זה סתם ורם לחבירו, כמו כל הלכות של מקום שנהגו, זה לא אנושי.

הלכה: ציבור שהתענו על הגשמים וירדו — חילוק בין קודם חצות לאחר חצות

עכשיו אפשר ללמוד שזה שונה יחיד וציבור. ציבור ששומר את עצמו על הגשמים. זה כך, **אם קודם חצות**, אם לפני חצות כבר ירדו הגשמים, **לא ישלימו את התענית**, לא ישלימו את התענית, אלא להיפך, מתחילים לחגוג, **אלא אוכלים ושותים, מתכנסים, מתאספים יחד, וקורין הלל הגדול**, אומרים הלל.

למה? אומרים הלל הגדול זה כי לעולם חסדו או מלא עולם חסדו? **שאיין אומרים הלל הגדול אלא בנפש שבעה וכרס מלאה**. כש... מעניין נפש, כלומר הגוף. כן, האדם שהוא שבע, וכרס מלאה. נפש הבהמית. יפה מאוד.

דיון: קושיא על הלל הגדול שבת שחרית

זו קושיא על היהודים שאומרים הלל הגדול שבת בבוקר. צריך עיון. להצדיק מנהג ישראל של אלה שאוכלים שבת בבוקר לפני התפילה, אבל הוא לא הולך לומר הלל הגדול, לא תגיד. אין זה שווה. אם כתוב באומר ווערד. עולה השם כי טוב כאילו כן, תלך עכשיו להוריד את עונג שבת מהיהודים? כן, נגיד את זה אחר הצהריים, אחרי הצ'ולנט.

אז האמת שהצדיקים האמיתיים אמרו, איך שייך יותר נפש שבעה וכרס מלאה מאשר לומר הלל הגדול? טוב, נעשים שבעים, נעשים שבעים מההלל הגדול. אומרים את זה ממש בסוף הסדר. לא אומרים את זה בתחילת הסדר, אומרים את זה בסוף הסדר כשכבר יותר נפש שבעה וכרס מלאה.

דיון: תהלים — האם אומרים את זה כתפילה או כלימוד?

דובר 1: מה הדין? זה דין כללי? כשאומרים תהלים, צריך לומר את זה רק כש... לומר תהלים זה פייק. זה לא תהלים. לא, כשאומרים את זה כתהלים, זה לא הלל הגדול, זה חלק מאמירת תהלים. אני לא מבין לומר כל התהלים. אתה יכול להסביר?

תהלים זה לא מסעדה. תהלים זה חלק מהתורה, ויהודי רוצה ללמוד חומש, או שהוא יכול לומר תהלים. זה אמת, ראיתי יהודי... בבית המדרש שלי. לא, אני לא רוצה לומר חס ושלום, לא אצלי. בבית המדרש כולם יהודים

להכניס רביעית לפה, כמו שזה מתנדנד בפה, להרגיש את הטעם שלו, **"ובלבד שלא יבלע"**, שלא יבלע את זה, **"אלא טועם ופולט"**, יטעם ואחר כך ירוק.

הלכה: שכח ואכל — משלים תעניתו

מה קורה אם אדם שכח שהוא בתענית והוא אכל קצת? לא אומרים שמעכשיו הוא ממילא פספס, **"משלים תעניתו"**, ימשיך להשלים את תעניתו. מה שנעשה בשוגג הוא בשוגג. **"שכח ואכל משלים תעניתו"**, ימשיך להשלים את תעניתו. והוא אומר עדיין עננו.

זה אומר לכאורה, נכון? עננו, זה נקרא תענית. למשל, נניח הוא התחייב יום אחד של תענית, הוא לא צריך עכשיו לעשות עוד יום. זה יכול להיות. יש מי שגורס, כתוב "משלים תפלתו ותעניתו", ויש מי שאומרים לא. מעניין.

מה זה? זה בוודאי, "משלים תעניתו" פירושו הכל. הוא יכול להמשיך לומר עננו. זה הוא אומר, "משלים תעניתו". מה אגיד לך? עדיין לא ראיתי ספרים אחרים, אבל כשהרמב"ם אומר "משלים תעניתו" פירושו הדבר שכאילו לא קרה כלום. עשית טעות, המשיך הלאה.

כן קרה משהו, אבל זה לא יהפוך לפשוט. לא, הרמב"ם לא אומר לי שהוא יצטרך עכשיו לעשות עוד יום. למשל, אדם התחייב שהוא יצום יום אחד. לא אומרים שהוא יצטרך עכשיו לצום עוד יום, כי כאן כתוב "משלים תעניתו". בפשטות במילים של הרמב"ם, משמע שמה שקרה בטעות כאילו לא קרה.

דיסקוסיה: שייכות ל"טועם תבשיל"

אוקיי, עכשיו הולכים ללמוד מקרה מעניין, הלכה חשובה מאוד. כי הם למדו, כאן ראית שזה קצת יותר מסובך. אני חושב כן אולי, יכול להיות שהרמב"ם אמר את ה"שכח ואכל" מיד אחרי "טועם תבשיל". זה אומר כך, שכאשר אדם שכח על תעניתו שהוא באמצע תענית, והוא אכל כראוי סעודה, אז יכול להיות אכן כמו האחרים, אומרים פוסקים אחרים, אתה צודק, כי הוא למעשה לא צם כראוי. יכול להיות שה"שכח ואכל" הוא כמו בהכשר. הוא טעם משהו, הוא שכח וטעם משהו.

טוב, אוקיי.

הלכה: יחיד שהתענה ונתרפא החולה / עברה הצרה

הרמב"ם הלאה, **"יחיד שאינו מתענה על החולה"**. מה קורה במקרה כזה? יחיד שהתענה על החולה, ברוך השם זה עזר ונתרפא שהחולה נתרפא. או **"על צרה ועברה"**, הצרה עברה.

התחלתי לומר הקדמה על הסוף גם, דבר חשוב מאוד. למדנו קודם, שמה הרעיון, מה הלוגיקה של תענית, בין תענית יחיד ובין תענית ציבור, היא שמתענים עד שירחמו עליהם מן השמים. עכשיו, ממילא מתעוררת שאלה מעניינת מאוד, מה קורה אם עם הצום הצליחו טוב מדי?

זו ההלכה. **"יחיד שהתענה לחולה ונתרפא"**, החולה נתרפא. **"על הצרה ועברה"**, הצרה עברה. **"הרי זה משלים תעניתו"**, צריך להמשיך להשלים את תעניתו. למה? הוא עשה נדר. אבל הנדר צריך להיות. הנדר לא הולך.

הלכות תענית: משלים תעניתו, מנהג המקום, וסדר יום התענית

הלכה: יחיד שהתענה לחולה ונתרפא — משלים תעניתו

ממילא מתעוררת שאלה מעניינת מאוד: מה קורה אם צמו וזה הצליח טוב מדי, ורחמו עליהם באמצע? זו ההלכה: **יחיד שהתענה לחולה ונתרפא**, החולה נתרפא, **על הצרה ועברה**, הצרה עברה, **הרי זה משלים תעניתו**, צריך להמשיך להשלים את תעניתו.

למה? הוא עשה נדר. הנדר לא הולך. מיד נראה שיש סברא לזה גם. כי מה? זה יפה מאוד, רש"י בק"ב הראשון. כי רש"י אומר, היה נראה כאילו הוא עשה תנאי עם הבורא, כמו חוני המעגל, "אני לא יוצא מהמעגל אלא אם..." ומה רע? לא, אני מתכוון שזה אומר ש... מיד נראה שיש עוד עניין אחר.

הלכה: ההולך ממקום שמתעניין למקום שאין מתעניין — חומרי שני המקומות

אוקיי, יהודים יקרים שאומרים כן כל התהלים, לכו עם מנין יפה. יש לי ממש קושי לומר, לומר, לומר, כי קשה להתיישב עם זה. נו, הכי נמי, ר' נחמן אמר שצריך לומר עשרה פרקים. טוב, הלאה.

חזרה לנושא: עבר רוב היום בקדושה

אומר הרמב"ם, הציבור... בואו נחזור לנושא. מדובר כאן באמצע כך: ציבור... קרתה צרה, לא יורדים גשמים. וזה התחיל לפני חצות. לפני חצות לא ירד גשם, אלא יחגגו עם הלל. לכן יאכלו, יעשו סעודה. כן.

זה זהר ועבר רוב היום בקדושה, קדושה כאן פירושה פרישות, הפרדה מגשמיים. עבודת ה'. רואים כאן שתענית היא לא רק עניין של תשובה, יש גם איזו מדרגה, זה דבר חשוב שהוא התנתק מגשמיים ליום אחד. יכול להיות סתם כך, כי יושבים בבית המדרש, מתפללים, לומדים, כמו שנראה בסעיף הבא את סדר התענית. חבל, כבר היה לך יום מרומם כזה, מה לעשות שאין יותר סיבה לתענית?

אתה יודע מה נסיים? זה מעניין, כי מי שהוא קודם חצות הוא גם משלים, הוא הולך יחד ואומרים הלל יחד. כן, אבל זה לא כל כך ארוך. כך נראה. טוב, תגיד לך אחד במחזקות.

הלכה: צרה שעברה — מחלוקת הרמב"ם והראב"ד

אותו דבר, צרה של עברה על צרה, ועברה ועברה, או על שמד, היתה גזירת שמד, ובטל, בטלה הגזירה, אם קודם חצות לא ירד גשם, אם חצות ירד גשם.

על צרה לא אומרים הלל הגדול? הלל הגדול זה דין דווקא על גשמים? איך זה נראה? צריך כבר לדעת, צריך לומר משהו אחר.

הראב"ד חולק. והלל הגדול יש משהו על גשמים? הראב"ד אומר אחרת. הראב"ד אומר שכל הצרות אפילו צרת ציבור, אבל הראב"ד טוען להיפך, שזה רק יוצא מן הכלל לגבי גשמים. אפילו תענית ציבור, אומר הראב"ד, אם זו סתם צרה ישלימו כן, אבל תענית של גשמים.

והראב"ד אומר כך, ראה מה הראב"ד אומר: "שאינן צרה עוברת גמורה אלא צרת הגשמים שהיא לשעתה". הראב"ד טוען, אין דבר כזה "צרה עוברת". השמד חלף? אין דבר כזה, שבדקה אחת עוברת הצרה. אין דבר כזה. הפעם היחידה שזה אפשרי היא...

דובר 2: הטראומה מהגזירה עדיין נשארה.

דובר 1: לא משנה, המלך עדיין... אין דבר כזה שזה עובר בדקה אחת, בדרך כלל.

אני רואה שמישהו אומר שבאחד מההלל הגדול אומרים "נותן לחם לכל בשר".

דובר 2: כן, רש"י מביא את זה.

הלכה: סדר יום התענית — בודקין על מעשי אנשי העיר

דובר 1: רש"י מביא את זה. הרמב"ם ממשיך, "בכל יום תענית". מה זה אומר, רבותי, עד עכשיו ידענו שתענית פירושה שלא אוכלים. אומר הרמב"ם הקדוש, לא, לא, אני אגיד לכם מה זה תענית.

דובר 2: הרמב"ם, מלבד זה שתענית פירושה שמתענים ומתפללים ומכניסים, חושבים שזה לא מקרה. מה עוד עושים? איך עושים את זה? מה הסדר?

דובר 1: בואו נראה. "בכל יום תענית שגזירין על הציבור מפני צרה, בית דין והזקנים יושבין בבית הכנסת, בודקין על מעשי אנשי העיר מאחר תפלת שחרית עד חצות היום". זה לא אומר אלה שמתפללים בעשר, אבל אז...

רמב"ם הלכות תעניות פרק א' — סדר היום של תענית ציבור

הלכה יז — שלושת החלקים של יום תענית

תיאור הרמב"ם של סדר היום

חשובים. ראיתי יהודי בקריאה, אומר תהלים. חשבתי שזה מוזר. כי חכמים תיקנו שיש תורה ויש תהלים, שניהם חלק מהתורה.

אני מתכוון שלומר תהלים כל התהלים בבת אחת זה בערך כמו היהודי שהיה אומר זה יום השבת, זה יום ראש חודש, זה יום חג המצות.

דובר 2: למה זה שונה ממי שלומד כל ספר שמואל?

דובר 1: אם לומדים לומדים, אבל תהלים זה ספר תפילות. אתה רוצה להתפלל ללמוד? אני מסכים, אפשר ללמוד. מה לעשות שיעור תהלים? ללמוד שיעור תהלים. אתה רוצה לומר להתפלל תהלים? זה סידור שנכתב על ידי דוד המלך כבר, למי, however. כתוב, לשבת תגיד את זה, לצרה תגיד את זה, להודאה תגיד את זה.

אתה יכול דבר, מה עושים בפורים? התשובה היא שיהודי היום יכול לעבור את כל הרגשות ביום אחד. ויכול גם להיות שיש אנשים שאומרים שבימים נוראים יש כל כך הרבה פיוטים באופן כמו שהרמב"ם אומר, ורצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצוות. כי תמצא איזו מצווה שעובדת טוב בשבילך. יש כל כך הרבה פיוטים, תמצא פיוט אחד שעובד בשבילך.

לאחרים היה מהלך אחר. להיפך, תגיד ותגיד ותגיד, ואיפשרו תתפוס. תגיד הרבה תהלים, כי אדם לא יכול להתרכז, אבל כשאדם אומר כל התהלים, יש לו כמה רגעים.

דובר 2: אוקיי, מספיק ההאקרי שלי?

דובר 1: לא, אתה אומר, היו צדיקים. תגיד כמה פרקים בכוונה. תגיד פרק אחד שקשור לבעיה שלך. אם אתה לא יודע, יש מפתחות, מאחור כתוב, ... יש אפילו תהלים שמסודר.

אני צריך לבדוק איפה הפעם הראשונה שכתוב לומר את כל התהלים בבת אחת. אני מתכוון שזה זכר אחרון שבאחרון. לא נחשב. עוד הלכה בתראה, אני אגיד עוד יותר מאוחר. אוקיי, אני רק אומר הערה. אני לא יודע, זו הלכה בתראה, כי אני אתקשר לבן שלך, הוא יותר בתראה ממך. טוב, ככה זה הולך. אוקיי, בחזרה, ציבור שאומר סימן על הגשמה. בואו נחזור לנושא.

דובר 2: לא, יש פוסקים שונים שמתווכחים. מה כתוב שאסור לומר הלל בכל יום? מה עם מי שאומר כל התהלים כל יום?

דובר 1: אני מתכוון שאסור לומר כל התהלים. צריך באמת לבדוק מי הראשון שאומר שצריך לומר כל התהלים בבת אחת, כי זה נראה לי משונה מאוד. זה משונה כמו מי שאומר את כל הסידור כל יום, כי תהלים זה סידור. אני לא מבין את החילוק. למה? למה לא תגיד את כל הסידור? זה גם תורה.

אי אפשר גם לומר שתהלים זה חלק מהתורה. יש מי שלומדים תורה, והם לומדים דף אחד, והם מבינים את זה טוב. ויש מי שאין להם את הכוח, הם לומדים מאוד הרבה, והם לומדים בקיאות רבה, בשטחיות. הוא לומד תהלים מאוד בשטחיות.

שואל אותך שאלה, סידור זה חלק מהתורה?

דובר 2: תהלים זה לא תורה. תהלים זה... סידור זה לא תורה, סידור זה שילוב של תפילה. תהלים זה אחד מספרי הכתובים. וסידור זה גם... זה מי שיש לו את זה... יש לי מנהג לומר... יש לי... כתוב שאתה אומר ברמב"ם. זו התורה. אנחנו למדנו ברמב"ם את כל סדר התפילה.

דובר 1: יהודי שומר מצוות יגיד כל יום את כל הסידור, שלוש פעמים, כפר. זה אדם נורמלי. צריך לחשוב שנייה מה הוא אומר. אתה אומר שהיום מבולבלים, יודע למה מבולבלים? למה מבולבלים? למה הוציאו דברים משונים כאלה כמו לומר כל התהלים בבת אחת. בגלל זה הוא מבולבל.

אדם נורמלי היה מבין שהקב"ה שומע כשאומרים פסוק אחד שמתאים למקום, אז הקב"ה שומע, לא שאומרים כל התהלים. אז יש לי חומרא חדשה, שיגידו רק פסוק אחד או שניים או שלושה, אלה שמתאימים למצב, אז הקב"ה שומע.

ורביע היום האחרון, מה עושים בשאר היום? **מתפללין מנחה**, מתפללים מנחה, **מתחננים וזועקים ומתוודים כפי כחם**. "כפי כחם" פירושו שאין נוסח לפי מה שמבינים. מתחננים וזועקים פירושו שמבקשים מה'. מתוודים פירושו כבר יותר חשבון נפש. הכל נובע מאותו סדר כאילו. אז תפילה.

במילים אחרות, יש ארבעה חלקים ליום. בסדר, שחרית לא נחשב, נראה ששחרית לוקח מהר. אחר כך, חצי יום, אז יש שלושה חלקים כאילו. חצי יום בית הדין עוסק בלתקן תקנות, בעצם בלהחזיר בתשובה את העולם. אחר כך חצי יום, אז בית הדין עובר על האנשים שצריך לטפל בהם. מביאים כמה אנשים ומביישים את העולם.

המנהג שלנו בזמן הזה

והמנהג שלנו הוא לומר "דרשו ה' בהמצאו". אנחנו לא נוהגים את המנהג הזה. זה תלוי איך לומדים במשנה. במשנה כתוב שבתענית קוראים ברכות וקלות, וכן הלאה. אבל אנחנו הבנו שזה רק על תענית גשמים אולי, אבל אנחנו נוהגים בכל התעניות, כל התעניות. אני מתכוון שהרמב"ם גם הביא, מה אומר ויקהל? כן. זה אומר, אנחנו לא הולכים עם השיטה שעושים תשובה, אנחנו הולכים עם השיטה שמבקשים מה'. אבל יכול להיות יעשו לפני כסדר הזה, שעושים את זה בצורה יפה יותר.

לא שמעתי עדיין אף פעם שמקיימים את ההלכה של לשבת ולבדוק מעשי העיר, והסיבה היא כי היהודי צריך קודם לבדוק במעשיו עצמו. כן, על זה אומרת הגמרא, צא בדוגמא דיונא ישראל. אל תחכה שבית הדין יקרא לך, קח קודם את הדין. אני לא יודע לומר, זה פשוט, כשאתם פרשת וכו', זה לא כל כך פשוט, צריך לעשות תשובה. נו. עשרת ימי תשובה צריך לעשות תשובה.

אפשר פשוט שזה רק באופן שיש בית דין שיש לו שליטה מסוימת, לא שהיה פורים. אבל תענית יחיד, אולי אפשר ללמוד מזה. תדמיון, כן, רב עכשיו יקרא לראשי הקהילה ויוכיח אותם. צריך להיות מצב של בית דין, יש כבוד, יש לבית הדין כוח.

לימוד ליחיד — איך אפשר ליישם את הסדר

אבל אפשר ללמוד מזה לעצמו. שאם אדם מקבל על עצמו תענית, או איזו תענית אחרת, תענית דיבור, אני לא יודע, מישוהו מקבל על עצמו בימים הקדושים איזה דבר, שחצי מהזמן ילמד ויבין.

זה אומר, יש שלושה דברים שצריך לעשות. זה מעניין, אני רוצה ללמוד איזה כלל. יש שני רבעים, כן, יש שלושה ארבעה רבעים כאן מהיום. שני רבעים צריך לעשות מעשית, רבע אחד צריך ללמוד, לכאורה לומדים תורה בענינים, מבינים יותר טוב, ורבע אחד להתפלל. מעניין... אפילו עושה מחצה כזה... רק רבע. רק רבע צריך. מחצה מהחלק שהוא לה' כאילו. חצי יום הוא מעשי, רק יש חצי יום.

זה מעניין, כי אנחנו בזמן הזה מחמירים בתעניות, אבל את כל הענין לא מביאים. לא, זה דווקא העיקר לכאורה. או יום כיפור אפילו, יכול להיות אם מישוהו מדבר ביום כיפור חצי יום לתכנן איך להיות טוב יותר. כבר שאלתי כך האם זו ההלכה. למען נכון על משק ידינו עושים דווקא את זה, מזכירים את זה בנעילה. מזכירים את זה, זה לוקח חצי שנייה להזכיר. מה עם... חצי שנייה? מי שיש לו עושק צריך לקחת את הזמן, והוא יחשוב על זה. הם יתנו את הזמן שזה לוקח.

בסדר, נו, למדנו מספיק. זה פרק א' מהלכות תענית. נפלא.

אומר הרמב"ם, מלבד זה שתענית פירושה שמתענים ומתפללים, ויהודי חושב שזה לא מקרה, מה עוד עושים? איך עושים את זה? מה הסדר? בואו נראה.

"בכל יום תענית שגוזרין על הצבור מפני הצרה", אומר הרמב"ם כך: **"בית דין והזקנים יושבין בבית הכנסת, בודקין על מעשי אנשי העיר מאחר תפלת שחרית עד הצות היום"**.

זה לא אומר מי שמתפלל בעשר, כי אז אין לך הרבה זמן. מתפילת שחרית, שזה על פי חז"ל ותיקין, כן, מתפללים מוקדם. אז יש כשש שעות טובות לשבת בבית המדרש, ובית הדין יושב, **"בודק על מעשי אנשי העיר"**. בודקים מה העולם עושה, מה קורה, מה המעשים שלנו. עושים את זה בבית הכנסת. בדרך כלל בבית הכנסת לא עושים דבר אחר מלבד להתפלל. זה עושה אסיפה. כן, שואלים... כאן צריך כאילו לברר קצת. שואלים את החברה שמסתובבת ברחובות ושומעים מה קורה.

מה עושים? — תיקון המעשים

מה עושים? **"מסירים המכשולות של עבירות"**. מסירים את המכשולות שמביאים עבירות. זה אומר, יש דברים שמכשילים את הציבור, מסירים את זה. **"ומזהירין ודורשין וחוקרין על בעלי חמס ועבירות"**, על האנשים שגונבים מאנשים, שגורמים עבירות, **"ועל בעלי זרוע, ומפרישין אותן"** - מפסיקים אותם מעבירותיהם - **"ומשפילין אותם"**.

"על בעלי חמס מפרישין אותם, על בעלי זרוע ומשפילין אותם". יש סתם גברא אלים. נידוי היה על מי שפוסע על ראשי עם קודש. מי שהוא בעל זרוע, צריך להשפילו על ידי שמניחים אותו בנידוי אולי, או מבזים אותו קצת, משפילים אותו. **"וכיוצא בדברים אלו"**. דומה לזה.

כן, במעשה של אנשי נינוה כתוב גם שהחזירו את הגזילה שהייתה בידם. כן, ממש. זו המשנה. כן. מצוין. כאן מתאים מאוד לרמב"ם שהתענית היא לא סתם כך, אלא התענית היא התחלה של חשבון נפש של תיקון המעשים.

מחצית היום לערב — קריאת התורה ותפילה

הרמב"ם, **"מחצית היום לערב"**, המחצית השנייה של היום עד הלילה, היא כך: **"רביע היום קורין בברכות וקלות שבתורה"**. קוראים את הברכות וקלות שבתורה. זה אומר, שם כתוב. כן, כן, ברכות פירושו תורה. מתכוונים ספציפית לפרשת נצבים? כן, כן, כתובות, וזה אומר ברכות בתורה. כן, זה מתכוון לזה. ואחר כך כתוב **"ברכות וקלות"**. ברכות וקלות פירושו ברכות וקלות של... לא, לא דווקא **"וכתבתם"**. ברכות וקלות פירושו מה שאנו קוראים התוכחה, ה... ה... ה... **"בחוקותי"** או **"כי תבוא"**. כן?

לא, אני חושב אולי הדברים הקודמים הם דברים שבגלוי, לוקחים את כספו. אותם דברים, הקלות, הם מה שעושים בסתר, בסתר, דברים שאי אפשר כלום. ברכות וארורים, זה אומר ארורים. בסדר, ברכות וארורים שבתורה, מעוררים עם הברכות. שנאמר, **"מוסר ה' בני אל תמאס ואל תקוץ בתוכחתו"**. לא תמאס במוסר ה', ולא תהיה קץ, לא תהיה מיואש או משועמם מתוכחה. תיקח תוכחה ברצינות.

ומפטרין בנביא בתוכחות מענין הצרה. מפטירים בנביא גם בתוכחות שקשורות לצרה. אם זו בצורת, מוצאים פסוק על בצורת. אם זו מגפה, מוצאים פסוק על מגפה, וכדומה.

רביע היום האחרון — מנחה ותחנונים